

**T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

CENGİZ AYTMAOV'UN ROMANLARINDA KADIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Sezai COŞKUN**

**Hazırlayan
BUĞRA KIZILKAYA**

İstanbul - 2011

EK- 3 ONAYLAMA SAYFASI

ONAYLAMA SAYFASI

Öğrenci : Buğra KIZILKAYA
Enstitüsü : Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Konusu : Cengiz Aytmatov'un Romanlarında Kadın
Tez Tarihi : 06.04.2011

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

İMZA
Doç.Dr. Mehmet GÜMÜŞKİLİÇ
Anabilim Dalı Başkanı

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı 51070801 numaralı öğrencisi Buğra Kızılkaya tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

İMZA
Yard. Doç. Dr. Sezai COŞKUN
Tez Danışmanı

Tez Sınavı Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Hüseyin ÖZCAN

Yard. Doç. Dr. Damira İBRAGİM

Yrd. Doç. Dr. Sezayi COŞKUN

Bu tezin Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

İMZA
Doç.Dr.Mehmet KARAKUYU
Müdür

ÖZET

Hazırlamış olduğum tezimde Aytmatov'un romanlarında kadına bakış açısını, romanlarında bu konuya nasıl, niçin ve ne şekilde yaklaştığını, baskı döneminde yaşanan hayatın kadınlar üzerindeki etkilerini, kadınların bu sıkıntılı dönemde ne gibi olaylar yaşadığını anlatmaya çalıştım.

Aytmatov'un romancılık anlayışını incelediğim, "Aytmatov'un Romancılığı Üzerine" başlığıyla birinci bölümde, "Aytmatov'un Sanat Anlayışı ve Roman Vakalarına Genel Bir Bakış" başlığıyla ikinci bölümde, kadının Türk ve dünya kültüründe nasıl ele alındığını ise "Dünya ve Türk Medeniyetlerinde Kadın' a Bakış" başlığıyla üçüncü bölümde inceledim. "Aytmatov'un Romanlarında Kadın Karakterler" başlığıyla yazarın romanlarında karşımıza çıkan kadın kahraman tiplerini ele aldım.

Çalışmamı yaparken yazarla yapılan mülakatları, YÖK' teki tezleri, yazarla ilgili yapılan çalışmaları ve romanlarını esas alarak çalışmamı tamamladım.

Cengiz Aytmatov, romanlarında insanı ve insanın çektiği sıkıntıları gerçekçi bir bakış açısıyla yakalamaya çalışmıştır. İçinde bulunduğu topluma sömürüye, emperyalist güçlere ve kapitalizm gibi toplumları ötekileştiren sistemlere karşı bir çözüm önerisi getirmeye uğraşmıştır. Yazdıklarını daha çok halk kültürüne dayandıran Aytmatov sözlü geleneğin mirasından yararlanmayı çok iyi bir şekilde başarmıştır. Aytmatov'un anlattığı kadınlar daha çok savaş gerisinde kalmış veya savaşın etkisini yaşayan karakterlerden oluşmaktadır. Kadınlar geride kalan ve hayatın maddi, manevi sıkıntısını çeken kişilerdir. Aytmatov'un romanlarında geçen kadın karakterler sadece yaşanan dönemdeki kadınlardan oluşmamıştır. Doğaya ait olan veya mitolojik yapıdaki kadın karakterleri de romanlarında kullanmıştır. Kadın

karakterlerin geneline bakıldığında kültürel yapıyı diğer kuşaklara aktarma görevinin kadınlar üzerinden yapıldığı görülmektedir.

Aytmatov'un ulusallıktan evrensel olmayı başarması ise tamamen bir amaç değil yazarın ortak duygu ve düşüncelere değinmesinden kaynaklanmıştır. Bu düşüncelerin insanlığın ortak malı olması insanların Aytmatov'u daha çok anlama çabası içine girmelerine neden olmuştur. Bu zamana kadar romanlarının birçok dünya diline çevrilmesi ve kitaplarının önemli ülkelerde ders kitabı olarak okutulması bunun en önemli kanıtıdır.

Anahtar Kelimeler: Cengiz Aytmatov, Kırgız Edebiyatı, Türk Kültürü ve Kadın, Kadın Edebiyatı.

ABSTRACT

Women in the novels that I prepared my thesis Aytmatov perspective, how the novels of this issue, why and in what way is approaching, the period of pressure on women experiencing the effects of life of women living in this troubled period, this work tried to tell what kind of events.

Aytmatov romancılık have reviewed the concept the first episode, "Aitmatov Romancılığı" On the second episode, "An Overview of the cases of Aytmatov and Roman Art Conception," the third chapter, "The World and Turkish civilizations Women 'a Look" in the fourth section, " Aytmatov novels in four chapters entitled Female Characters"has occurred.

Work done while the author interviews, YÖK in 'arguments, the author of novels based on the studies and the author's own work completed

Novels of human suffering and distress of people tried to capture a realistic perspective. The society in which exploitation of the imperialist and capitalist powers such as the proposal to bring a solution to the systems involved ötekileştiren communities. Citing his writings more popular culture has achieved a very good way to take advantage of the legacy of oral tradition Aitmatov. Aitmatov told women lagging behind more war, or war has the effect of women living characters. Women survivors of life and property, women who suffer spiritual. There were only women who lived over the last female characters in the novels of Aitmatov. Or mythological nature of the structure of the female characters in the novels used. Looking at the whole cultural context of female characters over the other generations of women görülmüştür transfer duty.

Aytmatov nationality to be a universal goal to achieve, not entirely due to the author's common feelings and thoughts değinmesinden. These ideas are common property of mankind to enter into the effort to understand why more people have been Aytmatov. By this time, novels and books in 170 countries, translated into the language taught in textbooks as the most important evidence of this.

Key Words: Cengiz Aytmatov, Kyrgyz literature, the Turkish Culture and Women's, Women's Literature.

İÇİNDEKİLER

ONAYLAMA SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DÜNYA'DA VE TÜRK KÜLTÜRÜNDE

KADINA GENEL BİR BAKIŞ.....	1
1.1.Kadının Dünya Medeniyetlerindeki Yeri.....	7
1.1.1.Hindistan Ailesi	7
1.1.2.Çin Ailesi	8
1.1.3.İran Ailesi	9
1.1.4.Mısırdaki Aile.....	10
1.1.5.Yunan Ailesi.....	10
1.1.6.Roma Ailesi.....	11
1.1.7.Arabistan' da Aile	13
1.2. Yahudilik.....	14
1.3.Hıristiyanlık	14
1.4.İslamiyet.....	15
1.5. Türk Toplumunda Kadın.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

2. AYTMATOV'UN ROMAN ANLAYIŞINA

GENEL BİR BAKIŞ	25
------------------------------	-----------

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.CENGİZ AYTMATOV'UN ROMANLARINDA

GEÇEN OLAYLARA GENEL BİR BAKIŞ.....	33
3.1.Toprak Ana	33
3.2.Elveda Gülsarı.....	36
3.3.Beyaz Gemi.....	39
3.4.Gün Olur Asra Bedel	43
3.5.Kassandra Damgası.....	47
3.6.Cengiz Han'a Küsen Bulut	51
3.7.Dişi Kurdun Rüyaları	53
3.8.Dağlar Devrildiğinde/ Ebedi Nişanlı	57

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.CENGİZ AYTMATOV'UN ROMANLARINDA KADIN

4.1.Anne Tipi	66
4.2.Sevgili/Eş Tipi	80
4.3.Bilge/ Büyükanne Tipi.....	94

4.4.Sözlü Edebiyat Ürünlerinde Geçen Tipler	98
4.5.Emekçi Tipi.....	110
5. Sonuç	115
KAYNAKÇA	118

ÖNSÖZ

Aytmatov, Kırgız toplumunun çektiği sıkıntılı dönemleri, toplumda meydana gelen köklü değişimleri gören ve romanlarında bunu işleyen bir yazardır. Toplumda meydana gelen bu değişimlerin yanında dünya insanın çektiği sıkıntılardan da bahseden bir yazar olmasından dolayı evrensel bir yazar olarak kabul edilir. Yani Aytmatov için kendi toplumunun sorunlarından hareket ederek çerçevesi genişleyen bir ilgi ve hassasiyetle evrensel sorunlara değinen bir yazar dememiz yanlış olmayacaktır.

Aytmatov'un roman dünyası çok yönlü incelemeleri gerektirecek oranda zengindir. Romanlarında kurguladığı kadın kahramanlar bu noktada üzerinde durulmayı gerektiren bir konu olarak öne çıkar. Aytmatov'un romanlarında işlediği kadın karakterlerine bakıldığında karşımıza çeşitli tiplerde kahramanlar çıkar. Kadın kahramanların, daha ziyade romandaki diğer kahramanın daha belirgin hale gelmesinde yardımcı ve o kahramanın kişilik özelliklerini görünür hale getirici bir fonksiyona sahip oldukları görülür. Bu yönüyle kadın kahramanların Aytmatov' da 'norm karakter' veya 'kart karakter' özellikleriyle roman dünyasında yer aldıkları söylenebilir. Okuyucuya verilmek istenilen mesajlar ya kadınlar üzerinden veya kadınların bir şekilde yardımıyla verilir. Kadın bu yüzden Aytmatov'un romanlarının temel yapı taşını oluşturmuştur. Değişen dünya için sözlü kültürün öğelerini işleyen Aytmatov bunların anlatıcısı olarak kadınları seçmiştir. Çocukluğunda genellikle büyükannesinden dinlediği bu sözlü kültür ürünlerini romanlarında da kadınlar üzerinden vermesi Aytmatov'un bir nevi roman anlayışıyla da doğrudan ilgilidir.

Günümüze bakıldığında ise Aytmatov edebiyat dünyasında büyük bir yazar olarak kabul edilmiştir. Aytmatov için bu konuya odaklanan akademik bir çalışma yapılmadığından dolayı böyle bir konunun seçilmesi uygun görülmüştür. Bu konuda

yapılacak bir akademik çalışma ile hem kadının Orta Asya'daki yeri hem de savaş ile birlikte meydana gelen sosyal ve siyasi değişiklikleri çok iyi bir şekilde inceleyen yazar hakkında bilgi sahibi olunması amaçlanmıştır.

Aytmatov'un romancılık anlayışını incelediğim birinci bölüm, "Aytmatov'un Romancılığı Üzerine" başlığıyla birinci bölümde; ikinci bölüm, romanlarının olay örgülerini " "Aytmatov'un Sanat Anlayışı ve Roman Vakalarına Genel Bir Bakış" " başlığıyla ikinci bölümde, üçüncü bölümde, kadının Türk ve dünya kültüründe nasıl ele alındığını ise " Dünya ve Türk Medeniyetlerinde Kadın' a Bakış" başlığıyla üçüncü bölümde inceledim. dördüncü bölümde ise, " Aytmatov'un Romanlarında Kadın Karakterler" başlıklı başlığıyla yazarın romanlarında karşımıza çıkan kadın kahraman tiplerini ele aldım.dört bölümde meydana gelmiştir

Son bölümde romanlarda geçen kadın tiplerinden hareket ile kadın karakterler hakkında bilgiler verilmiştir. Bu kadın karakterler diğer medeniyetlerde geçen kadınlarla karşılaştırılmış ve kadının içinde bulunduğu toplumun neresinde bulunduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

Yaptığımız çalışmamızda, Aytmatov'un romanları esas alınmıştır. Ayrıca yazar hakkında yapılan çalışmalar, yazılar, konu ile ilgili eserler esas alınarak çalışmamız tamamlanmıştır.

Çalışmam sırasında, bana hoşgörülü yaklaşımıyla destekleyen ve yol gösteren Yard. Doç. Dr. Sezayi COŞKUN' a burada teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Buğra KIZILKAYA

İSTANBUL -2011

BİRİNCİ BÖLÜM

1.DÜNYA'DA VE TÜRK KÜLTÜRÜNDE KADINA GENEL BİR BAKIŞ

Cengiz Aytmatov Kırgızistan topraklarında doğmuş bir yazardır. Kendisine has bir yazım tekniği ve üslubu olan yazar hem Türk dünyasında hem de dünya edebiyatında roman, hikâye ve diğer çalışmalarıyla önemli bir yere sahiptir.

Aytmatov'un romanlarında anlattığı kişiler, olaylar, mekânlar ve zaman saf ve yalın bir dille anlattığından dolayı romanlarını etkili kılar. Aytmatov'un hayatına baktığımız zaman romanlarında meydana gelen olayların o kadar da uzağında olmadığını görmekteyiz. Çocukluğundan itibaren yaşadığı toplumu romanlarında tüm ayrıntılarıyla işlediğini ve diğer Orta Asya milletlerinin ne gibi sıkıntılar çektiğini romanlarında yalın ve sade bir dille işlemektedir. Romanlarında toplumun çektiği sıkıntıları, İkinci Dünya savaşının getirdiği acıları, savaş sonrasını, kolhoz hayatında çekilen sıkıntıları, emperyalist güçlerin ve kapitalizm sonrası meydana gelen sıkıntıları romanlarında hakim bir bakış açısıyla anlatır. Aytmatov romanlarında gerçekliğe önem verir ve olay örgülerinin hareket noktasını genelde gerçekte yaşanmış veya bir efsane olarak halkın hayatında yer alan halk edebiyatı ürünlerinden seçer. Romanı edebi tür olarak incelediğimiz zaman "gerçek" olanı anlatma gibi bir mecburiyetinin olmadığını görürüz. Aytmatov ise gerçeği anlatma, yaşanan sıkıntıları gözler önüne serme, insanların psikolojik ve ruhi durumlarının hangi şartlarda nasıl olacağını açıkça gözler önüne koyma amacıyla hareket etmiştir. Bu yönüyle Aytmatov'un romanları genel anlamda Orta Asya Türklüğü olmak üzere genelde Kırgız tarihinin, kültürünün ve insanının canlı şekilde yer aldığı metinler olarak karşımıza çıkar.

Yaşadığı olayları dönemin Sovyet baskısına uygun olarak değil Kırgız geleneklerine bağlı kalarak söylemesi, yaşadığı toplumun bir sözcüsü olması, Kırgız toplumunun sözlü edebiyat ürünlerinden yararlanması onun roman anlayışını yansıtmaktadır.

“Her yazar bir milletin çocuğudur ve o milletin hayatını anlatmak, eserlerini kendi milli gelenek ve törelerini kaynak alarak zenginleştirmek zorundadır. Benim yaptığım önce bu, yani kendi milletimin hayatını ve geleneklerini anlatıyorum. Fakat orada kaldığınız takdirde bir yere varamazsınız. Edebiyatın milli hayatı ve gelenekleri anlatmanın ötesinde de hedefleri vardır. Yazar, ufkunu milli olanın ötesine doğru genişletmek ‘evrensel’ olana ulaşmak için gayret göstermek durumundadır. İyi bir yazar ‘tipik insan’ ortaya koyma ustalığına erişen yazardır.”

(Cengiz Aytmatov Üzerine Yazılar 2008: 69)

Romancı içinde yaşadığı dönemin ve toplumun aynası olarak bilinir. Roman yazarı kendi toplumunda meydana gelen sorunları anlatırken bir yandan da o sorunların çözümü adına fikirler uyandıran kişidir. .Psikanaliz(psikolojik tahlil) Aytmatov’un yazarlığında yaratıcılık olarak en güçlü yönüdür. Hem kadın karakterleri hem diğer kahramanları sanki onların içinde, sanki onların gözleriyle hayata bakar gibi anlatabilmesi en önemli özelliğidir. Aytmatov’un yaşadığı dönemin öncesinde meydana gelen olaylardan, II. Dünya Savaşı döneminde yaşanan sıkıntıları ve savaş bittikten sonra kolhoz hayatlarını romanlarına konu edinmiştir. Daha sonraki yıllarda ise emperyalizm, kapitalizm gibi tüm dünya insanlarına sıkıntı veren konular üzerine yani dünya insanlarının sorunlarından bahsetmiştir.

“ Aytmatov’un harikuladeliği, her şeyden önce onun edebi dünyaya bakış açısının sistemini milli geleneğe, Manas Destanı’nın başta bulunduğu çok zengin milli folklorla dayandırıp, beslemesinde ve yanı sıra da Batı ve Doğu halklarının en iyi tecrübesini kaynaştırabilmesindedir. ”(Doğumunun 70.Yıl Dönümünde

Cengiz Aytmatov Uluslararası Bilgi Şöleni 1998: 30)

Aytmatov romanlarını yazarken adeta kulağını toplumun ne söylediğini ve ne hissettiğini duymak için iyice yakınlaştırır. Romanlara genel olarak baktığımızda ise milli kültüre ait özelliklerden, milli bütünlükten ve ana dile sahip çıkma ülküsünden bahsettiğini görürüz. Romanlarında halka ait olan şarkılar, türküler, destanlar, maniler, halk inanışlarının konu edinir kendisine. Dünya edebiyatında ve Türk edebiyatında önemli bir destan olan Manas Destanı romanlarının en önemli kaynağı olarak söylenebilir. Manas Destanındaki kahramanların savaşma nedenleri olarak karşımıza şu neden çıkmaktadır: “Bozkıra sahip olma güdüsü.” Aytmatov’un romanlarında da “*bozkır*” sürekli karşımızdadır. Özgürlüğü ve sonsuzluğu temsil eden “*bozkır*” hemen hemen tüm romanlarında bir mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda toprağa bağlılık kavramını da ifade eder. Aytmatov’un romanlarında olaylar Kırgız-Kazak topraklarında cereyan eder. Bu açıdan bakıldığında ise Orta Asya bozkırında yaşayan diğer toplulukları da romanlarında konu olarak almıştır. Toprağa bağlı olan kişiler aynı zamanda milli şuura bağlı olan kişileridir. *Gün Olur Asra Bedel* romanında Yedigey, *Beyaz Gemi*’de Mümin Dede, *Toprak Ana* romanında Tolganay gibi kişiler hem toprağa bağlıdırlar hem de milli kültür ve milli şuur açısından Aytmatov’un romanlarında lokomotif görevi görürler. Bunun tam tersi olarak toprağa ve bozkıra önem vermeyen kişiler ise genellikle romanlarda kötü karakterlerdir. Bunlar Sovyet okullarında öğrenim gören, Rus gibi düşünen kişilerdir. Milli benliklerinden ve şuurlarından uzaklaşmışlardır.

Halk kültürüne ait olan malzemeleri işleyen ve bu malzemelerden alıntılar yapan yazar bu alıntıları bir nedenselliğe ulaştırmadan romanlarına son vermez. Anlatılan masal, destan, hikaye yaşanan olay ile bağlanır ve okuyucuya bu şekilde sunulur. *Dişi Kurdun Rüyalari’nda Abdias*, *Ebedi Gelin’de Samançin*, *Gün Olur Yüz Yıl Olur* romanında *Nayman Ana*, *Beyaz Gemi’de Maral Ana* gibi hikayeler sürekli geçmiş zamanla şimdiki zaman arasında bir bağ kurmaktadır. Aytmatov ise kendi

hayatında Nagima Aytmatov(annesi), Gül-apa(teyzesi) ve büyükannesinin oldukça etkili olduğunu belirtir.

Bir açıklamasında şöyle der:

“Diğer taraftan büyükannem sürekli olarak beni dağlardaki yaylalara götürdü. İstisnai bir şekilde çekici ve akıllı bir kadındı. Köydeki herkesten saygı görürdü. Benim içinse o, gerçek halk hikâyeleri, eski şarkılar ve her türlü yaşanmış veya hayal edilmiş hikâyeler hazinesi idi...”

“... Büyükannem bana anadil sevgisini aşıladığının farkında değildi sanırım...”
(Bozkırdaki Bilge Cengiz Aytmatov 2002: 30)

Milli şuuru sürekli canlı tutabilmek için halka ait ürünleri kullanan Aytmatov canlı tutma noktasında malzeme olarak *“ana dili”* kullanmıştır. Bu şekilde milli hafızayı canlı tutma görevini de yerine getirecektir. Milli hafıza sürekli canlı tutulduğunda sonraki nesillere sözlü kültür, gelenekler ve görenekler aktarılmış olacaktır.

Milli kültürün diğer nesillere aktarılmasında kaynak kişi olarak ise *“kadın”* karakterlerin kullanıldığını Aytmatov’un romanlarında görmekteyiz. Aytmatov ‘un romanlarında kadın karakterler de Aytmatov’un sanat anlayışının açık göstergeleri olarak kurgulanırlar.

Aytmatov’un romanlarında kadın konusunu incelemeyen önce dünyada kadın üzerine diğer milletlerin ve medeniyetlerin ne gibi fikirleri olduğunu incelemekte fayda olacağına inanıyorum. Dünya’da kadının yerini tanımladıktan sonra Orta Asya Türk kültüründe kadının yerini belirleyip daha sonra Aytmatov’un kadın karakterlerini bu bağlamda incelemenin daha detaylı bilgilere ulaşılacağı düşünülebilir.

Kadın ve erkekler dünyaya bir çift olarak yollanmış varlıklardır. Her ikisi de Allah tarafından yaratılmış eşit haklara sahip ve biyolojik olarak farklı olsalar bile birbirinden ayrılamadan yaşayan canlılardır. Tek başına kadın olmadan bir erkek, tek başına erkek olmadan kadın dünya aleminde yaşayamayacak bir türdür. Bazı medeniyet ve uygarlıkları incelediğimiz zaman “kadın” karakterine biçilen görevler değişiklik göstermektedir. Bu değişikliklerin ise yaşanılan coğrafya, sosyal yapı, dini bazı kaideler, psikolojik etmenlerin etkisiyle değişikliklere uğradığını görmekteyiz. Dünya kurulduğundan itibaren meydana gelen gelişmelerden erkek ve kadın yani aile de nasibini almıştır. Yukarıda saydığımız etkiler hem kadını hem erkeği ve bunun neticesinde “aile” yapısını etki altına alır. Bir erkek ile bir kadının yan yana gelerek oluşturduğu en küçük kurumun adı aile değildir elbette.

Nimkoff’ a göre ailenin tanımı şu şekildedir: “*karı koca ve çocuklardan veya sadece karı-kocadan kurulu az veya çok devamlılık gösteren bir birliktir.*” (Türk Töresinde Kadın ve Aile 2008: 17-18)

Bu tanımdan hareketle erkek ve kadının sadece bir arada bulunmaları değil aynı zaman içerisinde yaşamaları gerekliliği aile tanımını meydana getirecektir.

Antony Giddens ise aileyi şu şekilde tanımlar; “*akrabalık bağlarıyla birbirine doğrudan birbirine bağlanmış olan yetişkin üyelerinin, çocukların bakımından sorumlu olduğu bir grup insandan oluşur. Akrabalık bağları, ya evlilik yoluyla ya da kan bağları yoluyla (anneler, babalar, çocuklar, büyükanne, büyükbabalar gibi.) oluşturulmuş bağlardır.*” (Türk Töresinde Kadın ve Aile 2008: 18-19)

Aile bir milletin oluşmasında vazgeçilmez unsurdur. Sosyologlar aile kavramını toplumun en küçük birimi olarak tanımlarlar. Bu tanımdan hareketle aile toplumu yani milletleri meydana getiren bir yapıdır. Ailelerde meydana gelen

bozulmalar bir milleti etkileyeceğinden dolayı aile ve ailenin bir ferdi olan ‘‘kadın’’ önemlidir.

Ziya Gökalp ise aileyi toplumun en küçük modeli olarak görmekte, güçlü aileyi güçlü millet ve devletin temeli olarak kabul etmektedir.

Bu bağlamda aileye baktığımızda, tüm yapbozun parçalarına benzer parçalardan birine bir şey olduğunda bütünde bozukluklar meydana gelecek ve bir milletin, bir devletin yapısının bozulmasına neden olacaktır.

Erkek ile kadının evlenmeleri için tören yapılır. Bu tören aslında halka duyurma ve ileride meydana gelecek olan çocuklarının hangi aileden ve hangi babaya ait olduğunun bilinmesi amacıyla yapılır. Türk toplumunun ailesine bakıldığında ‘‘ataerkil’’ aile yapısının olduğunu görürüz. Tek eşlilik olup tüm velayet hakkı babadadır.

Aile fertleri kendi içerisinde farklı görevler üstlenirler. Ailenin korunması, aile bireylerinin ihtiyaçlarının giderilmesi genellikle babanın üzerindedir. Anne yani kadın ise çocukların büyütülüp daha çok aile içi huzuru sağlayan bir etkidir. Kadının evine kapanarak sadece çocuklarına bakması ve kocasına her ne olursa olsun tabi olması kadından beklenen bir özellik değildir. Eski toplumların birçoğunda kadın adeta bir köle muamelesine maruz kalmıştır. Bazı kavimlerde kadının değerinin çok düşük olduğu ve tamamen erkek hegemonyası altında ezildiğini, değersiz bir varlık olduğunu, sadece cinsel olarak değer verilip çocuk doğurma işlevinden başka bir görevinin olmadığını görmekteyiz. Ama bu düşüncelere karşıt olarak Türk toplumlarına bakıldığında ise kadına değer veren toplulukların dünya siyasetinde başarılı oldukları görülmüştür.

‘‘ Kadının Dünya Medeniyetlerindeki Yeri ‘‘başlıklı yazımızda kısaca bunlara değineceğiz.

1.1. Kadının Dünya Medeniyetlerindeki Yeri

Aytmatov'un romanlarında kadın karakterleri incelemeyen önce tez çalışmaya kaynaklık etmesi bakımından dünya toplumlarının kadına nasıl baktığını incelememizde fayda vardır. Kadının çeşitli topluluklarda aile içindeki yerini, görevini, ona tanınmış hakları ve toplumun yaşantısına bakarak kadının nerede bulunduğunu inceleyebiliriz.

Çin, Hint, İran, Eski Yunan, Roma ve İslam öncesi dönemde, Arap toplumlarında, 19.yy. Avrupasında kadının durumunu incelememiz çalışma açısından yararlı olacaktır. Bunların sonucunda ise semavi dinlerin kadına bakış açısını araştırma gereği duyduk. Bu toplumların kadına bakışını inceledikten sonra Türk toplumunun kadına bakışı ve Aytmatov'un romanlarında geçen kadın karakterlerin durumu daha iyi değerlendirilecektir.

1.1.1. Hindistan Ailesi

Hindistan ailesinde kadın, evlenme, miras ve diğer alanlarda hiçbir hakka sahip değildi. Evde kocasına bağlı olarak yaşardı. Kadının sapkın ve zayıf, kötü ahlaka sahip olmasından dolayı "*Manu Kanunu*" onu, çocukluğunda babasına, gençliğinde kocasına, kocasının ölümünden sonra ise oğluna veya başka bir akrabasına bağlı olmasını mecbur ediyordu. Kocasına sadık bir eş olmalı, çocuklarını büyütmeli ve ev işlerine bakmalıydı. Kadının bundan başka bir görevini olması söz konusu değildi. Koca anlayışı kadın için kutsal bir anlayış olmalıydı.

Kocasının meziyetleri ve davranışları iyi olmasa bile kocasını Tanrı gibi görmeli ona o derecede değer vermeliydi. Buda ilk başlarda dine kadını kabul

etmemiştir. Kadınlara nasıl davranılması gerektiği sorulduğunda cevabı oldukça farklıdır.

“ Onlara hiç bakmayacaksınız, fakat bakmaya mecbur kalırsak! Onlarla konuşmayacaksınız, O takdirde onlardan son derece sakınmalısınız.”

(Türk Töresinde Kadın ve Aile 2008: 44-45)

Daha sonra geçen zamanlarda kadınlar bu dine girmişlerdir. Buda, bu durumun sonucunda kadınların olmadığı bir din olsaydı, din daha saf ve uzun süren bir din olacağından bahseder. Kadın eski Hint toplumunda köle durumundadır. Erkekler çok eşlilik yapabiliyordu. Eğer kadının kocası ölürse kocasının öldüğü gün kadında öldürülür ve kocasının yanına gömülürdü. Hint hukukuna göre kadın tüm doğal felaketler kadar tehlikeli bir yaratıktı.

Eski Hint kadınlarında çok eşlilik söz konusu olabilirdi. Hatta erkek kardeşlerin aynı kadınla evlenmesine izin verilirdi. Daha sonra meydana gelen inanışlar ve diğer toplumlarla ilişkiler sonucunda bu karakterlerden ayrılmışlardır. Hint erkeklerin evlenme sebebi olarak bir erkek çocuk sahibi olmak amacıdır. Bunun aksi bir durum olması durumunda tamamen bir felaket olurdu. Kadının kocası üzerinde bir hakkı yoktu. Kocasını aldatması durumunda cezası çok ağır olup köpeklere parçalamak olurdu. Günümüzde söz konusu anlayış toplumun geneline hakim olmasa da geleneksel Hint toplumunda bu inanışların güçlü izlerini bulmak mümkündür.

1.1.2. Çin Ailesi

Tarihte Türk kavimleriyle en çok ilişki içerisinde bulunan medeniyettir. Kadına verilen değer açısından bakıldığında Türklerle tamamen ayrılır. Evlenecek çiftlerin hiçbir söz hakkı bulunmamakla beraber babaları bu evliliğe karar verirdi. Çiftler birbirlerini evlenecekleri zamana kadar görmezlerdi. Nişanlanma küçük yaşlarda yapılır ve bunun sonucunda ayrılık pek görülmezdi. Aile düzeninde tek

yetkili baba idi. Babanın çocukları hakkında yetkisi oldukça fazlaydı. Onların satılmasına hatta öldürülmesine karar verebilirlerdi. Kadının ise herhangi bir adı yoktur. 1-2-3 gibi sayılarla çağırılırdı. Kadın, erkeğin bulunduğu sofraya kesinlikle oturamazdı. Yemek bitiminde artık olan yemekleri yer ve kocasına ve kocasının ailesine ölene kadar hizmet etmek zorundaydı.

Çin de doğan erkek çocuklar ile kız çocukları arasında muazzam farklar vardı. Erkek çocuklar doğduğunda ipek kumaşlara sarılırken kız çocukları bunun tam tersi olarak ucuz çaputlara sarılmaktaydı. Erkek çocukların oyuncakları ile kız çocukların oyuncakları, giyimleri bile farklılık teşkil ediyordu. Günümüzde durum farklı olsa da eski yaşanan olaylar kırsal kesimde benzerlik göstermektedir. Hint ve Çin medeniyetlerinde kadına verilen değer, kız çocuklarına verilen değer hemen hemen aynı statüdedir. Kadın adeta köle, işe yaramayan bir mal olarak görülmüştür. Çin toplumunda kadının eşinden ayrılması söz konusu olamayıp kocasına karşı kötü bir davranışında kocası tarafından bırakılmak veya 100 sopa cezasına çarptırılma durumunda kalan bir karakter karşımıza çıkar. Erkek karşımıza Hint medeniyetinde olduğu gibi ilahi özellikleriyle çıkar.

1.1.3.İran Ailesi

İran ailesinde kadın diğer toplumlarda olduğu gibi köle durumundadır. Erkek ailenin reisi durumunda olup eğer çocuklarından gördüğü ters bir davranış durumunda çocuklarını mirasından mahrum bırakma hakkına sahiptir. Kadın değersiz bir varlık durumundadır. Evlilikler genellikle kan bağı olanlarla yapılmaktadır. Bu olayın ailenin devamlılığı, kanın bozulmaması gibi durumlardan kaynaklandığı söylenilebilir. Kadınlar eve bağımlı bir hayat sürmekteydiler. Hiçbir erkeğin karşısına çıkmamakta kendi soylarından olan erkeklerin bile yanında oturamamaktadırlar. Bu da kadının bağımsızlığını sınırlandırmaktadır. Erkek başka kadınlarla evlenebilir kendisine cariye satın alabilirdi. Kadının hayatı erkeğinin iki dudağı arasında olup kadına adeta hastalıklı ve değişik bir mahluk gibi

davranmaktadırlar. İnan toplumunda diğer medeniyetlerden farklı bir durum mevcut değildir. Kadın her zaman ikinci plandadır.

1.1.4. Mısırdaki Aile

Eski Mısır'da M.Ö iki binli yıllarda kadın statüsü olarak diğer medeniyetlere göre farklı bir konumdadır. Mal-mülk edinebilme hakkına sahip olan kadınları görmekteyiz. Bu kadınların en temel özelliği ise yüksek, zengin ailelere mensup olmalarıydı. Saf kan ailelere önem verilirdi. Ülkeyi yöneten yöneticiler saf ırkı bozmamak için kız kardeşleriyle evliliğe gitmişlerdir. Diğer üst tabaka aileler de bu yöntemi uygulamışlardır. Bazı kişiler kızlarını krala hediye vermek suretiyle krala bağlılıklarını gösteriyorlardı. Bu durumdan hareketle Mısır toplumunda kadına nasıl bir değer verildiği ortaya çıkmaktadır.

Eski Mısır'da ise kadın diğer toplumlardan farklı olarak hak ettiği değeri bulmuştur. Kadına çeşitli haklar verilmiştir. Firavun zamanında kadının bu hakları elinden alınmıştır.

1.1.5. Yunan Ailesi

Eski Mısır döneminde kadına bazı hukuksal haklar verilmiştir. Buradan hareket ederek kadına farklı bir değer verildiğini görürüz. Eski Yunan' da böyle bir hak kesinlikle yoktur. Kadınların hukuk alanında veya normal hayatta sözüne güvenilmeyen, mahkemelerde tanıklığı kabul edilmeyen, sözü geçmeyen bir varlık olarak görürüz. Kocası öldüğü zaman onun mirasından faydalanamazdı. Bazı düşünceler o kadar ileriye gitmiştir ki kadının insan olup olmayacağı tartışılmıştır. Kadınlar erkek için cinsel bir obje olarak aynı zamanda temizliği, yemeği yapan hizmetçi olarak bilinirdi.

Kadın Yunan mitolojisinde ‘*Pandora*’ olarak isimlendirilir. Köpek yüreğine ve tilki huyuna sahiptir. Pandora’nın açılmasından beri dünyada kötülük ve fenalık eksik olmamıştır. Yani tüm kötülöklere sebep olan ve erkeği kötüye yönelten güç olarak tanımlanır. Kadından beklenen en önemli istek olarak kocasına karşı susmak davranışdır. Miras her zaman erkek çocuğa aittir. Yunan destanlarına bakıldığında kadına asla güvenilmezdi. Erkek istediği kadar kadınla birlikte olabilmesine rağmen kadın bu davranışı yaptığında toplum tarafından cezalandırılırdı.

Dimistin’ in kadınlar hakkındaki şunları der : ‘*Biz fahişeleri zevk almak için, metresleri günlük bünyesel sağlığımız için, eşleri de bize çocuk doğurup, evimize sadakatle hizmet etsinler diye alırız.*’ (Türk Töresinde Kadın ve Aile 2008: 55)

Dimistin’ in Yunan anlayışında kadına nasıl bakıldığını özetlemiştir. Kadın çocuk doğuramama gibi bir özelliğe sahip ise hemen evden kovulurdu. Eflatun, Aristo gibi düşünürler bile kadına farklı gözle bakıyorlardı. Kadın bazen zirai aletlerin yanında olması gereken bir alet bazen ise elden ele dolaşan bir varlık gibi görülüyordu. Kadın hak ettiği değeri bu toplumda görememiş ve köle olmaktan kurtulamamıştır. Kadın cinsel dürtülerin bir kaynağı olarak Eski Yunan’da yerini alır.

1.1.6.Roma Ailesi

Roma’da aile dini, ekonomik ve sosyal bir birimdir. Kadın bu toplumda da değersiz ve ikinci sınıf bir hayat sürer. Erkek ataerkil durumda bulunur. Gücü bir Tanrınıniki kadar, yetkileri ise kralın yetkilerine benzetilmektedir. Tek eşlilik üzerine kurulu bir aile yapısı vardır. Kadın kendi ailesinden satın alınarak eve getirilirdi. Eski ailesi kadın üzerinde herhangi bir hakta bulunma yetkisine sahip değildi. Kadın alınan satılan bir eşya gibi değer görmektedir. Kadın kocasının evinde sadece evinin sahipliğini yapmakla görevlidir. Evlenme yaşı 7 yaşına kadar inmiştir. Kadın

evlilikte hiçbir hak ve düşüncede bulunamazdı. Evlenecek çağdaki kadının yetkileri babasındaydı. Evlendikten sonra tüm velayeti kocasına geçmekteydi. Roma’da yaşayan kadınların yapması gereken tek görev çocuk doğurmaktı. Doğan çocuklar babanın bir eşyası gibi düşünülürdü. Evin reisi olan baba cılız, hastalıklı çocukları öldürme yetkisine sahipti. Doğan erkek çocuklar baba tarafından, kız çocuklar ise anne tarafından yetiştirilmekteydi.

Romalılarda bazı kadınlar işletme sahibi olmuşlar yani ticari faaliyetlerde bulunmuşlardır. Doktorluk, avukatlık yapan kadınlar olmuştur. Bunlara rağmen kadın her zaman ikinci planda kalmış ve bir erotizm metası olmaktan kurtulamamıştır. Bazı dönemlerde kadınlar vatandaş olarak kabul görmemiştir. Buraya kadar gördüğümüz toplumlarda kadın köle, hizmetçi, cinsel istekleri ve fantezileri doyurmaya çalışan, alınıp satılan bir mal, her evde bulunması gereken bir alet gibi görülmektedir. Çocuk doğurduğu zaman çocukları üzerinde bir hak sahibi olamayan, erkek tarafından hor görülen aynı zamanda toplum tarafından insanlığı tartışılarak vatandaş olarak kabul edilmeyen bir durum olarak görülmüştür. Bu durum Batı Avrupa toplumlarında da pek farklı değildir.

İngilizlerde kadın, kutsal kitap olan İncil’e elini süremezdi. 19.yy.a kadar İngiliz erkekleri karılarını çok cüzi miktarlara başka erkeklere satardı. İngiliz kadınları da diğer toplumlarda var olan sorunlarla karşılaşmışlardır. Erkeğine bağlı kalmak, sofrasına oturamamak, çocuklarının velayeti hakkında hak sahibi olamamak gibi. Fransa’da ise miladi olarak 586 yılında kadının insan olup olmadığı tartışılmaktaydı. Bu anlayışın sonucunda *“kadınların dünyaya gelme nedeni ise erkeklere hizmet etme”* olarak tanımlanıyordu. 18.yy.da Fransa’da Medeni Kanundan bahsedilirken kadına hiçbir hak verilmemekteydi. Kadınlara velisinin izni olmadan antlaşma yapmalarına izin verilmiyordu. İşte yüzlerce yılın sonucunda ilk feminist hareketler Fransa’da başlamıştır.

1.1.7.Arabistan' da Aile

Arap ailesi ataerkil bir yapıya sahiptir. Kız çocuğuna sahip olmak utanılacak bir durumdur. Kız çocuklarını toprağa gömme veya belirli bir yaşa geldiğinde diri diri toprağa gömme olarak kız çocukları öldürülürdü. Evlilikler çoğunlukla aile arasında olurdu. Yabancı bir kişiyle evlilik hoş karşılanmayıp genellikle amca çocukları birbirleriyle evlendirilirdi. Baba, Roma toplumundaki haklara sahipti. Çocuklarını satabilir, mirastan mahrum bırakabilir, rehin bırakabilir ve öldürme yetkisine sahiptir. Cahiliye döneminde kadın adetli olduğunda erkek o eve gelmezdi.

Araplar üç şeyin uğursuz olduğuna inanırlardı. Bunlar at, kadın, evdi. Bu kadında kadınlar bir insan gibi değil erkeklerin isteklerini karşılayan varlık olarak görülür. Arap toplumunda kadına danışılabileceğini ama kadın ne söylediye tam olarak onun tersini yapılması fikri vardır. Genel olarak toplumlara baktığımızda kadın aşağı seviyede, değersiz olarak görülmektedir.

Engels şöyle der: *“Tarihte kendini gösteren ilk sınıf çatışması, erkekle kadın arasındaki uzlaşmaz karşıtlığın karı-koca evliliği içindeki gelişmesiyle ve ilk sınıf baskısı da, dişi cinsin erkek cins tarafından baskı altına alınmasıyla aynı zamana başlar.”* (Türk Töresinde Kadın ve Aile 2008: 112)

Kadının iyi olması, az konuşan, kocasına sadık, erkeğin tüm ihtiyaçlarını gideren, iyi dinleyen ve iyi iş yapan olanıdır. Toplumlar hayata bakışlarını, yaşayışlarını, kültürel özelliklerini inandıkları dini kurallara uygun olarak yaşamayı tercih ederler.

Kadın konusunun da dinsel boyutta gözden geçirilmesi gerekmektedir. Türk ailesini teferruatlı bir şekilde işlediğimiz de eski inanışların kadınlara verilen değer ile paralel olduğunu görmekteyiz. Semavi dinler ışığı altında kadının semavi dinler de nasıl bir yapı içerisinde olduğunu görmemiz yararlı olacaktır.

1.2.Yahudilik

Yahudilik inancında baba etken bir biçimde varlığını hissettirir. Dini ritüellerin yapılmasında ve ailece uygulanmasında evin erkeği ruhani bir pozisyonda bulunmaktadır. Ataerkil bir durumda bulunan ailede kadın buradan hareketle evlilikte erkeğin ailesinin tarafına geçecektir. Yahudi inancının başlangıcında çok evlilik vardı. Evlilikte kadının erkek çocuk doğuramaması, ölen erkek kardeşin karısıyla evlilik (levirat) sonucunda çok eşlilik görülür. Yahudi inancında kocası ölen kadın başka bir erkek ile evlenemez. Yapılan çok eşli evlenmelerin temel nedeninde erkek çocuğa sahip olup soyun devamı amaç edinilmiştir.

Yahudilik inancında cennetten kovulmaya neden olarak kadın eleştirilir. Kadının biyolojik özelliklerinden dolayı kadın hakir görülür mesela adet dönemi boyunca kadın pis olarak kabul edilir. Kadının yaptığı yemekler yenmez, eşi onunla aynı yatakta yatmazdı. Mukaddes sayılan hiçbir şeye yaklaşamaz ve elini süremezdi. Biyolojik olarak her kadının başına gelen bu olaylardan dolayı kadının farklı ve psikolojik olarak dışlanması yani tecrit edilmesi kabul edilemez bir davranıştır. Yahudilikte boşanma olayına pek rastlanmayıp boşanma hakkı sadece kocaya aittir. Yahudi hukukunda evin tek hakimi babadır. Kız çocukları baba evinde hizmetçi niteliğinde yani tüm hakları babaya ait olup isterse kızlarını satma hakkını elinde bulundururdu. Yahudilikte zina yapan kadının cezası ölümdür. Komşusuyla zina yapan erkek ise hemen cezalandırılır. Kadınlar evlendirilirken el değmemişlik aileler için ve dini açıdan önemlidir. Yahudi inancında kadın erkeğin en önemli yardımcısı olarak görülür.

1.3.Hristiyanlık

Hristiyanlık dinindeki aile yapısı ile Yahudilik dinindeki aile yapısı benzerlik gösterir. Bu dine göre aile tamamen dinin emri altındadır. Ailede erkek hakim ve sahip durumda bulunur. Kadının konumu ise erkeğine Tanrıya tabi olması ile

eşdeğerdedir. Evlenen kadın kocasına hakimiyet anlayışı ile bağlanır ve eşinden ayrılma durumunda zina yapmış gibi bir muamele görür. Yahudilik dininde gördüğümüz kadını aşağılama olayı Hıristiyanlık dininde daha da güçlü ve katı bir şekilde devam etmiştir. Bazı dönemlerde kadınların içlerinde şeytan olduğunu sanılarak kadınlar diri diri yakılmış veya en ağır işkencelerle öldürülmüştür. Diğer toplumlarda var olan kadının insan olup olmadığı bu dinde de tartışılmıştır. Bazı din adamları kadın ile yapılan cinsi münasebetlerin günah, kirlilik gibi saydıklarını görürüz. Aziz Augustine ise kadını şu şekilde tanımlar: ‘...*insanın fahişe veya karısıyla cinsel ilişkiye girmesi arasında bir fark yoktur...*’ (Türk Töresinde Kadın ve Aile 2008: 74)

Clemet’ e göre ise ‘*Kadın, kadın olmaktan dolayı utanmalıdır.*’

(Türk Töresinde Kadın ve Aile 2008: 74)

Aziz Tertolyan’ a göre ‘*Kadın şeytanın insan nefesine giriş kapısıdır. Allah’ın yasaları iptal eden, Allah’ın yani erkeğin çehresini bozan iğrenç bir mahluktur.*’

(Türk Töresinde Kadın ve Aile 2008: 74)

1.4.İslamiyet

İslam dini kadın haklarının en kötü olduğu dönemde, kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü bir dönemde insanlığa gelmiştir. Kadın haklarını kaideleriyle ortaya koydu ve Hz. Muhammed tarafından kadınlara nasıl davranılması gerektiği söylenmiştir. Kadının şehvet oyuncağı olmasından kurtarmış bunun tam tersi olarak kadını toplumun dayanışmasında, sosyalleşmesinde önemli bir konuma getirmiştir. İslamiyet dini ile beraber kadına verilmeyen haklar verilmiştir.

Miras hakkının gelmesi bu haklardan en önemlisidir. Hz. Ömer bu durumu şöyle anlatır: “ *Vallahi cahiliye döneminde kadınlara hiç hak tanımazdık. Nihayet Allah, onlar hakkında indirdiğini indirdi. Mirastan verdiğiine verdi.*” (*Türk Tôresinde Kadın ve Aile 2008: 76*)

Diğer semavi dinleri incelediğimiz zaman dini bir kurum olan aile kurumu, İslamiyet ile beraber toplumun sosyal dayanışma aracı olarak görülmüş ve kabul edilmiştir. Diğer dinlerde kadının özel hallerindeki durumuna karşı aşağılayıcı ve gerici bakışının yanında İslamiyet ile kadınların o halleri normal, olağan görülmüş ibadet noktasında anlayış sağlanmıştır. Kız çocukları ile ilgili yanlış anlaşılımlar düzeltilmiş, ortadan kaldırılmıştır.

Alimler burada kız çocuklarının erkek çocuklardan daha hayırlı olduğunun mesajının verildiğini söylemişlerdir. Kız çocuklarının düzgün yetiştirilmesinin mükâfatının cennette Hz. Muhammed’e komşu olma olduğunu söylemişlerdir. Kadının mirasının sadece kendinde olacağını belirten İslam dinine göre bu mallarda erkeğin hiçbir hakkının olmadığını belirtir. 19.yy.da bile Avrupa toplumunda kadının mal hakkının olmadığı gibi mahkemelerde, kurumsal yapılarda şahitliği bile geçerli olmadığını görmekteyiz. Aynı zamanda kız ve erkek çocuklarının yetiştirilmesinde anne-baba etkin bir rol oynayacağını belirtir. Diğer dinlerde ise erkek çocuk baba tarafından, kız çocuk ise anne tarafından yetiştirilmesi gerektiğine inanılırdı.

Toplumların şekillenmesinde dinsel anlayış çok önemlidir. Dinsel anlayış ile beraber o topluluğun örf, adet, gelenek, yaşayış biçimleri şekillenir. İslam dinine gelen kadar pek çok topluluk ve semavi dinlere baktığımızda kadının varlığı her zaman tartışılmıştır. Bu tartışma o kadar ileriye gitmiştir ki kadının insan olup olmadığı konuşulmuştur. Hz. Adem ile Hz. Havva’ nın cennetten kovulmasının nedeni olarak Hz. Havva gösterilmiş ve bunun bir sonucu olarak kadınlara farklı bir bakış açısıyla bakılmıştır. İslamiyet’in gelmesiyle beraber kutsal kitapta da kadın haklarından bahsedilmiştir. Bu zamana kadar kadınlara hiçbir hak tanımayan

toplumlar kadınlara değer ve haklar vermeye başlamışlardır. Toplumsal statüde de hukuksal alanda da kadın artık önemli bir hakka sahip olmuştur.

1.5. Türk Toplumunda Kadın

Türk lügatinde töre/tora: usul, kaide, kanun, nizam, adalet, yasa, adalet, tüzük ile ilgili kavramları ifade eder. Bu kavramları incelediğimiz zaman bir toplumsal yapının disiplinlerinden bahsedebiliriz. Toplumun belirli bir düzende ilerlemesi, gelişmesi ve genişlemesi için belirli bir kurala göre yol alması gerekir. Töre kelimesi bu yönden tüm bu açıklamaları içine alır. Türkler törelerini yazmadan sözlü olarak devam ettirmişlerdir. Orhun kitabelerine yani bilinen ilk Türk yazıtlarını incelediğimiz zaman törenin özellikleri şunlardır: Türklerin sosyal hayatını düzenler. Devletin kuruluş ve işleyiş biçimidir. Töreyle kaybeden devlet aynı zamanda milletini kaybeder.

Töre, milli toplumda ferdi ve sosyal ilişkileri düzenleyen, ferdi disiplin ile otoriteyi birbirine bağlayan, milli barış, dayanışma, beraberliği sağlayan bir kültür kurumudur. Yabancı devletler ilk önce bunu yıkmak ister.

(Kafesoğlu 1986:57)

Orta Asya’ da Türklerin düşmanı Çinliler Türkleri askeri, ekonomik açıdan değil ilk önce törelerini kaybettirmek suretiyle alt etmek istemişlerdir. Törenin şekillenmesi ise yaşanan dine ve toplumun yaşayış biçimine bağlıdır. Din anlamında bozulan toplumlar daha sonra yaşayış özelliklerini kaybederek başka devletlerin boyunduruğu altına girmişlerdir. Töreyle uyanlara “törük” yani töreli uymayanlara ise “kazak” yani asi, töreden çıkmış denilmektedir.

Türk töresine baktığımız zaman üç tane önemli kural vardır. Bunlar;

- 1- Kadın-erkek her bakımından eşittir.
- 2- Ülkesi için kahramanlık yapma ülküsü
- 3- İnsan ilişkisinde mertlik ve dürüstlük

Türkler için cesaret, erdemli olma, cömertlik önemli kavramlardır. Toplumsal birliktelik açısından, düşmana karşı ülkesini savunma açısından bu kavramlara önem verilmelidir. Buların yanında bilgiye hakim olma bilginin sahibi olma da önemlidir. Bilgiye sahip olan kişiler karşımıza ‘‘bilge’’ olarak çıkar.

Ak-ene (Ak Ana) adlı tanrı, Verbitskiy'nin derlediği Altay Yaratılış Miti'nde geçmektedir. O, tanrı Ülgen'e yaratma ilhamını veren bir tanrıdır:

“Bir Ak-Ana (Ak-Ene) var idi, yaşardı su içinde,

Ülgen'e şöyle dedi, göründü su yüzünde:

-Yaratmak istiyorsan, sen de bir şeyler Ülgen,

Yaratıcı olarak, şu kutsal sözü öğren!

De ki hep, “Yaptım oldu!” Başka bir şey söyleme!

Hele yaratır iken, “Yaptım olmadı!” Deme!

Ak-Ana bunu dedi, sonra kayboluverdi,

Denize dalıp gitti, bilinmez noluverdi.” (Ögel 1933: 433)

Eski Türklerde kadın karşımıza kutsal bir varlık olarak çıkmaktadır. Altay yaratılış destanında Ülgen' e kainatı yaratma ilhamını veren Ak-ene (Ak ana) adlı bir kadındır. Ak-ene aynı zamanda ahlak kavramının, doğruluğun ve metanetin timsali olarak görülmüştür. Ana Maygıl ise ulusu koruyan bir dişi ilahedir.

(İnan 1933: 39)

Türk destanlarında kahramanların eşleri, Tanrı tarafından gönderilmiş kutsal olan kadınlardır. Oğuz Han'ın kadınlarına baktığımız zaman ilk karısı gökten nur

içinde inen bir kadındır. İkinci karısı ise ağaç kavuğunun içinde yine Tanrı tarafından gönderilmiştir. Gökten nur içinde inmesi, ağaç kavuğunda kadının bulunması eski inanç sisteminde Tanrı'nın dünyaya bir yansıması şeklindedir. Kadınlar Oğuz Kağan' a Tanrı tarafından sunulmuştur. Manas destanında kadın, evin koruyucusudur.

Kazaklar ise kadın için şöyle bir atasözü söyler: *“birinci zenginlik sağlık, ikinci zenginlik ise kadındır.”*

Türk destanlarında kadınlar erkeklerine tamamen sadık ve onlarla beraber her yere gidebilecek yetide olan kişilerdir. Kadınların düşman eline geçmesi ise büyük bir zillettir. Mitolojide “Umay” adlı bir kadın ilahe bulunurdu. Bu ilahe, kadınların hamile kalmasında, doğum yaparken acıların hafiflemesinde yardımcı olurdu.

Bir toplumun ilerlemesinde kadın en önemli unsurdur. Türkler savaş alanında ganimet olarak elde ettikleri kadınlar için bile düğün töreni yapmışlardır. Türk toplumunda kadın bazen aile reisi, evin direği, hakanın yanında oturan bilge olarak bilinmiştir. Aynı zamanda erkeğine arkadaş, alp tipine sevgili, çocuklarına anne olarak görülür. Kadınlar evinin temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışmanın yanı sıra, eşlerine yardımcı olmakta ve çocuklarının toplumun gelenek ve göreneklerine göre yetişmesi için çaba sarf etmektedir.

Orta Asya'da kadın adları olarak namus, iffet ve haya manalarına gelen

“ Hun, Sabir, Arig, Arık, Uygur Silink, Kazan Sila” gibi adlar kullanılır.

Gökalp' e göre ise *“hiçbir kavim, Türkler kadar kadın cinsiyetine hak vermemiş ve saygı göstermemiştir.”* (Türklerde Kadın ve Aile 2007: 114)

İbn-i Batuta Seyahatnamesi'nde Kıpçak kadınları için “ *Burada tuhaf bir hale şahit oldum ki o da, Türklerin kadınlara gösterdikleri aşırı hürmettir. Bunların kıymet derecesi bunların çok üstünde.*” (Türklerde Kadın ve Aile 2007: 114)

Bunların yanında kadın karakterleri destanlarda ‘alp’ olarak görünür. Evde çocuklarına analık eden bu tipler savaş meydanında ise milleti için düşman ile çarpışır. Bir destan kahramanı olan Manas,Çin’ saldırmak için ordusunu topladıktan sonra karısının çadırına uğramıştır. Kanıkey ise Manas’ın çadıra geldiği zaman kadınları silahlandırıldığını görmüştür.

Genel olarak bakıldığında Türk töresinde kadından beklenen görevler vardır. Kocasına kadınlık görevini yapması, çocuklarına bakması ve kocası savaşa giderken onu savaşa hazırlayan bir karakterdir. Kadın diğer toplumlara göre Türk toplumunda daha geniş haklara sahiptir. Ülkenin Hakan’ı savaşa gittiğinde ‘terken’ unvanıyla tahta geçer aynı zamanda devleti yönetir. Yapılan bazı antlaşmalarda Hakan’ın imzasının yanında Hatunun da imzası bulunmaktadır. Yakut Türkleri ise kadına mülk edinme hakkını vermiştir. Bu yönüyle İslamiyet’teki kadına bakış ile benzerlik gösterir.

Diğer toplumlarda erkek çocuğa sahip olmak önemli bir düşüncedir. Çocuk sahibi olmak, en önemli olarak da erkek çocuğa sahip olmak Türk ailesinde kadının statüsünü yükseltir. Kız olsun erkek olsun çocuk önemlidir. Erkek çocuk olduğu zaman ise soyun devam etmesi anlamı kuvvetlenir. Manas destanında Çakıp’ ın karısı Çayırdı’ ya “*çocuksuz kadın, dul kadın, odun olmaktan başka faydası olmayan ağaçtır.*”

Türklerde boşanma olayı pek görülmesine de erkek çocuk doğuramayan kadın kocasını ikinci bir evliliğe sevk eder.

Manas destanında kadının çocuk doğuramayışı bir ağacın meyve vermemesi gibi algılanmaktadır. Nasıl ki meyve vermeyen bir ağaç işe yaramaz ve çevresindekilere fayda sağlamazsa kadın için de buna benzer olan düşünceler söylenilmektedir.

Manas destanında ‘‘ Han balası Kanıkey- Erkek doğuruverse ve Cakıp Han on dört yıl çocuğu olmayan baybiçesi Çurçı’dan ‘‘ Bu çırçıyı alalı,-ben koklayıp bala öpmedim,-(...) Belini sağlam bağlamadı, Bu Çurçı erkek bala doğurmadı, şöyle şikâyet edilmektedir. Daha sonra bir oğlu olduğunda ‘‘ Şimdi bele sadak bağlattı, Cakıp Han Çurçı gibi bir kadından-hem de erkek bala doğurttu,’’ şeklinde bir mutluluk ifadesi ile karşılaşmaktayız. (Türklerde Kadın ve Aile 2007: 136)

Bu anlayıştan hareketle kadının birincil görevi çocuk doğurmak ve çocuk doğurmak ile beraber çocuğun cinsiyetinin erkek olmasıdır. Erkek çocuk olduğunda soy devam eder aynı şekilde anne ve babanın yaşlılık zamanında evde kalan erkek çocuk anne ve babasını koruyucu bir hale gelir.

Dede Korkut hikâyelerinde ise aynı durumun var olduğunu görürüz. Kız veya erkek çocuk olması önemli değildir ama yukarıda saydığımız nedenlerden dolayı erkek çocuk olması önemlidir. Yapılan kutlamalarda erkek çocuğu olanlar ak çadıra otururken, kızını olanlar kızıl çadıra otururlardı. Hiç çocuğu olmayan kişiler ise kara çadıra oturmak zorunda kalırlardı ki bu da toplum tarafından ifşa olmak, rezil olmak anlamına geliyordu.

Aytmatov’un *Beyaz Gemi* adlı romanında yukarıda destanlarda geçen sözlere ve düşünceye ait olaylarla karşılaşırız. Romanda *Büke Teyze* ile *Orozkul* evli bir çifti oluştururlar. Orozkul karakteri Sovyet Rusya’nın asimile ettiği, ötekileştirdiği bir karakteri anlatır. Sürekli votka içen, çevresindekilere kötü davranan, rüşvet yiyen bir karakterdir. Bu kötülüklerinin yanında onun tek ve asıl sıkıntısı çocuğunun olmamış

olmasıdır. Mümin Dede ise Orozkul' un kayınpederi olarak romanda yer alır. Romanı incelediğimizde tüm çabalara rağmen çocukları olmaz. Eski inanışta Ülgen diye tanımladığımız ilahe karakteri bu romanda karşımıza Maral Ana olarak çıkar. Ülgen'in çocukları olmayan kadınlara yardım ettiğini ve çocuk olması için uğraştığını görürüz. Beyaz Gemideki küçük çocuk ise Maral Anaya sürekli yalvarıp bir gün boynuzlarında bir beşik ile gelsin diye dua ederken rastlarız.

“...- Neredesin geyik anamız! Issık Göl' ün nasıl kabardığını, nasıl uluduğunu duyuyor musun? Kızın çocuk doğuruyor. Gel çabuk, yetiş imdadımıza. Ve o anda uzaktan bir çan sesi gelmiş, tatlı bir ses! Yakınlaşmış, yakınlaşmış... Bu Geyik Ana imiş. Boynuzlarında takılı bir beşik getiriyormuş...

Gelir gelmez Geyik Ana, kadının doğum sancısı sona ermiş ve çocuk doğurmuş.”(Beyaz Gemi 2007: 61)

Ülgen ile Geyik Ana aynı görevleri yerine getiren ilahi varlıktır. Aytmatov burada eski inanışlarda ilahe konumundaki bir varlığı halka ait bir inanışla ortaya çıkarmıştır.

Orozkul ile Cakıp Han'ın kadınlarına tepkisi karakter ve düşünce bakımından birbirine benzerdir. Aynı şekilde Büke Teyze ile Çıyırdı da birbirlerine benzerler.

“...Zavallı Büke Teyze, yeryüzündeki kadınların en mutsuzuydu. Çocuğu olmuyordu. Bunun için Urazkul içip içip kafayı buldu mu fena dövüyordu.”

(Beyaz Gemi 2007: 11)

Büke teyzenin çocuğu olmayışından dolayı kocasından dayak yemektedir. Orozkul toplum tarafından kara çadırda oturtuluyordur adeta. Karısını dövmesinde

ve romandaki küçük çocuğa kötü davranmasındaki neden aslında romanda geçen şu paragrafta saklıdır.

‘...*Felek asıl ona oyun oynamış, kendi etinden, kanından çocuk vermemişti ona, oysa başkalarına istemedikleri halde, durmadan çocuk veriyordu.*’

(*Beyaz Gemi 2007: 24*)

Aslında Orozkul ile Büke Teyze her ne kadar bilimsel olarak doktorlara da başvursalar çocukları bir türlü olmaz. Bu durum ise roman da bir cezalandırma nedeni olarak işlenmektedir. Ruslaşarak öteki olan bir kişi ile eski adet, geleneğe bağlı bir kişinin düşünce yapılarının uymamasından dolayı Geyik Ana boynuzunda onlara beşik getirmemektedir. Boynuz aynı zamanda mitolojide ‘rahim’i sergilemesi de romanda önemlidir. Mümin Dede tarafından öldürülen Maral’ın boynuzlarını Orozkul parçalamıştır ki aslında bu çocuğun olmasına artık imkan olmadığını göstergesidir. Biyolojik olarak rahmi alınan kadınlar çocuk doğuramaz ve bu romanda sembol olan tüm kutsal varlıklar yok edilmiştir. Bir cezalandırma işlemi uygulanmıştır. Türk aile yapısında çocuk sahibi olamayan kadınların toplum tarafından psikolojik bir harp yaşadıkları malumdur. Bu olayın Aytmatov’un kadın karakterlerinde de olduğunu görürüz.

Eski Türk inanışlarında kız evlenip kocasının evine geldiğinde artık baba evinden çıkıp kocasının ailesinin bir bireyi olmuştur. Kadın anne olduktan sonra ailedeki statüsünün daha da arttığını ve sayıldığını görmekteyiz. Türklerde boşanma olayı pek yaygın bir uygulama değildi. Çocuğu olmayan bir kadın bile evden çıkartılmaz idi. İkinci bir eş alınmasının nedeni çocuksuz olmasından dolayıdır. Aynı şekilde dul kalan kadın babasının evine tekrar dönemezdi. Her ne olursa olsun kocasının evinde otururdu. *Toprak Ana* romanında Tolgonay’ın gelini her ne kadar baba evine gitse de romanda görmekteyiz ki tekrar sonunda kocasının, kayınvalidesinin yanına gelmiştir. Aynı şekilde *Elveda Gülsarı* romanındaki kahraman Tanabay karısını çocukları olmasına rağmen aldatmasına rağmen zor da

olsa yuvasına tekrar dönmüştür. Tanabay'ın da üç tane kız çocuğu olması dikkat çekicidir. Anne çoğunlukla çocuklarına karşı merhameti, eşine karşı görevleri gibi sebeple birçok acıya katlanmak durumunda kalır. Türk geleneksel anlatılarında kocasını kaybeden anne, ülke topraklarını yani vatanını kaybeden anne, yavrusunu kaybeden anne gibi tipler karşımıza çıkmaktadır. Destanlarda da bu tipleri görürüz. Aytmatov'un romanlarında ise *Dişi Kurdun Rüyalari*, *Gün Olur Asra Bedel*, *Kassandra Damgası*, *Toprak Ana* gibi romanlarda sıkıntı çeken anne karakterlerine rastlanmaktadır. *Dişi Kurdun Rüyalari*nde, Akbar adeta bir annenin başından geçen tüm felaketleri yaşamıştır. *Toprak Ana* romanında ise Tolganay, Akbar'ın başından geçirdiği olayları tek tek yaşar. Savaşta hem yavrularını hem de kocasını kaybeder. Akbar'ın yaşadıkları da aynı olaylar çerçevesinde gelişir.

Aytmatov'un romanları ile destanlarda geçen olaylar arasında bağlantılar kurularak farklı konular işlenebilir. Romanlarda geçen kadınların destani dönemde de benzerlik göstermesi şaşırtıcı değildir. İlahi bir konumda bulunan kadınlar aynı zamanda acıları ve ızdırapları göğüsleyen karakterlerdir.

Acıları ve ızdırapları göğüsleyen kadınların bunları yapmaktaki mecburiyetleri ise rejimin ve yaşadıkları dönemin baskıcı tutumundan olduğunu söyleyebiliriz. Sovyet rejiminde kadınlığını unutan karakterler karşımıza çıkar. Erkek gibi konuşan, erkek gibi giyinen kendi yapılarına bakmadan erkeğin çalışma gücüne eş değer çalışmaya çalışan kadınlar vardır. Aslında bu bakış açısı kadının estetik güzelliğini kısıtlayan bir bakış açısıdır. Kadın kendi özelliklerini zorlayarak erkek karakterine bürünür. Aytmatov bu konuda şöyle der:

“Evet, her toplumun ve her devletin kadınlara karşı geliştirdiği kendine ait bir görüşü bir politikası olmuştur. Ekim devriminin ilk dönemi, açlık, soykırım, vatan savaşı, halk ekonomisini yeniden kurma yılları, kadınların bile kadın olduklarını unutturup, tabii akışından çıkarmadı mı? Hatta bu arada ince cinsin sırtına hiçbir çağın yüklediği yükü vurduk.” (Aytmatov, Şahanov 1998: 352)

İKİNCİ BÖLÜM

2. AYTMATOV'UN ROMAN ANLAYIŞINA GENEL BİR BAKIŞ

Cengiz Aytmatov, yazım hayatına genç yaşlarda başlayan bir yazardır. İlk olarak kendi köyünün kolhozunda hikâye yazmak için denemeler yapmıştır. 22 yaşında ise “ Asma Köprü” adlı ilk hikâyesini yazmıştır. 1959'da Kırgız *Pravda* gazetesinde göreve başlayıp bu dergide yayınlanan “Dağlar ve Steplerden Masallar” adlı hikâye kitabıyla çevresi tarafından tanınmış olan yazar 1963 yılında Lenin Edebiyat Ödülünü almıştır. Bu ödülü alması onu aynı zamanda bu ödülü alan en genç edebiyatçı unvanını alması demektir.

“ Roman insan hayatının trajediye açıldığı noktada serpilen, derinleşme imkanı yakalayan bir edebi türdür.”(Roman ve Hayat 20 10: 80)

Aytmatov'un romancılığında insanlığın çektiği trajediler, acılar geniş bir yer bulmuştur. II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaşanan vakalar sürekli olarak işlenmiştir. Aytmatov'un bu vakalara birebir şahitlik etmesi ve babasının da Stalin tarafından öldürülmesi yaşadıklarını daha gerçekçi kılmıştır.

1962 yılında ilk romanı olan *Toprak Ana* adlı romanı yazmıştır. II. Dünya Savaşında çocuklarını ve kocasını kaybeden bir kadının romanıdır. Savaş yıllarında insanların çektiği sıkıntıları, erkeksiz kalan kadınların psikolojik olarak tahlillerini, ağır iş şartlarının insanlar üzerindeki baskısını yazar bu romanında bolca işlemiştir.

Daha sonra ise 1962-63 yılları arasında da *Elveda Gülsarı* adlı romanı yazmıştır. Bu romanda ise savaştan dönüp inandığı değerlerin dejenere olmaması için

çalışan ve bu uğurda hayatını pervasızca harcayan yaşlı bir adamın başından geçen olayları anlatmıştır. Gülsarı adlı “at” ise roman kahramanının romanı anlatmasında yardımcı bir karakterdir.

1970 yılında ise *Beyaz Gemi* ile karşımıza çıkar Aytmatov. Bu romanda isimsiz bir çocuğun yaşadığı olaylar anlatılmıştır. Mümin Dede karakteri ile çocuğun hayal dünyasını geliştirmiş bunu yaparken de sözlü edebiyata ait olan Geyik Efsanesini kullanmıştır. Roman daha sonra Mümin Dede'nin içinde bulunduğu toplum tarafından kullanılarak kutsal olan değerleri yok etmesi ve bunun sonucunda çocuğun intiharı romanda işlenmiştir.

1980 yılında Aytmatov' un önemli bir romanı olan *Gün Olur Asra Bedel* romanı okuyucular ile buluşmuştur. Bu roman Aytmatov romancılığının önemli bir mihenk taşıdır. Bu roman ile beraber artık Aytmatov içinde bulunduğu rejime, özünü kaybeden insanlara ve kendi insanına bir mesaj yollamıştır. Roman geriye dönüşlerle devam eden bir romandır. Yedigey karakteri ile beraber eski-yeni, unutan-unutmayan, iyi-kötü çatışması verilmiştir. Bundan önceki romanlarında kendi milli benliklerini unutan kişilere bir şekilde hata yaptıklarını anlatmaya çalışan Aytmatov bu romanıyla beraber kendi milli şuurundan vazgeçerek ötekileşen insanlar için “mankurt” kelimesini kullanmıştır. Bunun efsanesi ise okuyucuya anlatarak bir nevi günümüzdeki insanların biyolojik olarak değil ama zihinsel olarak mankurt olduklarını anlatmıştır.

1986 yılında ise bu zamana kadar hiç yazmadığı bir roman tarzında roman yazmıştır. Bu döneme kadar romanlarında efsane, masal, halk hikâyesi, türkü gibi sözlü edebiyat kaynaklarına dayanan romanları bu romanında görülmemiştir. Bu romanda da tarihi olaylardan, mitolojik unsurlardan faydalanmıştır ama bu romanda daha çok Hıristiyanlık ve Eski Roma'ya ait olan efsanelerden faydalanmıştır.

Bu döneme kadar olan romanları mekan olarak Kırgız-Kazak coğrafyalarında geçmesine rağmen bu romanla beraber Moskova veya daha farklı mekanlar romanlarının içine girmiştir. *Elveda Gülsarı'da*, *Gün Olur Asra Bedel'de*, *Beyaz Gemi'de* kullandığı hayvan motiflerini bu romanda da kullanmıştır. Türk milletleri için destansı bir motif olan "kurt" motifi bu romanda da acı çeken ve yaşanan olaylardan etkilenen bir karakter olarak verilmiştir. Bu romanda doğaya ve insanlığa zarar veren kişiler gözler önüne konmaya çalışılmıştır. Çökmekte olan bir rejimin sinyalleri insanlığa aktarılmaya çalışılmıştır.

1990 yılında ise *Gün Olur Asra Bedel* romanının devamı olan *Cengiz Han'a Küsen Bulut* adlı roman yayınlanmıştır. Bu romanda Abutalip'in gözaltına alındıktan sonra başından geçen olaylar anlatılmıştır. Diğer romanda söyleyemediği bazı düşünceleri yazar bu romanda açıklama fırsatı bulmuştur. Diğer bölümde ise Cengiz Han'ın batı seferine çıktığında emirlerine karşı gelen iki aşığın cezalandırılması, bu cezalandırma işleminden sonra Tanrı'nın tüm vasıflarını Cengiz Han'dan çekmesini görmekteyiz. Bu romanda sevginin ve aşkın kutsanmış bir yapı olduğunu anlayabiliriz.

1995 yılında *Kassandra Damgası* yayınlandığında oldukça farklı tepkiler almıştır. *Gün Olur Asra Bedel* romanında Orman Göğsü gezegeninden bahseden Aytmatov bu romanıyla beraber uzay-insan ilişkisine geçtiğini görebilmekteyiz. Bu roman mekân-insan ilişkisi bakımından diğer romanlarından tamamen farklıdır. Romancının mekânları artık büyük şehirler olmuştur. Türkiye'den, Avrupa ülkelerinden, Moskova'dan, New York'tan bahsetmiştir ki bu Aytmatov'un romanlarında görülmemiş mekânlardır. Aytmatov bu romanında gelecekte haber veren Filoley' den onun fikirlerini dünyada savunan R.Bork' tan, farklı düşüncelere tahammül edemeyen insanoğlundan, *Mankurt* tipini yatılı okullarda yaratmaya çalışan Sovyetlerin bunu bir adım daha öteye götürerek biyolojik olarak yeni X-Fert projelerinden, siyasetçilerin kendi insanını düşünmeyerek çıkarları için yaptıklarından, silahsızlan(a)mayan dünyadan, medyanın kapitalist sistem içinde

görevini tam olarak yapmamasından romanında geniş çaplı olarak bahsetmiştir. Bu roman mekan, zaman ve olay olarak her ne kadar değişik konuları işlese de evrensel olarak yine romanında “ insanı” işlemiştir.

Aytmatov en son romanını *Kassandra Damgası* adlı romanından 10 yıl sonra yazmıştır. Bunun nedeni olarak da ülkesi adına görevlerde bulunması olarak açıklamıştır. 2008 yılında yazdığı *Dağlar Devrildiğinde/ Ebedi Nişanlı* romanı Aytmator romancılığı açısından önemli bir roman olmuştur. Bu romanda kapitalizmin artık insanlar tarafından hissedilen etkileri ve insanlara getirdiği sonuçlar üzerinde durmuştur. Bu romanda da Caabars adlı dağ parsı okuyucuların karşısına ikinci bir karakter olarak çıkmıştır.

Arsen Samançin karakteri ile Caabars’ ın kaderleri bakımından aynı olayları yaşadıklarını ve ölümlerinin aynı yerde olması roman açısından önemli bir anlatım olmuştur. Bu romanda da Aytmator dünya meseleleri üzerinde durmuş ve *Dişi Kurdun Rüyalari* adlı romana benzer olarak tahrip gören doğal yaşamdan bahsetmiştir. Bu roman diğer romandan farklı olarak başka ülkelerden gelen ve sırf zevk uğruna binlerce doları gözünü kırpmadan harcayan Arap zenginlerinden bahsetmektedir. Bu romanda gözümüze çarpan en büyük problem “*Küreselleşme*” olarak işlenmiştir. İnsanların teknolojik aletleri kullanarak iletişimin hızlanmasına vurgu yapmıştır. Bunun yanında fakir ile zengin arasındaki makasın iyiden iyiye açıldığından bahseden Aytmator eğer bu durumun bu şekilde gitmesi halinde büyük olayların yaşanacağından söz etmiştir.

Aytmatov’un romanlarındaki temel nesne kimdir diye soracak olursak? Hiç kuşkusuz bunun “ insan” olduğunu söyleyebiliriz. Aytmator hem ilk romanlarında olsun hem de daha sonraki romanlarında olsun insanın çektiği sıkıntılar üzerinde durmuştur. Bu sıkıntıları ise zaten küçük yaşlardan itibaren yaşayan bir yazardır. Babası, Stalin tarafından kurşuna dizdirilerek öldürülmüştür. Daha sonraki yaşamında ise köye taşınmak zorunda kalmış ve II.Dünya Savaşının çıkmasından

dolayı köyün kolhozunda önemli görevler üstlenmiştir. Bu görevler esnasında yaşadıkları olaylar, üzüntüler, sevinçler romanlarına konu olmuştur.

Babası öldürüldükten sonra köyelerine gelen Aytmatov romanlarında kullandığı sözlü edebiyat ürünlerini ilk olarak babaannesinden ve anneannesinden dinlediğini belirtmiştir. Efsaneler, halk hikâyeleri, destanlar, şarkılar, atasözleri yani halka ait ürünleri romanlarının kurgusunda önemli bir taban olarak kullanmıştır. Bu kaynakları günümüzdeki olaylar üzerinden anlatarak özgün bir yapıya kavuşmuştur.

“ İnsanoglu ne kadar bilgili ve ne kadar büyük olursa olsun, edindiği kültür ve içinde doğup büyüdüğü toplum doğrultusunda düşünür. Bugüne kadar kendi toplumunun dışında düşünebilen bir dahi hemen hemen görülmemiştir. Her dahi kendi kültüründen ve kendi toplumundan güç aldığı sürece büyüktür ve önemlidir. ” (Yılmaz 1999: 29)

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın söylediği “ Bizim romanlarımız şarkılarımızdır.” düşüncesi Aytmatov için söylenilebilecek bir düşüncedir. Aytmatov’un romanları da aynı şekilde halkın şarkıları ve kökeni binlerce yıla dayanan halk kültürüne ait ürünlerdir. Aytmatov’un romanlarını belirli bir kalıbın içine sokmak ise imkânsız bir yapıdır. Romanlarında hiçbir totaliter rejime bağlı kalmadan sadece insanlığın problemleri üzerinde çalışmıştır. Her ne kadar milli bir yazar olsa da yazdıkları tüm insanlığı ilgilendirdiği için ulusallıktan evrensel olmaya doğru yol almıştır. Bu evrenselliği ise eserlerinin 170 dile çevrilerek okunması en somut kanıtı olmuştur. Bazı eserleri ise ders kitabı olarak okunuyor olması ve kendi ülkemizde bile klasik eserler içerisine giren Aytmatov’un romanlarının varlığı bize bunu kanıtlamıştır.

Aytmatov romanlarını yazarken çatışmaları bolca kullanır. Konu olarak yaşadığı dönemlerde oluşan olayları milli bir şuurla işlemeye çalışır. Romanlarındaki asıl olaylar: iyi-kötü, bilgi-cahillik, unutan-unutmayan gibi tezat konular üzerinden romanlarını ortaya çıkarmıştır. Yukarıda saydığımız konulara ek olarak bir de halka ait olan ve halkın uzun yıllar kullanarak bir kültür hazinesi olarak ortaya çıkardığı motifleri kullanarak romanın asıl yapısını okuyuculara çıkartmıştır. Romanlardaki milli şuur, milli benlik, eski değerleri yeni teknolojik gelişmelerle birleşen insan tipi

romanlarında iyi ve dürüst olanı temsil etmektedir. Bu kişiler yaşanan zaman içinde kendi düşüncelerini kanıtlamak, bu düşüncelerin vazgeçilmez bir düstur olduğunu anlatmak için romanda her zaman acı çeken, zulme uğrayan karakterler olmuşlardır.

M. Soysal ile yapılan bir mülakatında Aytmatov şöyle demiştir:

“ Biz kimliğimizi ancak halkımızın entelektüel seviyesini yükselterek, ekonomimizi kalkındırarak koruyabiliriz. Hayat tarzımızı devam ettirebiliriz. Kendi varlığımızı, medeniyetimizi, şiddete başvurmaksızın, kan dökülmeden elde edebileceğimizi düşünüyorum. Tavsiyem şu: Silah almaktansa elimize kalem kitap alıp bu yolla ilerlemek. Belirli bir zaman geçtikten sonra kimin haklı olacağı ortaya çıkacaktır.” (Reklam Uçar, Yazı Kalır, Yeni Şafak, 2002)

Aytmatov’un bu düşüncesinden hareket ile romanlarına baktığımız zaman her ne kadar dünyadaki kötü olan olayları, savaşları, açlığı, çaresizliği anlatmış olsa da bunları insanın bir düşkünlüğü olarak veya geniş tasvirlerle anlatma yoluna gitmemiştir.

Aytmatov romanlarında bunları belirlemiş, insanları bu konulardan haberdar etmiş ve sonucunda bu problemlerin çözüm yollarını göstermeye çalışmıştır. Yani Aytmatov milletine, insanlığa romancının asli görevi olan ayna görevinde bulunmuştur.

“ Romancı, içinde doğup büyüdüğü toplumun bir özetidir. Şeyh Galib’in: “ Hoşça bak zatına kim zübde-i alemsin sen” mısrasını daraltarak, romancı kendi toplumunun zübdesidir, özüdür. Bu böyle olunca tabii olarak her milletin romanı, o milletin özelliklerini taşıyacaktır.” (Yılmaz 1996: 25)

Bu düşünce ile Aytmatov’un düşünce dünyasında paralelliklerin bulunduğunu ve Aytmatov’un da kendi milletinin bir sözcüsü olduğu gerçeğini romanlarında görürüz. Aytmatov’u sadece kendi kültürü içine sıkıştırıp yazarı bu şekilde incelemek büyük bir haksızlık olacaktır.

“Öncelikle, doğup büyüdüğüm yer olan Talas Vadisi’nin türkü, masal ve hikâyelerini, şiirlerle yüklü efsanelerini içine alan kitapların çoğunlukta olduğu bir kütüphanem var. Bunların başında da ‘Manas Destanı’ yer alıyor. On üç yaşımdan itibaren Klasik ve Modern Edebiyatı, Sovyet Edebiyatını, aynı zamanda yabancı edebiyatları bütün akranlarım gibi ben de öğrenmeye başladım. Bunun dışında şahsi gayretimle geniş ve zengin bir dünya keşfettim.”

Aytmatov çocukluğundan beri Rus dilini çok iyi okuyabilmekte ve konuşabilmektedir. Bundan dolayı köyünde küçük yaşlardan itibaren köy kolhozunda görevler almıştır. Çocukluğunda Rusçayı annesinden öğrenmiş olması aynı şekilde onun Rus edebiyatını da çok iyi bilmesini sağlamış ve klasik eserleri rahatlıkla okumasına olanak sağlamıştır. Edebiyat dünyasına geniş bir pencereden bakmasına zemin hazırlamıştır. Romanlarını ise ilk olarak Rus diliyle yazmış daha sonra ise bu romanları tercüme yoluyla diğer edebiyatlar tarafından tanınmıştır. Rusça yazması yazarın diğer dünya edebiyatları tarafından tanınması açısından önemlidir. Rus edebiyatından aldığı zengin birikim ile Kırgız kültürünün güçlü motiflerini birleştiren Aytmatov dünya edebiyatında milli olmaktan ziyade dünyanın sorunlarına eğilen bir romancı olarak tanınmıştır. Romanlarında işlediği ve tanık olarak sorguladığı tek nesne ise insandır. Son romanlarında ise insanı sömüren güçlere karşı savaş açmıştır. Eğer insan sömüren güçlere karşı koymak isterse bunu içinde bulunduğu toplumun değerleriyle en güzel şekilde geriye doğru püskürtecektir. İnsan kendi milli kaynaklarına yöneldiğinde buna paralel olarak insana insan gibi davranmayı öğrenip toplumsal birlikteliğin oluşacağında bahsetmiştir. Kendi milli kaynaklarına (örf, adet, anane, gelenek) ise insan körü körüne bağlı kalmayıp içinde yaşadığı dönem ile bunların bir sentezine varmak zorunda olduğunu anlatmıştır.

Romanlarındaki karakterlere baktığımız zaman karşımıza çıkan karakterler yaşadığı veya daha önce beraber yaşamış olduğu karakterlerdir. Tolgonay, Tanabay, Yedigey, Orozkul, Sabitcan, Abutalip, Zarife, Alimcan, Büke Teyze gibi karakterler onun yaşadığı dönemde toplumun içinde romanların sakıntılarını gerçek yaşamda çeken karakterlerdir. Bu karakterlerin haricinde romanlarında Kazak, Rus, Amerika

gibi ülkelerin vatandaşlarından kişilerin kullanıldığını görmekteyiz. Aytmatov romancılığı geçen 20 yıl içerisinde Orta Asya steplerini aşarak New York'un meşhur caddelerine geçmiş veya Moskova sokaklarında görülmüşlerdir. Bu düşünce artık ulusal değil daha da evrensel konuların işlendiği fikrini okuyuculara vermiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.CENGİZ AYTMATOV'UN ROMANLARINDA GEÇEN OLAYLARA GENEL BİR BAKIŞ

Aytmatov'un romanlarına genel olarak bakıldığında konu olarak her zaman insanı işleyen bir tarafının olduğunu hissederiz. Romanlarında geçen insan tipleri ise yaşadığı döneme ait olan karakterlerdir. Romanlarında görkemli salonlarda, balolarda insanlığın sorunlarını konuşan tiplere rastlamayız. İnsanlık için sorun olan yerler, mekanlar Aytmatov'un romanlarına konu olmuştur. Cengiz Aytmatov'un romanlarının ana özelliklerinden bir tanesi de döneminde yaşanan olaylar hakkında bilgiler vermiştir. Bu açıdan düşünüldüğünde Aytmatov'un romanları didaktik bir yapıda yazılmıştır. İlk romanından son romanına kadar geçen zaman içerisinde dünyada yaşanan olaylar, fikirler, düşünce sistemleri, siyasi olaylar Aytmatov'un romanlarında sıkça anlatılmıştır. Ama her ne olursa romanlar konu olarak insanın mutlu olmasını amaç edinmiştir. Romanlarını insan üzerine kurmuş olması Aytmatov'un roman anlayışını okuyucular üzerinde etkili olmasına neden olmuştur.

Bu bölümde Aytmatov'un romanlarında geçen genel vakalar üzerinde durulmuştur.

3.1.Toprak Ana

Toprak Ana adlı eser 1962-1963 yılları arasında yazılmıştır. Kitabın başında Aytmatov şöyle der:

“ *Babam Törekul Aytmatov, Bilmiyorum mezarın nerededir, Bunu sana sunuyorum, Anam Nahima Aytmatova, Biz dört kardeşi sen yetiştirdin, Bunu sana sunuyorum.*” (*Toprak Ana* 2010: 5)

Romana genel bir gözle baktığımızda iki kadının aralarında konuştukları hemen anlaşılır. Bu kadınlardan bir tanesi dünyada insanları besleyen ve büyüten Toprak Ana'dır. Karşısındaki kadın karakter ise oğlunu, kocasını ve gelinini Toprak Ana'nın kollarına bırakan Tolgonay'dır. Aytmatov'un da sözlerinden anlaşılacağı üzere bu romanda savaşın kötü etkisiyle dağılan ve parçalanan ailelerin dramı Tolgonay üzerinden anlatılmıştır.

Romanın ana kahramanı Tolgonay'dır. Köylerine ırgat olarak çalışmaya gelen Suvankul ile tanışır ve kısa zaman sonra evlenirler. Tek istekleri toprağa sahip olup geçimlerini sağlayabilmektir. Bunda başarılı da ve evliliklerinin sonunda 18 ay arayla üç tane oğulları olur. Kasım, Muslubeg, Caynak adlı oğulları evlerine neşe ve mutluluk getirir. Kasım, traktör sürücüsüdür ve bu işte çevresindekilere göre oldukça başarılıdır. Fiziki olarak babasına benzemektedir. Muslubeg, diğer kardeşlerine göre daha entelektüel bir karakter ve öğretmenlik yapmak için şehre gider. Caynak ise annesine benzemektedir. Kolhozda sekreterlik görevini üstlenir. Kasım ilk ve tek evlenen kardeştir. Aliman adlı genç, esmer ve güzel bir kızla evlenir. Roman bu şekilde devam ederken romanın ve kahramanların hayatlarını alt üst eden İkinci Dünya savaşı patlak verir. Erkekler sırasıyla askere çağrılır ve Tolgonay'ın kocası ve üç oğlu savaşta ölürlür. Tolgonay ve Aliman baş başa kalırlar, hayatlarını sürdürmek için kolhozun ağır işlerinde çalışmak zorunda kalırlar.

Aliman karakter olarak Tolgonay'a göre daha zayıf bir karakterdedir. Kocasının ölüm haberini aldığı anda psikolojik olarak bir yıkım içerisine girmiştir. Eski akrabalarının yanına gitse de tekrar kocasının evine yani kayınvalidesinin yanına dönmüştür. Aliman, kocasının ölümünden sonra votka içmeye başlar, eve sarhoş olarak gelir. Böyle davranmasındaki neden olarak da bozulmaya başlamış, töreye uymayan genç Kırgızlar örneğini verebiliriz. Aliman içine düştüğü boşluğu ve sevgisizliği kapatmak için köyde duran çoban ile bir ilişkiye girmiş ve bunun sonucunda bir erkek çocuğu olmuştur. Dejenere olan toplumdaki bahsederken tam da

burada karşımıza dejenere olan toplum çıkar. Çoban, Aliman'ı kabul etmez ve evli olduğunu söyleyerek gelen kişileri reddeder. Aliman ise çocuğunu doğururken ölür. Bu ölüm bir hayattan, çektiği sıkıntılardan kurtulma veya ölümle beraber temizlenme olarak düşünülebilir. Tolgonay ise Canbolat simini verdiği bu çocuğa sahip çıkar ve onu savaş yüzünden kaybettiği sevdiklerinin yerine koyar. Toprak Ana ile dertleştikleri zaman savaş yüzünden neleri kaybettiğini sıkça söyler. Tabiat tasvirleri bile savaşla beraber değişmiştir. Kışlar artık çok sert geçmekte, yazlar ise kavurucu ve yakıcı bir sıcaktır.

Tolgonay karakter bakımından eski ile yenin bir nevi birleştiricisidir. Romanın yazılış amacı ise savaşın insanlar tarafından nasıl algılandığıdır. Savaşın insanların tüm sevdiklerini elinden aldığını bu romanda görürüz. Tolgonay'ın kendisini Toprak Ana ile konuşmaya mecbur hissetmesi ise tüm sevdiklerinin toprak içinde olmasındandır. Romanın son bölümünde savaşın kötü olduğundan konuşan iki karakter arasında şu diyalog geçer :

“Ey besleyici Toprak Ana, hepimiz bağrına basan sensin. Onlarla sen konuş Toprak Ana, insanlara sen anlat!” (Toprak Ana 1995: 143)

Savaşın getirdiği sıkıntıları çeken çocuklar ve kadınlardır. Savaş sonrasında erkeksiz kalan evler, sakat askerler, yıkılan ve ekonomik olarak kalkınamayan ülkeler ortaya çıkar. Bir avuç buğday için insanlar Türk töresinde kabul görmeyen hırsızlık suçunu işlerler.

“ Savaş her şeyi , kimsenin gözünü yaşına bakmadan yutup yok ediyordu: Hayatı, iş hürriyeti, hatta çocukların bir kaşık çorbasını yalayıp yutuyor, en küçük bir buğday tanesini bile doymak bilmeyen midesine indiriyordu.”

(Toprak Ana1995:82)

Dul kalan kadınlar başka erkekler tarafından kullanılır. Bu kötü ve toplumu bozacak davranışların tek suçlusudur, onun adı ise ‘‘Savaş’’ tır. Tolgonay’ın başına gelenlerin sorumlusu ise aynıdır. Yazar aslında savaşı bir dünya istemiştir. İyiliklerin sonunda mutluluğun geleceğine inanır bir anlamda. Kötülüğün sonu ise savaş olmuştur. Savaş sonunda ise insanlar hem sahip olduğu değerleri hem de yaşadıkları dünyada akrabalarını, kardeşlerini, babalarını kaybettiğini anlatmıştır.

‘‘Bugün kendi kendime diyorum ki, eğer dünyadaki bütün insanlar, o gün bizim köyde olduğu gibi düşünseydiler, çocuklarını, kardeşlerini, babalarını, eşlerini bizim kadar çok sevseydiler, belki savaş hiç başlamazdı.’’ (Toprak Ana 1995: 100)

3.2.Elveda Gülsarı

Elveda Gülsarı adlı roman 1962-63 yıllarında Rusça yazılmış daha sonra Kırgızcaya çevrilmiştir. Aytmatov’un yaşadığı çevre, okuduğu okulları göz önüne getirirsek ve bunu halk kültürüyle birleştirdiğimizde at, kurt, geyik gibi hayvanları romanlarında bir motif olarak görürüz. Bu roman 1966 yılında yayınlanmıştır.

Tanabay, romanın başlangıcında can çekişen Gülsarı’nın başında kendisi ile bir hesaplaşma içine girmiştir. II.Dünya savaşına katılmış, altı yıl boyunca savaşmış ve köyüne dönmüştür. Tanabay rejime sıkı sıkıya bağlı bir karakterdir. Askerden geldikten sonra evlenmiş iki kız ve bir erkek çocuğu olmuştur. Tanabay arkadaşı Çora ile birlikte köylerinde çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalarda zengin olarak adlandırılan kişilerin mallarına parti olarak el koymuş ve bunu yaparken de bunun halk adına yapıldığını anlatmıştır. Roman Gülsarı adlı cins ve yorga bir at ile Tanabay’ın başından geçen olaylar üzerine kurulmuştur. Çora dönemin gençlerinin kolhoz hayatından sıkılıp şehir hayatına özenmelerini anlatmış ve artık kolхозlarda çalışacak adam bulunmadığından bahsetmiştir. Bunun sonucunda ise Tanabay’ dan yılıklara bakmasını istemiştir.

Tanabay ise karısına sorarak bunu kabul edip çocuklarıyla beraber yilkının bulunduğu yere gitmiştir. Burada çalışan Turgay adında yilkıcı ona Gülsarı adlı bir attan bahseder ve onu iyi yetiştirmesini Tanabay' a tembih eder. Turgay, Gülsarı için şöyle diyecektir:

“...Ama dikkat et,dile düşürme, nazar değmesin! Kimselere bir şey söyleme.güzel yorga güzel kız gibidir, elde etmek için peşine düşenler çok olur. Bilirsin ki kız iyi bir ere düştüğü zaman daha da güzelleşir, gözleri yaldır yaldır parlar, gül gibi olur. Ama kötü birine düşerse solar, gider,çöp gibi kalır. Baktıkça yüreğin sızlar. Atın iyisi de öyle olur. Bakmazsan, bilmezsen mahvedersi, olduğu yere düşüp kalır!” (Elveda Gülsarı 2004: 23)

Roman aslında bu cümleyi genişleterek anlatmıştır. Sonunda bakılmayan yorga ihtişam ve güzelliğini kaybederek gözden düşecek ve Tanabay'ın kucağında hayata veda edecektir.

Gülsarı aslında özgürlüğün ve asaletin temsilidir. Eski yorga atlara benzer ve onlardan daha güzeldir. Kazaklar ile yapılan yarışlarda bile Gülsarı birinci gelmiştir. Kazaklar ile yapılan bu yarışma eski geleneklerin ve kardeşliğin bir sembolüdür. Gülsarı olgunlaşıp güzelleştikçe çevresi tarafından fark edilir. Daha sonra Gülsarı adlı at Tanabay' dan alınarak parti için kullanılacağı anlatılır. Burada Tanabay sistemden ilk darbesini yemiş ve gözü gibi baktığı atı elinden alınmıştır. Mantıklı olarak düşündüğünde ise atın zaten kendisine ait olmadığını bilmektedir. Aslında sistem böylelikle Tanabay' dan mallarına el koyduğu insanların öcünü almıştır. Gülsarı bu olaydan sonra sürekli eski sahibinin yani özgür olduğu bozkıra kaçmıştır. Sonunda ise Gülsarı'ya büyük bir ceza verilmiş ve iğdiş edilmiştir. İğdiş edilme aslında Gülsarı'nın özgürlüğünün elinden alınması ve neslinin kesilmesidir. Özgür olan toplumlara yapılan davranış Gülsarı ile birlikte verilmeye çalışılmıştır. İtaat etmeyenler için en büyük cezadır. Soylu ve asil olan Gülsarı ise Kırgızların sembolü olmuştur. Gülsarı'nın bu kadar çileli bir hayat sürmesinde ve özgürlüğünün elinden alınıp geleceğinin iğdiş edilmesindeki ten neden ise diğer atlardan farklı olmasıdır.

“ ...Senden bir ricam daha olacak. Yarın hayvan üreticilerinin toplantısına gideceğiz. Hayvancılık işlerinde, özellikle de koyunculukta işler çok kötü gidiyor. Bu konuda en kötüsü de bizim kolhoz. Hiç bu kadar kötü olmamıştı. Partinin ilçe yönetim kurulu bütün komünistlere ve komsomollara emir çıkardı, en kötü durumda olan sürülerin bakımı ve bu işlerin düzeltilmesi için yardımcı olmalarını istedi. Eee, bu durumda sen de yardım etmek zorundasın. Yılkı bakımını üstlendiğin zaman beni zor bir işten kurtardın. Çok büyük yardımın oldu. Şimdi de yardım edecek, beni güç durumdan kurtaracaksın: ‘Bir koyun alıp çobanlık edeceksin.’”

(Elveda Gülsarı 2004: 110-111)

Tanabay bu olaydan sonra ve yine Çora'nın isteğini kıramayarak koyun sürülerine bakmak için koyun sürülerinin bulunduğu yere gider. Bu gidişte karısı ve çocuklarını da yanına alır. Yılkı hayatına göre daha zor bir çalışmayı gerektirmektedir. Tanabay, Gülsarı'nın özlemi ile burada çalışır. Bunların yanında köyde bıraktığı Bibican adlı kadın ise hala gönlündedir. Koyun yetiştiriciliği zor bir iştir. Partiden gerekli desteği göremez ve bunun yanında parti toplantılarında sürekli suçlanan kişilerin başında gelir. Buna daha fazla dayanamaz ve Çora'ya rağmen parti başkanlarına ve yöneticilere ağır sözler söyler. Bu ağır sözler aslında rejime karşı bir başkaldırıdır. Bunun sonucunda parti yönetiminden ayrılır ve rejime karşı çıkan bir adam olarak görülür yani rejim için hayatını feda etmiş kişi artık halk düşmanı olmuştur. Aytmatov, dönemin rejimini kurtarmak için Kerimov adlı bir genç yardımıyla Tanabay'ın rozetini geri verir ve rejim bir manada kendini temize çıkartır. Bunu yaparak rejimin devamlılığı açısından insanların içinde bulunduğu umut tohumlarını tekrar yeşertmek istemiştir. Her ne olursa olsun Tanabay rejime tekrar bağlı kalarak hayatını sürdürmek isteyen bir karakter olarak romanda okuyucuya sunulmuştur.

“ Atın da Tanabay'ın da kaderiymiş: Gülsarı en sonunda Tanabay'ın eline düştü. Tanabay ona iyice bakmış, beslemiş, ayağa kaldırmıştı.” “

(Elveda Gülsarı 2004:217)

Tanabay anlatılarının sonunda yani yaşlılığında Gülsarı'ya tekrar kavuşur ama bu kavuşma ilk kavuşma gibi olmamıştır. Her ikisi de rejimin ağır müdahalelerinden dolayı yıpranmış ve yaş olarak ikisi de sonbahar mevsiminden kış mevsimine doğru hayatlarının sonuna yaklaşmışlardır. Her ikisi de yaşlıdır ve artık ölüm onlara çok yakındır. Tanabay ile Gülsarı'nın kaderleri adeta aynıdır. Bu aynılık romanda şöyle anlatılmıştır:

Tanabay aslında roman karakteri olarak her şeyini kaybeden bir karakterdir. Hayatta tüm tutkuyla bağlandığı şeyi inandığı rejim sayesinde kaybetmiştir. Gülsarı'yı, Bibican'ı, Çora'yı rejime tam olarak bağlı kaldığından kaybeder. Yanında sadece karısı Caydar kalmıştır.

3.3. Beyaz Gemi

Beyaz Gemi adlı roman *Elveda Gülsarı* romanından dört yıl sonra *Novyi Mir*'de yayınlanır. Bu romanı incelediğimiz zaman tüm yönleriyle Kırgızları anlatır. Kişiler, mekan ve romanda geçen olaylar Kırgız kimliğinden bilgiler verir. Romanda mekan olarak Issık Gölü, Muhafız Dağı, orman, nehir gibi coğrafi yerler ve küçük bir kolhoz hayatı vardır. Kişiler çok fazla değildir ama sembolize ettikleri karakter bakımından her kişinin farklı yönleri vardır. Mümin Dede, romanda geleneği temsil eden ve aynı zamanda terk edilmiş bir kişidir. İlk önce karısını kaybeder ve daha sonra kızı torununu bırakarak kaçır. Romanın sonunda ise küçük çocuk dedesini terk edecektir. Mümin Dede'nin kızı Büke teyze ise ızdırap ve sıkıntı içinde olan bir kadındır. Orozkul ile evli olup çocukları olmadığı için kocası tarafından sürekli hakaretlere ve şiddete maruz kalmaktadır. Orozkul yaşadıkları yerin yetkilisidir ve tüm karakterler üzerinde etkili bir güçtür. Mümin Dede'ni tek amacı torununu yetiştirmektir. Ona bu yüzden çanta alır ve okul çok uzak olmasına rağmen torununu okula gönderir. Aynı şekilde bir de dürbün hediye etmiştir. Dürbün ile gizli gizli Beyaz gemiye bakmak için Muhafız Dağına çıkar. Dürbün ile Issık Gölü'nde Beyaz gemiyi seyretmesi ise babasına ulaşma Orozkul'un yaptıklarını şikayet edecek birini

bulma çabasıdır. Dedesinin anlattığı , özgürlüğü simgeleyen Maral Ana ise çocuğa özgürlüğün, şefkatin ve hürriyetin taşıyıcısı olacaktır. Bu bakımdan hem Beyaz Gemi hem de Maral Ana çocuk için sonsuzluğa ulaşma açısından önemli olan iki hedeftir. Maral Anaya sığınarak Orozkul'un çektiği sıkıntılardan kurtulacaktır. Beyaz gemi ise romanın başında ulaşılmaması zor bir yerdedir. Romanın sonuna baktığımız da ise Maral Ana'nın kesik başını ve sıcak etini eline alan çocuk için tek ümit olarak Beyaz gemiye ulaşma inancı kalmıştır.

Orozkul, kötülüğü temsil eder. İçki içer, rüşvet alır,işleri her zaman çevresindekiler yaptırır, eski geleneklere saygısı olmayan ateist bir yapıdadır. Çevresindekilerin ona tahammülü ise sadece maddi çıkarları yüzündendir.

Orozkul' da çocuğu olmadığından çevresindekilere çok kötü, acımasız bir şekilde davranırdı. Küçük çocuğa kızmasındaki neden ise çocuğu her gördüğünde kendisine ait bir çocuğunun olmayışındandı. Orozkul aynı zamanda yaşadığı yeri beğenmiyor ve çevresindeki insanları cahil olarak nitelendiriyordu. Şehir hayatına özenerek şehirde sosyal statüsünün de daha iyi olacağına inanıyordu.

"... Ah şehirde olsa! Ah bir gerçekleşse arzusu! Şeytan görsün şu dağları, ormanları, şu kahrolası tomrukları, şu kısır karıyı. Allah belasını versin onun şu kafasız moruğun, piçi ile uğraşıp durur, çok gerekliymiş gibi!!! Ahhh... Arpa ile beslenen at gibi güçlenirdim! Herkese, saydırırdım kendimi..."

"... Evde yalnızca Rusça konuşulur...Şu aptal köy şivesini konuşsun ömrü boyunca!" (Beyaz Gemi 2007:352)

Orozkul aynı zamanda içinde yaşadığı kültürden de memnun olmadığını ve dilinden bile utandığını, şehirli gibi konuşup onlar gibi bir hayat sürme telaşında olduğunu görmekteyiz. Orozkul aynı zamanda ana dilini de beğenmemektedir.

Aynı şekilde Mümin Dede'nin karısı, çocuğun üvey ninesi de burada kalmaktan sıkıntılıdır. Ormanın içinde yaşamaktan, buralarda çalışıp didinmekten mutlu değildir. Bir nevi Orozkul' un düşüncesindedir. Orozkul ile benzer yönleri ise her ikisinin de çocuksuz olmalarıdır. Çocukları olmasına olmuştur ama şu an hayatta değildirler.

“Ben kimmişim, ben, ha! Ahlaksız karı, ban mı soruyorsun kim olduğumu? Ah... ah... Allah bana ceza vermeseydi, beş yavrumu yanına almasaydı... Ah, ahhh!biricik oğlum on sekizini doldurmadan, daha körpecik şehit düşmeseydi düşmanın kurşunları altında... Ah! Aaahh!...Biricik Taygara'cığim, kocamın ,ile karda, tipide donmasaydı dağ başında, ben burada mı olurdum, sizin gibi orman aylarının arasında mı? ...Mümin ile burada mı sürünecektim?...”(Beyaz Gemi 2007:33)

Çocuk ise daha farklı düşünceler içerisindedir. Issık Gölündeki gemide babasının ve annesinin bulunduğunu sanmakta ve dedesinin hediye ettiği dürbünle sürekli gizli gizli gemiye bakmaya çalışır. Çocuk romanda tek başınadır. Tek arkadaşı dedesi Kıvrak Mümindir. Dedesinden eski hikayeleri, masalları, türküleri dinler ve Maral Ana onu en çok etkileyen anlatımdır. Maral Ana Kırgızların yok olacağı bir sırada ortaya çıkan ve Kırgızların yok olmamasını sağlayan ilahi bir varlıktır. Maral Ana'nın eziyetten kurtardıkları da çocuklardır. Bu yüzden çocuk Maral Ana'yı çektiği sıkıntılardan kurtaracağına inanır. Daha sonra insanlar bu geyikleri avlamışlar ve Maral Ana önderliğinde tüm geyikler buldukları yerden başka yerlere gitmişlerdir. Romanda Maral Ana, Orozkul tarafından eziyet gören insanlar için adeta bir semboldür ve özgürlüğü, kurtuluşu temsil eder. Bir gün olağanüstü bir olay gerçekleşir ve ormanda marallar kendilerini gösterir.

Maralların ormana gelmesi aslında dede ve torun için bir ümittir. Aynı şekilde çocuğu olmayan Büke Teyze için çocuğunun olacağına dair bir ışıktır.

Orozkul, o yaz sürekli davetlere gitmiş ve herkese ormandan hak sözü vermiştir. Kış geldiğinde ise Orozkul'a yazın bakanlar haklarını istemek için

gelmişlerdir. Aslında hakları değil verdikleri rüşvetlerin karşılığını alma gelmişlerdir. Tomruk çekme işini ise kendisi değil Mümin Dedeye yaptıracaktır. Mümin Dede aynı şekilde ormanlara zarar vermesi açısından eleştirilebilir. Ormanlarda hayatlarını süren canlıların yaşam alanını tahrip etme insanoğlu tarafından yapılmaktadır. Marallardan haberi olan Orozkul, Mümin Dede'nin bu geyiklere ilahi bir anlam vermesine rağmen eline bir tüfek vererek avlamasını ister. Mümin Dede bu işe karşı çıksa da sonunda damadının isteğini yerine getirir ve geyiği vurur.

Mümin Dede geyiği vurduğunda her ne kadar üzülse de artık ilahi anlam taşıdığı değerleri bir nevi çiğnemiştir.

Çocuk evin önünde geyik başıyla karşılaşmış bunu kim tarafından vurulduğunu öğrenince beyninden vurulmuşa döner. Çocuk için Geyik Ana önemli bir yerdedir, onu kendi annesinin yerine koyar. Geyiğin vurulması ve sonucunda öldürülmesi çocuğun inandığı, özlemini duyduğu annesini kaybetmesiyle eş değerdir. Bu ölüm aslında hayallere ulaşmama olarak değerlendirilmelidir. Geyik Ana çocuk için merhamettir, şefkattir, mutluluktur yani annedir. Dede tarafından öldürülmüş olması ise farklı bir durumdur. İnsan her ne kadar iyi olsa da inandığı ve değer verdiği şeyler uğruna savaşmalıdır. Dede bunu başaramamıştır çünkü o madden değer verdiği şeyler için başkalarının isteğini yerine getirmiştir. Bu romandaki aslında romanın son kısmında dünyevi olarak tükenmiştir. Şefkati, huzuru yaşadığı dünyada bulamamıştır. Çocuk için su yeniden doğuş olarak görülür. Suyun mitolojik olarak sonsuzluk anlamı vardır. Suyun mitolojik olarak temizlenme ve yeniden doğma anlamı vardır. Çocuk için ise suya ulaşma isteği bulunduğu yerden kurtulmak ve anne rahmine geri dönme isteğidir. Hayallerine ulaşma çabası için kendisini suya bırakması ise sevdiklerine ve inandıklarına tekrardan kavuşmasıdır.

Çocuğun kendisini Beyaz Gemiye ulaşmak için suya bırakması ise hayallerine ulaşma çabası içinde olmasından kaynaklanmıştır.

Ölüm aslında bir vazgeçme olarak değil de dedesinin yapamadıklarını çocuğun yapması olarak nitelendirilir. Çocuk böylelikle kirlenen dünyadan kendisini inandığı değerlere bırakmıştır. Başka bir deyişle Maral Ana nasıl ki insanları bırakıp uzaklara gittiyse çocukta Maral Ana gibi yapmış, kendisini bu dünyadan uzaklaştırmıştır. Maral Ana gittiğinde Kırgızlar nasıl cezalandırıldıysa çocukta yaşadığı toplumu bırakıp gittiğinde çevresindekilere bir ceza vermiştir. Romanda iyiler kaybetse gibi gözükse de aslında kötüler kaybetmiştir. Dünyadan iyiler gittiğinde kötüler kötülüklerini görmezler ve daha ağır sonuçlarla karşılaşılır.

3.4. Gün Olur Asra Bedel

Aytmatov'un 1981 yılında yayınlanan bu romanı Türk diline 1982 yılında Cem Yayınevi tarafından çevrilmiştir. Yayınlandığı dönemde edebiyat dünyasında büyük yankılar uyandırmış ve yazar Sovyetler Birliği'nde Devlet Sanat ödülüne layık görülmüştür. Romana baktığımız zaman geçmiş-şimdi-gelecek ile olan olaylara değinildiğini ve çok zamanlı bir anlatımının olduğunu görmekteyiz. Romanın başında Sarı Özek bölgesinde bir tilkinin durumunu anlatarak giriş yapar. Tilki bozkır yaşantısının bir temsilcisidir ama o da bozkırda rahat bir hayat yaşayamamaktadır.

“ Durup biraz soluk aldı, gücünü topladı. Demiryolu yine çekmeye başlamıştı onu. Çünkü, açlığını biraz olsun giderecek şeyi ancak orada bulabilirdi. Ama, karşıdan yine ışık göründü, yine iki lokomotifin çektiği uzun bir tren geliyordu üzerine doğru.

Tilki bunu görünce bozkıra daldı, geniş yay çizerek koşmaya başladı. Trenlerin geçmediği başka yerden yine demiryoluna çıkacaktı...” (Gün Olur Asra Bedel 2010:8)

Trenlerin bozkırın ortasında geçerek, tilkinin buralarda yiyecek araması doğal dengenin bozulduğunun bir kanıtıdır. Diğer bir önemli olay ise uzay üssünün bozkırın içine kurulmasıdır ki bu olay ile aynı zamanda kutsal ve ilahi bir mana taşıyan mezarlık da totaliter rejim tarafından kullanılamaz hale getirilmiştir.

Yedigey ve Kazangap, Boranlı istasyonunda yıllarca çalışmış iki arkadaştır. Roman, Kazangap'ın ölümü üzerine belirli bir forma girerek Yedigey'in eskileri düşünmesiyle farklı bir boyut alır. Roman ise zaten bu düşünceler üzerine kurulacaktır. Kazangap ile Yedigey birbirleriyle tesadüfen tanışmış iki insandır. Bu tanışmadan sonra kimsenin uğramadığı yiyecek, su gibi temel besinlerini bile zor bela getiren iki arkadaş her şeye rağmen burada yaşamaktan mutludurlar. Kazangap ise buraya tam 44 yılını vermiştir. Yedigey haricindeki insanlar ise bu bozkırda en fazla 4-5 yıl kaldıktan sonra kaçıyorlardı. Bu bakımdan iki karakter bozkıra hakim olan insanlardır. Besledikleri hayvan bile bozkır hayatına alışkındır.

“Tren geçerken pencereden bakan yolcular başlarını ellerini arasına alır, ‘Aman Tanrım, insan burada nasıl yaşar, nereye baksan bozkır, develerden başka canlı yok!’ derlerdi.” (Gün Olur Asra Bedel 2010:15)

Roman aslında adından da anlaşılacağı üzere bir günde olan olayları anlatır fakat; geçmiş yüzyıllarda yaşanan halk kültürüne ait ürünler romanda malzeme olarak bolca kullanılmıştır. Yedigey, Kazangap'ın ölmesinden sonra onu Ana-beyit mezarlığına gömmek ister. Bu mezarlık kendileri için kutsal ve eski atalarının yattığı yerdir. Hemen cenaze işlemlerine başlayamazlar çünkü şehirde yaşayan oğlu Sabitcan'ın gelmesini bekleyeceklerdir ki bu da bize Türk adetlerine ne kadar değer verildiğini göstermektedir. Sabitcan cenazeye geldiğinde düşünülenin tam aksi bir karakter çıkar. Rus okullarında yetişen ve Ruslar gibi düşünen bu karakter uzak olan mezarlık yerine daha yakın olan bir yere babasının defnedilmesini ister. İşlemleri hemen halledip mirasını alıp tekrar şehre dönme çabasıdadır. Yedigey bu duruma karşı çıkar ve arkadaşını adetlere göre, dini kurallara göre uğurlayacağını söyler.

Yedigey diğer romanlardaki yaşlı karakterlere göre milli bilince daha bağlı, dinini bilen bir yapıdadır. Mümin Dede'ye baktığımızda uysal ve pasifize edilmiş bir karakter, Tanabay ise ateisttir.

Abutalip ve Zarife ise istasyona çalışmak için gelen bir aile yapısındadır. Abutalip savaşta esir düşer. Devletlerin daha sonraki politikalarından dolayı esirlerin serbest bırakılmasıyla beraber Abutalip de ülkesine döner. Öğretmenlik yapan Abutalip çalıştığı okullarda milli olan şeyleri savunduğu için işten çıkartılır ve istasyona çalışmaya gelir. Burada da rahat bırakmazlar sonunda Tansıkbayev adında müfettiş tarafından tutuklanır ardından da bir haber alınamaz. Karısı Zarife ve çocuklarına Yedigey sahip çıkar, onlara yardım eder. Bu yardım daha sonra bir aşka dönüşecektir. Bu durumdan rahatsız olan Zarife ise çocuklarını alarak istasyondan ayrılacak daha sonra ise başka biriyle evlendiği haberi alınacaktır. Kendisinden yaşça küçük olan birine aşık olan Yedigey için ise Raymalı Ağa'nın kendisinden yaşça küçük olan Begimay' duyduğu aşk hikayesi anlatılır. Hem Yedigey hem de Raymalı Ağa sevdiklerine yaşları dolayısıyla kavuşamazlar. Aynı şekilde Tanabay'ın duyduğu aşkta imkansız bir şekilde son bulur.

Roman'da sadece geçmişte yaşanan efsaneler,masallar, türküler anlatılmaz. Aynı şekilde Aytmatov gelecek hakkındaki olaylardan da bahseder. Sovyet-Amerikan ortak çalışması sonucunda uzayda bir gezegen bulunduğunu ve bu gezegende yaşayan varlıkların olduğundan bahseder. Bu varlıkların birbirleriyle savaşmadan, huzur içerisinde yaşadıklarından bahseder. "Orman Göğsü" gezegeni denilen bu gezegen Aytmatov'un hayal ettiği bir yapıdadır.

Yedigey, Kazangap'ın cenazesini Ana-Beyit mezarlığına götürürken hiç beklemediği bir durumla karşılaşır. Teller ile çevrilmiş bu bölgenin içinde Ana-Beyit mezarlığı bulunur. Bu bölge askeri bir uzay üssü olmuştur. İçeri geçmek içinse izin alması gerekmektedir. Yapılan görüşmelerde bunun imkansız bir durum olduğunu anlamışlardır. Kültürel ve sosyal açıdan ötekileştiren halk aynı şekilde kutsal yerleri de elinden alınarak geçmişleriyle tüm bağlantıları koparılmak istenmiştir.

"Selam asker, yabancı değiliz, buralıyız biz. Büyüklerimizden biri rahmete kavuştu, mezarlığa gömmeye getirdik.

Çocuk yüzlü asker, Karanar'ın hemen başı ucunda,koca dişlerini göstere göstere geniş getirmesinden korkup geri çekilirken, başını 'olmaz' anlamında sallayarak:

İzin belgeniz olmadan geçemezsiniz, dedi, burası yasak bölgedir! " (Gün Olur Asra Bedel 2010:358)

Gün Olur Asra Bedel adlı romanda "mankurt" tipi anlatılmıştır. Geçmişinden habersiz hale getirilen esirler efendilerinin emirlerinde adeta bir robot gibi yaşarlar. Nayman Ana efsanesinin anlatımında annesini öldüren bir mankurt'u görürüz. Günümüzde de bu tiplerin olduğu hiç şüphesizdir. Romanda Sabitcan, Tansıkbayev gibi kişiler geçmişlerini unutan, mankurtlaşan tiplerdir. *Elveda Gülsarı* adlı romanda ise karşımıza Orozkul mankurtlaşan bir karakter olarak çıkmıştır.

Romanın son kısmında arkadaşını istediği yere defnedemeyen Yedigey bulunduğu yerden giderek farklı bir yerde arkadaşını son yolculuğuna uğurlar. Roman tutsaklığa, baş eğmeye karşı yazılan muhalif bir eserdir. Yedigey karakteri bu düşünceleri temsil eden baş kahramandır. Milletinin daha iyi,uygar, kendi benliğini koruyarak yaşamasını ister Aytmatov. Milli benliği korunması ise Dönenbay adlı kuş ile anlatılmıştır.

" Sen kimsin? Adın ne? Adını hatırla! Senin baban Dönenbay'dır. Dönenbay, Dönenbay, Dönenbay, Dönenbay..."(Gün Olur Asra Bedel 2010:418)

Orman Göğsü gezegeni ise Aytmatov'un hayalini kurduğu bir mekandır. Buradaki yaratıklar mutlu, savaşımsız bir şekilde yaşarlar. Aytmatov bunu bu şekilde anlatarak aslında dünyada yaşamak istediği hayatı bir nevi kategorize eder. Araştırmacıların bu varlıkları incelemesi gerektiğini söylerken aynı zamanda kötü olan, savaşı düşünen insanların buraları eline geçmesinde de korkmaktadır. Orman Göğsü gezegeni geleceği temsi etmesi bakımından önemli bir mekandır.

3.5. Kassandra Damgası

Kassandra Damgası adlı roman 1997 yılında dilimize çevrilmiş ve bu tarihte yayınlanmıştır. Aytmatov bu romanında milli olan problemlerin dışında evrensel olan bir problemi işlediğini görmekteyiz. Bu işleyişte eski eserlerinde kullandığı halkına ait sözlü edebiyat ürünlerinin dışında Yunan mitolojisinden bir motif alarak romanını bunun üzerine kurmuştur. Bu motif ile evrensel bir anlatıma ulaşmış, insanlığın sorunu olan savaş, kıtlık, medya baskısı, kapitalizm, silahlanma, fuhuş, eroin gibi sorunları insanlara anlatmıştır. Eserlerindeki “insan” problemi bu romanda da temel konudur. Eğer insanoğlu dünyadan bir kötülük görecektir ise bunu yine insanoğlu kendi kendisine yapacağından bahsetmiştir.

“ Aytmatov, genel anlamda dünyanın bozulan dengesini ve buna bağlı olarak insanlığı bekleyen tehlikeyi üç aşamada dikkatlere sunuyor.

1-Tabiatın pervasızca tahrip edilmesi sonucu bozulan ekolojik denge.

2-Totaliter rejimlerin baskısı sonucu bozulan sosyal denge

3-Totaliter rejimlerin baskıları sonucu doğal insiyaklarını kaybedip bozulan insan. (Cengiz Aytmatov Üzerine Yazılar 2008:51)

Romanda karşımıza çıkan sorunların hemen hemen hepsi bu üç maddede açıklanmıştır. Tabiatın pervasızca tahrip edilmesi *Beyaz Gemi* romanından beri devam etmiş *Dişi Kurdun Rüyalari*, *Gün Olur Asra Bedel* romanında devam etmiş ve *Kassandra Damgasında* ise artık tüm insanlığın bir sorunu haline gelmiştir. Rejimlerin baskısıyla da artık insanlık birbiriyle olan ilişkilerini sorgular haline gelmiş romanda Sivas olaylarının da geçtiği pek çok dünyada meydana gelen pek çok olaydan bahsedilmiştir. Bu romanda anlatılan olaylar aslında insan oğluna bir uyarı niteliğindedir. Eğer böyle devam edilirse doğa ve dünya daha büyük felaketlere sahne olacağı kaçınılmazdır mesajı verilir.

“*Kassandra*” kelimesi Yunan mitolojisinde Priam ve Hekuba’nın kızı ve kehanetlerine hiç kimsenin inanmadığı bir kadın kahin olarak bilinir. Apollon bu kıza aşık oluyor ve ona gelecekte haber verme yetisini veriyor. *Kassandra* ise Apollon’un aşkına karşılık vermiyor bunun üzerine Apollon, ona ceza vererek kehanetlerine kimsenin inanmasını sağlıyor. *Kassandra* her şeyden haberi olmasına rağmen kimsenin ona inanmamasıyla adeta cezalandırılıyor. Roman işte bu ana kurgu üzerine kurulmuştur. Filoley de gelecek hakkında önemli bilgiler sunmasına rağmen kendisine inanılmıyor. Aynı şekilde fütürolog olan Bork aynı kaderi paylaşıyor.

Romanda uzay rahibi Filoley, papaya bir mektup yazarak olağanüstü bir olaydan bahseder. Doğmak istemeyen embriyolar annenin alnında sivilce şeklinde oluşarak dünyaya gelmek istemediklerini belirtirler. Bu sivilcenin adını ise : “*Kassandra Damgası*” olarak nitelendirir. Filoley bu konuda yazdığı yazının bir tanesini Papa’ya yolluyor diğerini ise New York’ta bulunan Tribün gazetesine yolluyor. Gazete bu konuyu okuyucularına vermekten biraz çekinse de sonunda yazıyı okuyucularla paylaşıyor. Bu haberin yayınlanmasından sonra ise insanlar toplu bir şekilde gösteriler yapmaya ve bunun özel hayata bir saldırı olduğunu dile getiriyorlar.

Robert Bork ise ünlü bir fütürolog aynı zamanda bilimsel çalışmalarıyla ünlü bir bilim adamı olarak romandaki yerini alıyor. Aynı zamanda hümanist, bilimsel verilerin gelişmesini isteyen bir alimdir. Bu haber yayınlandığı zaman bir iş gezisinden dönmektedir ki aslında uçaktaki düşünceleri yere indiğinde adeta gerçekleşmiş olur. Bu haberleri dikkatlice okuyup, dinleyen Bork konuya bilimsel olarak yaklaştığında Filoley’i destekleyen ama bazı konularda aklına takılan soruların olduğunu görürüz. Bu konudaki düşünceleri ise hem toplum için hem de siyasetçiler için önemlidir. Bu konu ortaya çıkmadan önce seçimler olacaktır. Bu yüzden Bork’un arkadaşı Ordok’ta çalışmalar yapmaktadır. Bork’un düşüncelerini telefon ile konuşarak alan Ordok ertesi gün yapacağı konuşma metnini arkadaşından

duyduklarına göre düzenlemeye çalışmıştır. Bork'un yaptığı konuşmanın başlarında Bork'un anlattığı gibi konuşmasına rağmen salondan gelen tepkiler üzerine Ordok ağız değiştirerek toplumun istediği gibi konuyu anlatmış ve Bork için ağır ithamlarda bulunarak toplumun önüne Bork'u halk düşmanı olarak atmıştır.

“ ...Robert Bork bir fanatik,samimi bir Filoley yandaşı olarak ve iblise hizmet edercesine ona hizmet ediyor. “ (Kassandra Damgası 2008:113)

Ordok'un kelime manası Macar dilinde “Şeytan” demektir. Yazar bunu romanında açık bir dille tanımlamıştır. Aytmatov bunu bu şekilde tanımlayarak siyasetçilerin halkı düşünmediğini sadece kendi çıkarları için hareket eden kişiler olduğunu tanımlamak istemişlerdir. Ordok, bu davranışı ile hem arkadaşı olan Bork'un ölümüne neden olmuştur hem de bilimsel olarak gelişmesi gereken bir vakanın önüne geçmiştir. Burada yaptığı tek şey ise insanları kandırarak medyanın ve toplumun istediklerini söylemektir. Medyasal güç bu romanda önemli bir etkidir. Toplum üzerinde medyanın o kadar büyük bir etkisi vardır ki halk olayları medyadan aldığı gibi yorumlamıştır. Yazar burada medyanın gücünden, insanların sorgulamadan her olaya inandığını anlatmak istemiştir. Bilimsel verilere dayanmayan haberlerin toplum tarafından büyük bir ilgi ile izlendiğini bunun dışında bir şeyler söyleyen insanların ise Bork' a yapıldığı gibi linç edilmeye çalışıldığını anlatmıştır.

Aynı zamanda Bork televizyonu seyretmekte olanlara anlam verememektedir. Karsısı Jessi fişi çekerek bu olan olaylara bir son verir. Bu olaydan sonra tüm dünya ile irtibatlarını kesme düşüncesindedirler. Bork yazısını gazeteye verip yayınlamasını istemektedir. Bork düşüncelerinde yalnız değildir. Ordok'un danışmanlarından olan genç Yunger bu konuşmalar esnasında Bork'u savunmasına rağmen kalabalık tarafından susturulur. Yunger bu olan olaylardan sonra Bork'un yanında yer alacak ve Bork öldüğünde Filoley ile görüşecektir. Sabaha doğru kalabalık insan topluluğu Bork'un evinin önünde toplanmıştır. Yunger sürekli olarak Bork ve karısı Jessi'ye evden çıkmamaları gerektiğini telefon ve faks yoluyla bildirmiştir. Bork daha sonra

kalabalığın önüne çıkacak, inandığı düşüncelerini kalabalığa anlatmak için uğraşsa da kafasına vurulan bir demir sopa ile ölecektir. Romanda aynı zamanda bu düşünceye muhalif olan insanların yaptıkları gösteriler anlatılır. Tepki büyük ve gündün güne çığ gibi büyümektedir.

Filoley uzay rahibi olmadan önce “*X Fert*” yaratma projesinin başkanlığını yapan önemli bir araştırmacıdır. “*X Fert*” ile “*Mankurt*” tipleri birbirlerine benzemektedirler. Her ikisi de rejimin devamı için sorgulamadan körü körüne bağlı insanlardan oluşmuştur. “*X Fert*” diğer tipe göre biyolojik olarak hem de bilimsel olarak daha kusursuz olan bir yapıdadır. Rejimin gerekli insan ihtiyacını karşılayacak bu proje ile sisteme şövalyeler yetiştirme amacındadır. Krıltsov, romanda annesi ve babası olmayan, yetiştirme yurtlarında yetişmiş hırslı ve zeki bir çocuktur. Kendisini geliştirmiş ve bilgin olmuştur. Ailenin ne olduğunu bilmeyen ve aile yapısına da pek önem vermeyen bir kişidir. Hapishanedeki kadınların istediği biyolojik şartlarda hamile kalmalarını ister aynı zamanda bu kadınlar üzerinden biyolojik deneylerini sürdürür. Karşısına Runa adında bir kadın mahkumun çıkmasıyla aşk, sevgi gibi bu zamana kadar tanışmadığı şeyleri hisseder. Runa’nın kendisine geleceği sırada kaçma teşebbüsünün ölümle sonuçlanmasından sonra fikirleri değişir. Kalbi bu zamana kadar sevgiyi görmeyen Krıltsov karakteri sevgiyi gördükten sonra tüm düşüncelerini değiştirerek farklı bir alanda çalışmaya başlamıştır.

Filoley romanın sonunda kendisinin yanlış anlaşıldığından bahseder ve kendisini uzay boşluğuna bırakarak intihar eder. İntihar aslında bir kaçış olarak anlaşılmalıdır. Filoley ‘in intihar etmesi dünya tarafından bir kaçış ve mutlu bir son olarak görülse de sorunların çözülmemesi açısından kötü bir durumdur. Dünya insanları için çözülmüş gibi görünen sorunlar aslında ötelenmiştir. Filoley, uzay boşluğuna kendisini bırakarak intiharı seçmesi Beyaz Gemi’deki çocuğun ölümüne benzemektedir. Her ikisi de istediklerine ulaşmadan ölmüşlerdir. Bu ölüm çocuğun su içinde sonsuzluğa Filoley’inde uzay boşluğunda sonsuzluğa ulaşmasıyla ölümsüzleşir. Aslında her iki karakter de yok olmadan ölmüşlerdir.

3.6. Cengiz Hana Küsen Bulut

Bu roman 1990’ da kaleme alınmıştır. Romanın içinde geçen olaylara bakıldığında *Gün Olur Asra Bedel* romanının bir devamı niteliğindedir. Roman o dönemde söylenilemeyen düşüncelerin bir devamı niteliğindedir. *Gün Olur Asra Bedel* adlı romanda çocuklarına milletine ait şarkıları, türküleri, hikayeleri, destanları yani halka ait söylemleri derleyen,öğreten öğretmen Abutalip’in göz altına alınıp cezaevine oradan da sorgu odalarında çektiği fiziki, psikolojik işkenceler anlatılmış yazar bunu da Cengiz Hana Küsen Bulut efsanesi ile birleştirmiştir. Tansıkbayev adlı subay Kazangap’ın cenazesinin Ana-Beyit mezarlığına gömülmesine karşı çıkan bir mankurttur. Bu romanda ise terfi etme amacıyla Abutalip’i sorguya çeken ve istediği şekilde cevaplar vermesi için işkence yapan kişidir. Abutalip eğer romanda istediği şekilde konuşur ve dediklerini kabul ettiği takdirde özlediği, özendiği hayata kavuşmuş olacaktır.

“ Tansıkbayev bugüne kadar hiç ödül almamıştı ama, o mutluluğa erişen meslektaşlarının kutlama törenlerine katılmıştı. Hemen hemen her akşam karısı Aykımıs ile, terfi edenlerin,nişan alanların ya da yeni eve taşınanların verdikleri ziyafete giderlerdi. Yılbaşından önce başlayan ve gerçek şenliği andıran bu seri ziyaretlerin hepsi birbirinden güzel, unutulmaz geceler oluyordu. Yeni apartmanların eşğine basan davetlileri bir görmeliydiniz. “ (Cengiz Hana Küsen Bulut 2010:14)

İşte ödül alabilmek için, toplum ve insanlar tarafından sosyal statüsünü zenginleştirmek amacıyla elinde kullanabileceği küçük bir kurbanı buluyordu. Bu kurban Boranlı istasyonunda çalışan Abutalip idi.

Abutalip’in suçu ise halka ait efsaneleri, türküleri derleyerek bir nevi milliyetçilik yapmaktır. Bu dönemde milliyetçiliğin “m” si bile söylenmemektedir. Stalin ve Lenin’in sözleriyle konuşan aydınlar için böyle sözlerden bahsetmek cezalandırılmak için yeterdi. Aynı zamanda esir kamplarında kalan Abutalip’e

ülkesinin sınırlarını diğer yabancı ülkelere satarak casusluk yapma yaftası yapıştırılmıştır.

Ülkede bir korku imparatorluğu yaratılmış ve romanda şu sözler geçmekteydi:

“...herkes milliyetçilik aleyhinde, milli değerler, hatta ana dilleri aleyhinde atıp tutuyordu.” (*Cengiz Hana Küsen Bulut 2010:18*)

Abutalip sorgu odalarında Tansıkbayev’in istediği şekilde konuşmamıştır. İnandığı doğruları ve ailesinin mutluluğunu, karısı Zarife’yi düşünerek haklılığını ispatlamaya çalışmıştır. Romanın sonunda ise kendisini gelen bir trenin altına atarak ölmüştür. O tren ailesine ve sevdiklerini temsil eden bir araçtır. Tansıkbayev içinse şan ve şöhretin ellerinden kaymasıdır.

“-Pis herif! Alçak süprüntü! Böyle kurtuldu demek! Başardı ha! Beni atlattı ha! Her şeyi mahvetti de gitti! Berbat etti bütün işleri!... (*Cengiz Hana Küsen Bulut 2010:106*)

Bu romanda dönemin rejimine yönelik eleştiriler vardır. Rejimin devamı açısından insanları bir yakıt olarak görmesi ve insanların suçsuz yere rejimin devamlılığı açısından öldürülmesi eleştirilmiştir. Dini tüm inançları kaldıran ve tanrı-insan yaratma çabasında olan rejime karşı gelen mankurtlaştırılmayan insanlar Abutalip gibi ölümü göze almışlar ama teslim olmamışlardır.

Cengiz Hana Küsen Bulut efsanesinde ise Cengiz Han’ın yapığı zulüm ile Stalin’in yaptığı zulüm arasında benzerlikler anlatılmaya çalışılmıştır. Bunların en büyük benzerlikleri ise kendilerine itaat etmeyen, kendilerinden farklı olan insanların sevdiklerini, daha sonra ise hayatlarını sonlandırmaktır. Bu efsanede de Cengiz Han sefer hazırlıklarını batıya doğru yapar ve ordu ilerlerken hiçbir kadının çocuk doğurmamasını emreder. bu orduda yüzbaşı görevinde bulunan Erdene ile ordunun nakışçısı Togulan’ın erkek çocukları Kunan ordu yola çıkmışken dünyaya gelir. Aslında doğan çocuktan kimsenin haberi yoktur ama Han’ın muhbirleri hemen bu

olayı haber vermişlerdir. Burada Han'a bu haberi verenler birer mankurt durumundadırlar. Daha sonra büyük bir meydanda Erdene ve karısı Togulan infaz edilir. Hizmetkarları Kunan'ı alarak oradan uzaklaştır.

Cengiz Han'ın başında sefere çıkmadan önce bir bulut vardır. Bunu fark ettiğinde bunun ne olduğunu sorar ve öğrenir. Bu bulut Gök Tanrı tarafından verilen bir nimettir ki Hz. Muhammed'in başında olan bulut ile benzerlik gösterir. Eğer bir kötülük yaptığında bu bulutun başının üstünden ayrılarak onu terk edeceği söylenmiştir. İşte karı-kocanın bu şekilde öldürülmesinden sonra Han'ın başındaki bulut Kunan'ın üstünde dolaşmıştır. Bu olayın yaşanmasından sonra Han ordusunu o lanetli yerlerden daha da batıya götürmüştür. Bulutun üstünden yok olmasından sonra Cengiz batı seferi için oğullarını ve torunlarını görevlendirir kendisi ise dinlenmeye çekilir. Efsanenin sonunda hem Cengiz Han hem de Stalin'in akıbetleri belirtilmiştir. Ne olursa olsun saf ve hiçbir olaydan haberi olmayan insanların, çocukların öldürülmesi Tanrı tarafından cezasız kalmayacağı ve bu şekilde kurulan devletlerin uzun ömürlü olamayacağı anlatılmıştır.

3.7. Dişi Kurdun Rüyaları

Cengiz Aytmatov'un bu romanı 1986 yılında ilk olarak Rusça yayınlanmıştır. Orijinal adı ise Rusça olarak verilen “*Plaha*” dır. Eser Rusça yazdığı bu romanı daha sonra “*Kıyamet*” adıyla Kırgızcaya çevrilmiştir. Türk dilinde ise bu eseri Refik Özden incelemiş ve Türkçeye çevirmiştir. 1990 yılında ise Ötüken Neşriyat tarafından yayınlanmıştır. Romanın ana konusuna baktığımız zaman doğal çevrenin insanoğlu tarafından tahrip edilmesini, bu tahribin sonucunda yine insanoğlunun ne gibi sıkıntılar çektiğine değinilmiştir. Bu romana konu olarak bakıldığında “din” kurgu olarak anlatılmaya çalışılmıştır. Bozulan toplumsal ve dinsel anlayıştan bahsedilmiştir. Papaz okulunda yetişen ve bir papazın oğlu olan Abdias karakteri ile beraber yeni bir din anlayışı anlatılmış mevcut dini anlayışın yetersizliğinden bahsedilmiştir.

Abdias, bu yenilikçi fikirlerinden dolayı bulunduğu yerden uzaklaştırılmış ve gazetecilik yapmaya başlamıştır. Gazetecilik esnasında da insanlara dini bir takım güzelliklerden, insanları dini hayata çekmek için farklı düşünceler içerisine girmiştir. Bu düşüncelerini anlatırken çevresinden her zaman tepkiler almış ve sonucunda Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği gibi çarmıha gerilerek öldürülmüştür. Abdias için önemli düşüncelerini insanlara aktarmak temel görevdir. Kendisi ilk önce eroin satıcılarının foyalarını düşürmek için eroin satıcılarının içine girer. Buradan toplayacağı belgelerle insanlara ne kadar kötü bir durumun varlığından bahsedecektir. Bu işte çalışanlara her fırsatta dini ve dini öğretilerden bahseden Abdias sonunda bu işi yapanların patronlarına durumu anlatmasıyla foyası ortaya düşer. Hem dayak yer hem de trenden atılarak adeta ölüm ile burun buruna gelir. Yaralı bir halde bulunan Abdias'ı Kazak bir aile görür onun bu halinden şüphelenirler ve karakola götürürlür. Orada Grişan ve adamları polis tarafından yakalanmıştır. Abdias'ın durumu daha da kötüleşir ardından yaşlı bir teyze hastaneye götürür. Hastaneye gitmeyle beraber roman farklı bir boyuta geçecektir. Abdias'ı tedavi eden doktorun arkadaşı İnga ile aralarında duygusal bir gelişme yaşanır. Mektuplaşmaya başlayan çift evlilik kararlarını verir. İnga eski kocası ile problemlerini çözmek için kocasının yanına gittiğinde Abdias'ta Calpak-saz' a gelir. Burada beklerken sayga avını yapacak kişilerle istasyonda tanışır ve sayga avına çıkarlar. Abdias burada da sayga avını yapacak olanlara nasihatler ve yaptıklarının kötü olduğundan bahseder. Bu anlatılanlara fazla dayanamayan insanlar onunla dalga geçer ve çarmıha gererek Abdias'ı öldürürler. Abdias karakteri aslında romanda aykırı bir karakterdir. İçinde bulunduğu tüm toplum tarafından dışlanmış ve kendilerinden uzaklaştırılmıştır. İnandığı doğruları her zaman anlatan, bu anlattıklarına da inanan bir yapısı vardır. Kim olursa olsun bu inandığı doğruları her zaman dile getirmiştir. Toplum tarafından yapılan kötülüklerin üstüne hiç korkusuzca ve kendi kendisinin oluşturduğu modern din anlayışı ile karşı çıkma çabasına girmiştir.

Akbar ve Taşçaynar karakterleri romanda aile yapısının temsil eder. Bozkıra hakim olan bu güçlü karakterler insanlar tarafından kötülüğe maruz bırakılmış bir kurt ailesidir. Bu iki kurt diğer kurtlardan hem güç olarak hem de güzellik olarak çok farklı yapıdadırlar.

“ Akbar ve Taşçaynar yörenin yabancısı idiler. Gözleri keskin olanlar, görünüşlerinin bile o yöredeki kurtlara benzemediğini hemen anarlardı. Bunların, bozkır kurtlarına özgü açık renkli yeleleri vardı. Bu yele, gümüş renginde kalın bir örtü gibi boyunlarını sarıyor, sonra omuz başlarına ve karınlarına iniyordu. Bu bozkurtların ya da boz boyunluların boyları da Issık-Göl yaylalarında yaşayan kurtlardan daha büyüktü. Akbar’ı yakından görmemiz mümkün olsaydı, gözlerinin parlak mavisine ve yarı saydam oluşuna şaşır kalırdınız. Çünkü böylesi pek nadir görülürdü ve belki de tek örneği Akbar idi.” (Dişi Kurdun Rüyaları,2004:12)

Türk destanlarındaki “kurt” motifi ile bu iki kurt arasında benzerlikler bulunmaktadır. Özgürlüklerine düşkün ve aile yapısına önem veren bu kurtlar diğer kurtların yaptıklarını yapmamışlar ve daha çok doğada avlanmışlardı. Akbar ile Taşçaynar’ın ilk batım yavruları olduğunda hem dişi kurdun hem de erkek kurdun bir insan gibi heyecanlandığı duygusunu hissederiz. İlk doğumda 3 tane yavruları olmuştur. İki erkek olan yavrulardan bir tanesi de dişidir. Akbar’ın en çok üzerine düştüğü yavru ise dişi olan yavrusudur. Yavrularını büyük bir mutlulukla büyüten kurt ailesi ilk avlarını yapacakları sırada avcı iken av durumuna düşerler. İnsanlar sayga avlamak için büyük makineleri, silahları, helikopter ile saygaları avlamaya başlarlar. Bu sırada sayga sürüsün ortasında kalan kurtlar ne yapacaklarını şaşırılmışlardır. Gün bittiğinde ise 3 yavrusunu da kaybeden bir kurt ailesi karşımıza çıkmaktadır. Akbar ve Taşçaynar’ın hem yavruları öldürülmüş hem de doğada huzur içinde yaşanan sayga sürüleri katledilmiştir. Bu açıdan bakıldığında doğaya acımasızca saldıran insanoğlu gerçeği vardır. Akbar ve Taşçaynar’ın ise gelecekleri ellerinden alındığı gibi yaşadıkları yerde insanlar tarafından işgal edilmiştir.

“... Yavruları ölmüştü. İnsanlar işgal ettiği için inini de terk etmek zorunda kalmıştı...”(Dişi Kurdun Rüyaları 2004:39)

Bu olaydan sonra 4 tane daha yavruları olmuştur. Bu sefer de yine insanoğlu tarafından belki bilmeyerek ama insanoğlunun haşhaş tarlalarını yakarken otlar arasında kalan yavruların ölümüne sebep olmuşlardır. Akbar ve Taşçaynar'ın son olarak ise 4 tane daha yavrusu olur. Bazarbay adındaki bir kişi jeolog ekibini gezdirmeye gider ve alkollü bir halde evine dönerken yavruları görmüştür. Bu yavruları satma bahanesiyle yuvaya girerek 4 yavruyu çalarak yanında götürür. Bu esnada yuvalarına dönen kurtlar yavrularının olmadığını görmüşlerdir. Yavrularının kokularının yakın bir yerde olduğunu anlayıp hemen peşlerine düşerler. Bu sırada Bazarbay kurtları görür ve çobanlık yapan Boston'un evine sığınır. Boston evde yoktur ve Boston'un karısı onu karşılar. Akbar ve Taşçaynar ise yavrularının izlerini sürmekteydiler. Daha sonra Bazarbay kurt yavrularıyla beraber evden çıkar kendi evine gitmiştir. Akbar ve Taşçaynar yavrularının kokusunu Boston'un evinin çevresinden alırlar. Yavrularının verilmesi için her gün evin yakınlarına kadar gelirler ve yavrularının kendilerine verilmesini isterler. Bu durumdan rahatsız olan Boston, Bazarbay' giderek yavruları kendisine vermesi gerektiğini, ne kadar para istiyor ise kendisine vereceğini söyler. Boston'u çekemeyen Bazarbay ise yavruları ona vermeyeceğini söylemiştir. Bu olaydan önce kendi aralarında tartışmışlardır. Boston ve ailesi kurtların ulumalarına, kendilerini rahatsız etmelerine daha fazla dayanamazlar. Kurtlar artık sürülere zarar veriyorlar, insanlara kadar saldıracak cüreti kendilerinde bulmuşlardır. Boston kurtları avlamak için dağlara çıkar ve Taşçaynar'ı silahla vurarak öldürür. Akbar ise adeta dünyada tek başına kalmıştır. Bunu üzerine hala Boston'un evine gitmektedir. Bir gün evin yakınlarına kadar yaklaşır Boston'un tek erkek çocuğu ile oynamaya başlar. Bu gören hizmetçi kadının tepkisi üzerine analık duygusuyla çocuğu alarak kaçmaya başlamıştır. Boston bu durumdan haberdar olduktan sonra tüfeğini Akbar' doğru nişan alır ve ateş eder. Her ikisi de yere yuvarlanır. Hem Akbar hem de çocuk ölürler. Boston hem kurt ailesinin sonunu hazırlamış hem de kendi soyunun devamı olan bir insanı öldürmüştür. Burada aslında hem Akbar'ın hem Boston'un hem de oğlu Kence'nin bir suçu yoktur. Bunlar doğayı katleden, doğanın yaşam alanlarını bozan ve doğal dengenin

sonunu hazırlayan insanların cezalarını çeken karakterlerdir. Boston bunun üzerine sinirlenerek Bazarbay'ı öldürmüştür.

Aytmatov'un bu romanında sosyal, siyasi ve dini olarak çökmüş bir devlet yapısı görülmektedir. Ekonomik olarak biten bir devletin et ihtiyacını karşılamak için doğada var olan hayvanları katlettirmesi ekonomik olarak çöküşün bir göstergesidir. Elveda Gülsarı adlı romanda ise her ne olursa olsun rejime inanmış olan Tanabay üretim yapacağına dair, koyun yetiştireceğine dair sözler vermiştir. Buradan hareket ile eski üretim ve insanlarda rejime karşı bir güvensizliğin, çalışmadan para kazanma düşüncesinin var olduğu sonucuna varabiliriz. Eroin kaçakçılığı ile beraber insanoğluna zarar vermekten korkmayan insan tiplerini, kolay para kazanma düşüncesini, kendi kültüründen olan kişilerin kültür ve doğaya karşı tutumlarını anlatmaya çalışmıştır. Abdias, Akbar, Taşçaynar, Boston, Kence gibi karakterler ise yukarıda saydığımız insanlar tarafından zarar görmüşlerdir. Sadece zarar görmekle kalmamış aynı zamanda istemeyerek de olsa birbirlerine zarar vermişlerdir. Akbar diğer roman karakterlerinden Torak Ana romanındaki Tolgonay ile benzer özellikler göstermiştir. Her iki karakterde de taraf olmadıkları bir savaşın içine istemeyerek girmişlerdir. Bu savaşın sonucunda ise hem yavrularını hem eşlerini kaybetmişlerdir. Bununla da kalmayıp yaşadıkları coğrafya da bile eski yaşamlarını yaşayamamışlardır.

3.8. Dağlar Devrildiğinde/Ebedi Nişanlı

Cengiz Aytmatov'un yazdığı son romanıdır. Devlet kademelerinde farklı ülkelerde görevler alan yazar uzun bir süreden sonra bu romanını ortaya çıkarmıştır. Bu kadar uzun süre roman yazmaya ara vermesinin sebebi ise tamamen büyük elçilik görevinin yoğunluğundandır. Bu romana baktığımızda Aytmatov'un bu kadar yıl neden beklediğini hemen anlarız. Çevresini gözlemleyen ve gözlemledikten sonra da gözlemlerini milli kültüre ait olan öğelerle şekillendiren Aytmatov son romanında da bunu tekrar gözler önüne sermiştir. Romana baktığımızda diğer romanlarında olduğu gibi bölümler halinde anlatılan olaylar dahilinde gerçekleştiğini görmekteyiz.

Romanın ilk olarak Arsen Samançin adlı karakterin başından geçen olaylar, Caabars adlı parsın yaşadığı hayat ve en sonunda ise Arsen Samançin'in kaleme aldığı bir yazı olarak roman işlenmiştir. Bu bölümlerden sonuncu kısım romandan ayrı bir yerde durmuştur. Savaş karışıklığını ve savaşta çekilen ızdırapları anlatan bir yazı olmuştur. Romanın ana karakterleri olarak Arsen Samançin ve Caabars karşımıza çıkmaktadır. Bu iki karakterin kaderi adeta aynı yazılmıştır. Sonunda bu iki kader arkadaşı bir mağarada buluşacaklar ve hayata gözlerini beraber yumacaklardır.

Arsen, romanda meslek olarak gazetede çalışan bir kişidir. Aydana adlı bir opera sanatçısına aşiktir. Birbirleriyle büyük aşk yaşayan bu iki insan farklı projeler üzerine hayaller kurmuşlardır. Arsen'in en büyük hayali eskiden köylerinde kamların söylediği Ebedi Gelin adlı anlatıyı operada tüm dünyaya duyurmaktır. Bunun için önemli kişilerle görüşmüş ve bu fikrini Aydana' ya da anlatmıştır. Aydana en başlarda bu fikre sıcak bakmış, olabilecek bir proje olarak görmüştür. Daha sonra ise işler Arsen'in istediği gibi olmamıştır. Ertaş Kurçulov adında zengin bir kişi Aydana ile yüklü bir paraya antlaşma yapmış bunun sonucunda Aydana pop şarkıları söyleyen ve popüler kültürün yıldız şarkıcısı olan bir kişi konumuna geçmiştir. Aydana sanatsal anlayışını paraya yani kapitalizme teslim etmiştir.

Arsen ise bu başından geçen olayları bir türlü kendisine anlatamamıştır. Aydana' yı görmek için kulübe gitmiş ama kulüpten aşağılanarak ve kötü bir şekilde kovulmuştur. Bu kovulma Arsen'in kendi kendisiyle hesaplaşması için bir neden olmuştur.

“ Dur! Bu artık onun bileceği iş, onun hakkı! Sen ise yarış dışına itildin, bu yüzden de azap çekiyor, kızıyor, küfrediyorsun... Samimi bir şekilde itiraf et (Arsen Samançin kendi kendini kınıyordu), rakiplerin daha güçlü çıktı. Tamam, sen bir gazetecisin, bağımsızsın, meşhursun. Ya o kim? Yörüngeler farklı. Birisi kitlesel medyanın uzayında, diğeri medyasal kitlede bir karınca...”
(Dağlar Devrildiğinde/ Ebedi Gelin 2008:51)

Arsen Samançin'in sevdiği kadın aslında aralarında geçen herhangi bir olaydan dolayı değil kapitalist sistemin yani maddi olarak güçlü olanın tarafından elinden alınmıştır. Romanda Üzengil dağlarında yaşayan Caabars'ın da başına aynı olay gelmiştir.

Caabars'ın bulunduğu yere genç, kuvvetli bir kar parsı geldiğinde dişisi onun yanına gider ve ne kadar mücadele etse de artık Caabars'ın yanına gelmemiştir.

“...Dişisine yeni bir genç bir pars yaklaşınca artık sürünün ona ihtiyacı kalmamıştı. Korkunç bir dövüş oldu ama rakibini yenemedi. Sonra bir daha karşılaştılar, ölümüne savaştılar, yine de yabancıyı kovamadı, şu Eğri- Kulaklı bir kulağı muhtemelen eski kavgaların birinde ısırılmıştı oldukça vahşi, yorulmak nedir bilmeyen, dik kafalı hayvanı...” (Dağlar Devrildiğinde/ Ebedi Gelin 2008:11)

Ertaş Kurçulov ile Eğri-Kulaklı aslında aynı karakterdedirler. Her ikisi de romanın iki ana karakterini hayatlarının değişmesinde ve romanda birbirlerine doğru yaklaşmalarına bir aracı olmuştur. Aydana'ya ulaşmayı sağlayan Ertaş Kurçulov'un doğadaki pars hali Eğri- Kulaklıdır.

Arsen Samançin'in amcası Bektur Ağa zengin kişidir. Zengin kişilere Üzengil dağlarında av partileri düzenleyerek hem kendisi hem de av esnasında yardım eden köylüler para kazandırır. Bektur Ağa bu av partisinde İngilizcesi iyi olan Arsen'den kendisine tercümanlık yapması için yardım istemiştir. Bunu kabul eden Arsen köyüne gitmiş ve oradaki eski arkadaşlarıyla konuşma fırsatı da bulmuştur. Taşafgan köyde yaşayan ziraat teknisyeni olarak çalışan, pek fazla gelire sahip olamayan hırslı bir insandır. Arapların köyelerine gelerek kendi zevkleri için harcadıkları paralara gıptaıyla bakar. O harcanan paralarda kendisinin ve çocuklarının da hakkı olduğunu söyler. Bunun üzerine köyde yaşayan av partisine yardımcı olacaklar ile beraber bir plan kurarak Arap av meraklılarını esir alacaklar ardından da yüklü bir fidye isteyeceklerdir. Bunları Arsen'e anlattıklarında ise Arsen bu işe karşı çıkmış ve yaptıklarının terörist bir eylem olduğunu söylemiştir. Diğer 5 kişi ve grubun reisi

durumundaki Taşafgan ise Arsen'in artık bu işin içinde olduğunu eğer bunları kabul etmemesi durumunda öldürüleceğini söylemiştir. Taşafgan aslında davasına inanmış bir kişidir. Söylediği bu fiili davranışı bir şekilde yapacaktır. Arsen ise onları bu düşüncelerinde ne kadar vazgeçirmeye çalışsa da onlar bu fikirlerine o kadar bağlıdırlar ki sonunda Taşafgan şöyle diyecektir:

“ – Masaya vurma. Ne kadar zeki olsan da bizi vazgeçiremeyeceksin. Tanrı'nın kendisi bile buraya gelse dönmeyeceğiz. Düşünecek bir şey yok. Gökten yağın bu kısmeti tepmek için geri zekalı olmak gerekir. Yirmi milyon sokakta bulunmaz.” (Dağlar Devrildiğinde/ Ebedi Gelin 2008:128)

Arsen'in aşk hayatı buraya geldiğinde değişime uğramıştır. Çevre köylerin fotoğraflarını çeken Eles adındaki kız Arsen'in düşüncelerini şekillendiren ve yapılacak olan av partisine karşı karakterde bir insandır. Geçen zaman içerisinde aralarında dostluktan daha da öte bir aşk başlayacak ve romanın sonunda Eles kendisini Arsen'in dul karısı olduğunu söyleyecektir.

Av başladığı sırada Arsen'in aklından geçen aslında Arap misafirlere her şeyi anlatarak onların hayatlarının kurtarılmasıdır. Tam bunu yapacakken bir çatışma başlar ve Arsen bu çatışmanın ortasında kalarak yaralanır. Kendisini Caabars'ın bulunduğu Moloztaş mağarasına atar. Mağaraya ilk girdiğinde parsın kanlarını ve parsı görmüştür. Bu mağarada aslında kaderleri aynı olan karakterler buluşmuştur. Roman iki karakterin hayatı üzerine kurulmuştur. Bu olaydan sonra Arap misafirler hemen kendi ülkelerine dönmüşlerdir. İşin tersi ise Arsen'in adeta bir halk düşmanı olarak zikredilmesidir. Söylenilenlere göre Arsen, Arap misafirleri öldürmeye çalışan, insanların ekmeğine böylelikle mani olan bir kişidir. İşte bu yüzden Arsen gibi adamlar kendi halkına ihanet etmiş kişilerdir. Halkın arasında ne kadar böyle söylentiler olsa de Eles bunun böyle olmadığını bilmektedir. Oradakilere karşı gelerek Arsen'in içinde bulunduğu mağara yıkılmadan cesedi oradan almış aynı şekilde dini kurallara bağlı kalarak cenaze merasimini yaptırmıştır. Burada Eles her ne olursa olsun sevdiğine ve aşkına sahip çıkan bir kadın karakterdir.

Aslında Eles'in Arsen'in üzerine dağların yıkılmamasını istemesi manidardır. Kapitalizme ve emperyalist düşünceye karşı çıkan Eles böylelikle sevdiği kişni üzerine dünyanın üstüne devrilmiş kapitalist sistemi yıktırmamıştır.

Aytmatov bu romanıyla beraber 2000'li yıllardan sonra dünyanın geçirdiği değişimleri anlatmaya çalışmıştır. Dünyadaki hızla gelişen teknolojik olaylar bu romanda da sıkça işlenmiştir. Cep telefonları, uçaklar, uydular, cipler gibi insanların hayatlarını kolaylaştıran aletler diğer romanlarının aksine bu romanda kullanılmıştır.

Bir diğer önemli nokta ise zenginlerin çok lüks arabaya binmelerine rağmen fakir olan insanların hem yerli hem de ucuz olan arabaları kullanmalarındadır. Bunda da Aytmator yerli mal ile dışarı pazardan gelen mallara arasında bir karşılaştırma yapmıştır. Romanda geçen mekanlar ise yine eski romanlarında olduğu gibi kendi milli kültürüne ait olan yerel bir mekandır. Romanın başlangıcında şehir hayatı anlatılsa da daha sonra geçen mekanlar özgürlüğü ve doğayı simgeleyen dağ, orman, nehir gibi mekanlarda geçmiştir. Olay zaman olarak ise 15-20 günlük bir zaman diliminde geçer. Romanda uzun bir süre Arap avcılarının gelmesi beklenmiştir.

Aytmatov'un son romanı kapitalizm ve insanlar arasında meydana gelen gelir eşitsizliğinden bahsetmiştir. Kendi dağlarındaki pars avlarına bile karşı çıkmayan insanlardan söz eden bir romandır. Bu kişiler para için ve hayatlarını geçindirmek için kendisini ait olmayan her şeyi kim ve ne olduğu fark etmeden satar, paraya dönüştürmeye çalışmışlardır. Ebedi Gelin efsanesinde nasıl ki Gelin sevdiğini arıyor ise "günümüz insanları da kendi kaybettikleri değerleri arayıp bulmaya çalışmalıdır" mesajı verilmiştir.

" Eles ise hayalinde hep tekrarlıyordu: Duyuyorum, duyuyorum seni. Ebedi Gelin. Döneceğim, bulacağım seni ve hep birlikte ağlayacağız. Bekle, çok yakında geleceğim..." (Dağlar Devrildiğinde/ Ebedi Gelin 2008:201)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.CENGİZ AYTMATOV'UN ROMANLARINDA KADIN

Aytmatov'un romanlarını yazarken farklı kaynaklardan yararlanmışır. Kendi milletinin sıkıntılarını ve daha sonra dünyada meydana gelen olaylar etrafında geliştirdiği roman anlayışında ‘kadın’ önemli bir yer bulmuştur. Aytmatov'un romanlarının kahramanları genellikle erkek karakterlerdir. Bu karakterlerin arka sahnesinde ise kadınlar işlenmiştir. *Türk Töresinde Kadın* bölümünde kadınlara diğer medeniyet ve topluluklardan daha çok değer veren, onların haklarını koruyan ve gözetten bir düşüncenin Türk topluluklarında da var olduğu gözümüze çarpmıştır. Kadın erkeğin yanında en büyük yardımcı, savaşlarda alp, yiğide sevgili, evde anne, hakanın yanında hatun, savaşta kocasını bekleyen evinin bekçisi olarak karşımıza çıkmıştır. İşte bu nedenlerden dolayıdır ki kadın Türk milletinin oluşum aşamasında önemli bir yere sahiptir. Bu önem ise sözde değil bilakis hukuki haklar verilerek kadının toplum tarafından bir birey olarak anlaşılması sağlanmıştır. Kadınlar kocalarını boşayabilme hakkına, miras olarak mirastan pay alma gibi haklara sahip olmuşlardır. Diğer toplumlardaki kadınların sosyalleşmesi, toplum içine çıkma gibi haklarının olmaması Türk toplumunda rastlanılmayan bir durumdur. Kadın toplum içerisinde hem erkekler ile hem de kadınlar ile seviyeli bir şekilde ilişki içerisine girmiştir.

Aytmatov'un romanlarını incelediğimiz de onun kadın tipleri farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Bu kadınlar Orta Asya geleneklerine bağlı olarak yaratılan kadın tipleridir. Romanlarından ziyade hikayelerinde de bu kadın tiplerinin benzer ve farklı yönleri işlenmiştir. Aytmatov'un kadın tiplerini şu şekilde tasnif edebiliriz

1- Anne/Ana
Tipleri	3- Bilge/
Büyükanne
Tipleri	4- Sözlü Edebiyat
Ürünlerinde
Geçen Tipler
2- Sevgili/Eş
Tipleri		5- Emekçi Tip

Bu kadın tipleri Aytmatov'un romanlarında karşımıza çıkan tipler olarak tasnif edilmiştir. Türk efsanelerinde geçen bazı motiflerin Aytmatov'un romanlarında işlendiği ve romanlara bir motif olarak yerleştirildiği görülmektedir.

“Her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır.” sözü Aytmatov için de söylenebilecek bir sözdür. Romanlarında yaşadığı dönemden izleri aksettiren Aytmatov'un ilk kaynak kişisi olarak babaannesi, anneannesi, teyzesi ve edebi kişiliğinin gelişiminde büyük pay sahibi olan annesinin izleri tartışılmazdır.

“ Annem Nagima Hamzayevna Aytmatov da okuma yazma bilen, modern bir kadındı. Bu da benim başlangıçta çocuk edebiyatı olmak üzere, Rus kültür dili neticede Rus edebiyatı ile erken yaşlarda tanışmamı sağladı.” (Söylemez 2002:92)

Annesinin, Aytmatov'a Rus dilini ve Rus klasiklerini okutması onun edebiyat dünyası ile erken yaşlarda tanışmasına vesile olmuştur. Annesi, kocası öldürülmeden önce sanat ile uğraşan aydın bir kadındır. Aytmatov babasının ölümünden sonra kendi köylerine annesi ve kardeşleriyle beraber gelmiştir. Köye geldiğinde ise bilge bir kadın olan büyükannesi onun gelişimiyle yakından ilgilenmiştir. Geçmişe ait bilgileri, dil sevgisini, efsaneleri, masalları büyükannesinden dinlemiştir. Aytmatov bu durumu şu şekilde anlatır:

“ Bütün bildiklerimi,ilk önce babalığımı yapan büyükannem, Ayımkan Şeytankızı ve onun kızı, teyzem Karağız Aytmatova'ya borçluyum. Görünüşte, karakterde ve halet-i ruhiyede anne ile kızın bu kadar çok benzemesi dikkate değerdir. Benim için onlar ayrılamazdı. Saki tekmişler ve ikisi de aynı büyükanne, aynı yaşlı ve genç kadın gibiydiler. Benim yıldızlarım olan, gördüğüm ve bildiğim bu harika, akıllı ve güzel kadınlara teşekkür ederim. Onlar, ailenin geçmişini ve geçmiş zamanı anlatan öğretmenlerimdi.” (Söylemez 2002:92)

Aytmatov için büyükannesi ve teyzesi eski öğretilerin öğrenilmesi açısından kaynak olan kişilerdir. Bu kişiler aynı zamanda Aytmatov'un ruhi kişiliğini tamamlamışlar ve edebi dünyası için ışık görevini görmüşlerdir. Aytmatov'un

büyükannesi buldukları yerde saygı gören ve geçmişine ait kültürel değerlere hakim olan bir kadındır. Gelecek de Aytmatov'un bu konuları işleyip iyi bir yazar olması için kültüre ait bilgileri Aytmatov' a vermek gibi bir amacı olmamıştır. Her Kırgız çocuğunun bilmesi gereken geçmişi, dedelerinin adları, hangi soydan geldikleri, destanları, efsaneleri, masallarını gelecek nesillere aktarması için anlatmıştır. Ama Aytmatov'un deyimiyle onun için gelecekte çok işine yaramıştır.

“... Bu masallar benim alt yapımı hazırladı, kültürümün zemini hazırladı, yazı dünyam için bir hazırlık oldu.” (Söylemez 2002:92)

Büyükanne, Aytmatov' a bu bilgileri aktarırken aynı zamanda ona bir öğretmen gibi davranmıştır. Bu anlatılanları anlayıp anlamadığını sorar ve Aytmatov'a da bunları tekrar anlattırır.

“ ... Hem o zamanlar televizyon yoktu, radyo da yoktu. Benim televizyonum büyükannemdi. Çünkü bana her gün ama her gün çeşit çeşit masallar anlatırdı. Sabahdan akşama kadar ondan masal dinlerdim. Benim bu masalları dinleyip dinlemediğimi kontrol ettirmek için bana bu masalları tekrar ettirirdi. Ben de büyükannemden dinlediğim masalları yeniden ona anlatırdım. (Söylemez 2002:93)

Bunları anlattıktan sonra yazım hayatına girmesinde bu anlatılanlar etkili olmuştur. Bu anlatılanları yazmak için Aytmatov yazım hayatına girmemiştir. Aytmatov'un edebi hayatına sebep olan temel nokta ise yaşadığı hayat ve yaşadığı olaylardır. Aytmatov romanlarını ilk olarak Rus diliyle yazmış olsa da hemen akabinde Kırgız diline çevrilirdi. Aytmatov romanlarını Rusça yazmış ama Kırgızca yani anadiliyle düşünmüştür. Bu ana dille düşünmesinde ise büyükannesinin rolü oldukça büyüktür. Romanlarını oluştururken insan betimleri, psikolojik tahlillerdeki başarısı, doğa tasvirlerine olan hakimiyeti küçük yaşlardan beri büyükannesi ile gezdiği yerlerden kafasına kazınan bilgiler sayesinde zuhur etmiştir.

“ Diğer taraftan büyükannem beni sürekli dağlardaki yaylalara götürürdü. İstisnai bir şekilde çekici ve akıllı bir kadındı. Köydeki herkesten saygı görürdü. Benim için ise o halk hikayeleri, eski şarkılar, ve her türlü yaşanmış veya hayal edilmiş hikayeler hazinesi idi. Yerleşik hayat geçtikten sonra kaybolan göçmen

çadırlarını gördüm. Bu kamplar, koyun ve sığır sürüleri ile basit bir şekilde bir yerden başka bir yere taşınmaktan ziyade ekonomik sebeplere bağlıydı ve eğlenmek için de ayrıca birer fırsattı. Kamplar en iyi mahsulün, en iyi el işinin, en iyi yarış atının ve mükemmel deve yükü bağlamanın ve yüklerin üzerine örtülen kilimlerin, en güzel kızların marifetlerinin, ağıt yakan veya yolculuk için kadınların şarkılarını söyledikleri yerd. Bu büyüleyici hadiseleri, ancak o yok olmadan çok kısa bir süre önce gördüm.”(Söylemez 2002:92)

Yukarıdaki söylemden hareketle romanlarına kaynaklık eden ve romanlarında geçen pek çok bilgiyi kimin sayesinde edindiğini anlayabiliriz. Büyükannesi, Aytmatov’un hayal dünyasına milli şuur, milli kültür ile ilgili olan tüm düşünceleri daha küçükken oluşturmaya çalışmıştır. Romanlarında ise bu düşünceler büyüüp koca bir çınar olmuştur ki bu çınarın altında oturanlar ise kendi milletinden olan insanlardır. Bu açıdan bakıldığında kadın Aytmatov için bir kültür mirasıdır. Aytmatov’un romanlarına baktığımızda zaman ana dil vurgusuna sıkça rastlarız. Ana dil sevgisi yazarın yüreğine büyükannesi tarafından farkında olmadan verilen bir sevgidir. Aytmatov da ana dilin konuşulması gerektiğini ve bunun gelecek mirası için temel şart olarak koşmuştur.

“ Kırgız dili hakkında pek çok şey söylenegelmiştir; fakat insanın kendi ana dilinde konuşmasının büyüleyiciliği anlatılamaz. Bir insanın ruhunu, halkın tecrübesinden doğan, milli gururun ilhamından uyanan ve estetik bir zevki dedelerinden getiren şiiri ancak çocukluktan beri öğrenilebilen yeni kelimeler doldurabilir.”(Söylemez 2002:92)

Romanlarına kaynaklık eden önemli kişinin büyükannesi bilgisinden hareketle Aytmatov için romanlarında kadın karakterlerin önemli bir öge durumu oluşturmuştur.

Aytmatov’un romanlarında kadın karakterler tüm romanlarında okurlara gerçekçi bir şekilde verilmiştir. Romanlarının konularına göre toplumsal ve siyasi olarak anlattığı olaylardaki rollerine göre kadın karakterler farklı özellikleriyle meydana gelmiştir. Kadın, romanlarda en önemli ‘anne’ olarak işlenmiştir. Savaş yıllarında acı çeken kadın karakterlerden hareketle romanlarında bir annenin ne gibi

sıkıntılar çektiğini anlatmıştır. Diğer bir önemli kadın tipi ise “ eş/sevgili” olarak işlenen kadındır. Eş olan kadın tipleri kocalarının her zaman yanında onları aldatmayan ve yardımcı olarak işlenen karakterlerdir. Bir diğer kadın tipi ise “emekçi” olan kadın tipidir. Bu karakterler bir erkek gibi ve erkeğin yapabildiği tüm işleri yapabilen, eşleri olmadığı zaman onların görevlerini yürütebilecek olan tiplerdir. “ Bilge/Büyükanne” tipindeki kadınlar ise toplum tarafında değer gören ilerlemiş yaşında insanlara yol gösteren kadın karakterlerdir. “ Sözlü Edebiyat Ürünlerinde Geçen Tipler” ise romanlarda anlatılan sözlü edebiyat ürünlerindeki mitolojik karakterlerdir. Bu karakterler hem hayvan olabilir, hem doğasal güçlere hakim olan karakterler olabilir. Bu kişiler romanın devamı açısından ve asıl karakterlerin düşüncelerini açıklamaları bakımından romanlarında işlenmiş karakterlerdir. Kadın tiplerini Aytmatov’un kaleme aldığı romanları ve romancılık anlayışının ışığı altında incelenecektir. Romanlarda geçen efsane, masal, hikaye, türkülerdeki kadın karakterler Sözlü Edebiyat Ürünlerinde Geçen Tipler bölümünde incelenecektir.

4.1. Anne/Ana Tipi

Anne bir çocuğu doğuran, ilk doğumundan itibaren besleyen, büyüten, hayata hazırlayan kişiye genel olarak verilen isimdir. Annenin aile içerisinde evin direği olarak algılanmasındaki temel sebeplerden bir tanesi çocukları üzerindeki temel yetkisidir. Bir aile içindeki bireyler sayesinde gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde ulaşır. Bu bireyleri yetiştiren kişi ise kuşkusuz annedir. Anne olmaz ise bireyler dağılır ve yaşanılan mekân değişmeceli olarak o bireylerin üstüne yıkılır. Bir kişinin annesi öldüğünde halk arasında şu söylenir:” Annesi ölenin babası da ölür.” İşte bu söz annenin bir aile için ne kadar önemli olduğunu anlatan bir sözdür.

Aytmatov’un *Beyaz Gemi* adlı romanında annesi ve babası olmayan küçük bir çocuğun çektiği sıkıntılı hal ve bu halin çocuğa nasıl yansıdığı anlatılmıştır. Çocuk anne hasretiyle yanar ve çevresindekiler ise çocuğa her zaman acınası gözlerle bakar.

“ ...çocuk yapayalnız, hiçbir arkadaşı, akranı olmadan, çevresini saran bu basit şeylerle yaşıyordu...”(*Beyaz Gemi* 2007:9)

Romanın ilk başında geçen bu bölüm çocuğun sahipsiz yaşadığını anlatır. Çocuğa sahip çıkacak onu koruyup kollayacak bir annesi olmadığından bahseder. Aslında çocuğun annesi şehirde yaşamaktadır ve başka bir adam ile evlenmiştir. Çocuğu yanına almak ister ama evlerinin fiziki durumundan dolayı çocuğu yanına alamaz. Bunu Mümin Dede’ye anlatırken ağlayarak durumunu anlatır. Anne aslında çocuğunu düşünür ama çocuğu için bir harekette bulunmaz. Çocuğun hem annesi hem de babası aslında dedesidir. Ama çocuk için annesine gitmek her şeyden önemlidir. Türk toplumunda kadından beklenen belli başlı görevler vardır. Bunlardan en önemlisi ise çocuk doğurmasıdır. Bu romanda Büke Teyze yani çocuğun teyzesi, Mümin Dede’nin kızı çocuğu olmayan bir kadın karakterdir. Bu yüzden hem kocasından hem de çevresi tarafından sürekli maddi ve manevi şiddete maruz kalmaktadır. Bir kadının kadınlığını yaşayabilmesi, aile içinde statüsünün artması için çocuk doğurma görevi en asil görevidir. Bunu yapamayan Büke Teyze ise kocasının hedefi olarak görülmüştür. Hem kocası hem de evde bulunan nine bunu her fırsatta kullanmaktadırlar.

“ *Büke teyzenin keyfi çok az yerinde olurdu. Yüzü asıktı, teyze sinirliydi, dünyayı görmüyordu gözü. Çocukla ilgilenecek hali yoktu kadının. Başında türlü belalar dolaşırdı Büke Teyzenin. Kocakarı, “Çocukları olsaydı bambaşka bir kadın olurdu Büke.” derdi. Urazkul da başka bir adam olurmuş o zaman. Mümin Dede de şimdiki gibi olmazmış. Hoş, iki kızı vardı dedenin; Büke teyze, bir de bu çocuğun anası. Ama yine de çocuksuz kalmak fena...*”(*Beyaz Gemi* 2007:19)

Romanın kuruluşu aslında Büke’nin çocuk doğuramayışı olarak yorumlanabilir. Eğer çocukları olmuş olsaydı kötü karakterde olan Orozkul değişik bir karakter olarak romanda işlenmesi gerecektir. Fena olan işler insanların hayatlarını alt üst eden işlerdir. Büke’nin çocuğu olmayışı ise roman karakterlerinin

hayatını alt üst etmiştir. Çocuğun anne anlayışı ise çok farklıdır. Her yaptığı işten çevresindekiler tarafından azar işiten küçük çocuk annesine sahip olsaydı yaptıklarından dolayı azar işitmeyeceğini bilir.

“ ...Bir de pis huyu var dananın. Anasının bütün sütünü emiyor, tüketiyor. İnek, anasıdır, anlıyor musun? Hiç sütüne acır mı o ? Anladın mı ? Anneler hiçbir zaman hiçbir şey esirgemez çocuğundan...” ”(Beyaz Gemi 2007:23)

“...Acıkmışlar, mis gibi yemek kokusu yayılıyor sokaklara, her şey hazır, çocuklar sevinç içinde koşuyorlar, anneleri onları bekliyor. Annelerin yüzünde tatlı bir gülümseme var, insan her derdi unutup bu gülümseme karşısında, anneler rahat mıdır rahatsız mı önemli değil, çocuğuna gülümser her zaman. Kızır çocuğuna, azarlar onu: “ Ellerini, dur,dur,dur...Ellerini yıkamayı unuttun! Haydi, ellerini yıka önce!” Anne kızır, anne azarlar, ama anne gülümser çocuğuna...” ”(Beyaz Gemi 2007:78-79)

Küçük çocuğun anne algısı burada anlatılmıştır. Okula giderken ve okuldan döndükten sonra neler hissettiğini çocukları nasıl kışkırdığını bırakın çocukları hayvanlara bile anne içgüdüsünü sorgulamıştır. Anneler çocuklarından hiçbir şeyi esirgemez ama çocuğun annesi ondan sevgisini ve varlığını esirgemiştir. Romanda üvey nine karakteri Aytmatov’un diğer büyükanne karakterlerinden ayrılır ama diğer roman karakterlerine benze yönleri vardır. O, Mümin Dede’nin ikinci karısıdır. Çocukları ve kocası ölmüştür. Büke kocasından her dayak yediğinde sessiz kalması ve Mümin Dede’nin üzülmesi bunun en büyük kanıtıdır. Kendi kızı olsa yani anne olsaydı roman içerisinde daha farklı tepkiler vereceği kuşkusuzdu.

Büke anne olabilmek ve yavrusunu kucağına alabilmek için türlü türlü yollara başvurmuştur. Kışın kocasıyla beraber doktorlara gider, çeşitli ilaçlar kullanır ama bunlara rağmen çocukları olmazmış. Aslında kutsal bir yer varmış buraya uçak ile gidilirmiş. Bir dağın altında olan bu yerde birkaç gün yatılır ve daha sonra çocuğu olmaları için Allah’ a yalvarılmış. Bu duruma da Orozkul karşı çıkmaktaymış. Asıl mesele para, çok masraf olacağıydı ama bu yerlere gitmenin bir fayda

sağlamayacağına inanırmış. Anadolu coğrafyasında da anne olabilmek için farklı şekilde inanışlar mevcuttur.

“ Benim ne günahım var? Benim ne kabahatim var? Tanrı rahmime döl düşürmüyorsa, taksiratım ne? Yeryüzünde ne kadar kadın varsa, hepsi koyun gibi doğuruyor durmadan. Allah’ın laneti var üstümde! Günahım ne, ne yaptım ben?...” (Beyaz Gemi 2007:46)

Allah tarafından kutsanmayan Büke Teyze’nin çocuğu olmamıştır. Büke Teyze, Orozkul’ a göre çocuğunun olmayışını inançsal bağlarla düşünmeye çalışmıştır. Herkesin çocukları olurken neden onun çocuğu olmuyordu? O, bir suç işlemiştir ve anne olamamıştır. Burada anneliğin kutsal olan şeylerle alakalı bir durum olduğunu görüyoruz. Akıllara kutsal olmayan ‘‘Orozkul ile evlendiği için mi acaba anne olamamaktadır?’’ sorusu gelmektedir. Eğer Allah isteseydi Büke Teyze anne olur ve ‘‘kısır köpek’’, ‘‘uyuz katır’’ gibi hakaretleri duymamış olurdu.

Bu romanda anne konusuyla ilgili iki önemli olay vardır:

- 1- Çocuğun annesiz olması ve bu yüzden sahipsizliği
- 2- Büke Teyze’nin anne olamaması ve bu yüzden kocası tarafından şiddete maruz kalmasıdır.

Belki de romanda çocuğun annesi olmuş olsaydı ve Büke Teyze de anne olsaydı bu olayların hiçbiri başlarına gelmezdi.

“ Anam Nahima Aytmatovalar, Biz dört kardeşi sen yetiştirdin, Bunu sana sunuyorum.” (Toprak Ana 2010:5)

Toprak Ana adlı romanın başlangıcında annesinden ve annesinin yetiştirdiği çocuklardan bahsederek başlamıştır. Romanda Tolgonay adlı kadının savaştan önce ve savaş sırasında başından geçen olaylar anlatılmıştır. Aslında roman savaşı anlatmaz. Cephe gerisinde kalan kadınların yaşamış oldukları sıkıntılardan bahseder.

Nasıl ki erkekler savaş sırasında savaşıyor, ölüyorlar ise arkasında bıraktıkları anneleri de onlardan gelecek haberleri bekleyeceklerdir. Romanda iki annenin konuşup dertleşmesini görüyoruz. Bu romanda Beyaz Gemi adlı romandan farklı olarak çocuklarını sağlıklı bir şekilde doğurup, büyütüp, evlendirip daha sonra onların askere gitmesini yani savaşa katılarak ölümlerini arka planda seyreden acılı bir annenin feryadı vardır.

“ Hayatımızın en güzel olayı, ard arda üç çocuğumuzun dünyaya gelmesiydi. Sağlıklı idiler, su damlaları gibi birbirlerine benziyordu. Bugün ise, onların doğumunu düşündükçe yüreğim sızlıyor. Koyun gibi, her on sekiz ayda bir çocuk dünyaya getirmeye ne gerek vardı? Başkaları gibi çocuklarımı üç dört sene arayla doğursaydım ya! Belki o işler gelmezdi başıma. Hiç doğurmasam da olurdu. Ah yavrularım ah! Acularınıza dayanamadığım için böyle konuşuyorum, saçmalıyorum. Bir anayım ben, bir ana...”(Toprak Ana 2010:15)

Aslında *Beyaz Gemi’de* Büke Teyze başka kadınların koyun gibi doğurduğundan kendisinin ise çocuğu olmadığından bahsederken Tolgonay bunun tam tersini söyleyerek koyun gibi doğum yaptığından bahsetmiştir. Orta Asya bozkırının ve göçebe toplumun izleri hala görülmektedir. Koyun her yıl yavru vermesiyle doğurganlık açısından önemli bir hayvandır yani bereketi temsil eder. Anne için çocukların hepsi birdir ve hepsinin ayrı ayrı özellikleri vardır. İnsan nasıl ki gözlerini birbirinden ayıramazsa anne de çocuklarını hep aynı şekilde sever ve onlara değer verir. Yani çocukların anne kalbinde aynıdır. Bu düşünce yapısı Tolgonay için de aynıdır. Ama o çocuklarından en çok Maysalbek adlı oğluna zaafının olduğunu görmekteyiz bunun nedeni ise dışarıda okumasıdır.

“ Aa, ekmek daha sıcacık, anne, buyur, yeni ürünüün ekmeğini önce sen tat.”
(*Toprak Ana 2010:27*)

Anneye olan saygı burada da kendini göstermiştir. Bu ekmek mahsulün ilk ekmeğidir. Ekmeğin tadına bakması bir saygı göstergesidir. Türk aile yapısında anne ve baba sofraya gelmeden ve evin büyüğü yemeğe başlamadan yemeğe başlanmama kuralı vardır. Burada da evin büyüğü annedir ve ilk lokma ona sunulmuştur.

“...bir ananın mutluluğu, bir milletin mutluluğunda doğuyor...”

(Toprak Ana 2010:27)

Bir milletin mutlu olması demek o milletin annelerinin de mutlu olması demektir. Savaşsız bir millette yaşayan ise anne hayatta sevdikleriyle beraber yaşayacaktır. Hayatta en çok sevdiği varlıklar ise kuşkusuz çocuklarıdır. Anne ise ilk ekmeği yediğinde hemen aklına çocuklarının ne şartlarda çalıştığı gelmiştir. Eğer çocukları hızlı bir şekilde çalışmasaydı bu ekmeği yiyemeyeceklerdi.

Annede gizliden gizliye çocuklarıyla övünme duygusu oluşmuştur. Hem onlar da mutlu olmuş hem de annelerini mutlu etmişlerdir. Çocukların mutlu olması ise annelerinin mutlu olması için en önemli nedendir.

“O gece bir defa daha çocuklarımı düşünmeye daldım. Herhalde çocuklarını düşünmek bir anaya özgü vazgeçilmez bir şeydir.” (Toprak Ana 2010:28)

Anne her zaman çocuklarını düşünen ve çocuklarının geleceği için her şeyi yapabilecek olan kapasitede bir kadındır. Kaç tane çocuğu varsa fark etmez anne için hepsi için kafasını yorar, onların iyiliğini düşünür. Tolgonay için de bu değişmez bir kuraldır. Bir anne dünyada çocuklarının halini anlayan ve onlar için üzölen yegane varlıktır. Tolgonay’ da Kasım’ın çok çalıştığını görüyor ve oğlunun bu durumuna içte içe üzölüyordu. Romanda Aytmatov üzölen annenin psikolojik tahlilini şu şekilde yapmıştır:

“... Kafesinden çıkacaktı sanki yüreğim. ” Çalışmaktan ölecek yavrum, kızgın güneşin altında yıkılıp kalacak!” diyordum.” (Toprak Ana 2010:38)

Bir anne çocuklarının çalışmasına bu kadar üzüldürken bir de onların canlarına bir zarar gelmesi durumunda ne halde olacağı nasıl üzüleceğini tahmin etmek hiç de zor değildir. Daha sonra ise diğer oğlu ve kocası Suvankul da askere çağırılmıştır. Maysalbek ise askere çağırıldıktan sonra tren ile başka bir yere sevkiyat edilecektir. Tolgonay oğlunu görebilmek için gelini tren istasyonunda beklerler amaçları bir an olsa bile oğlunu görebilmektir. Aslında oğluna dargındır onu uzun süre görememiştir. Bir annenin oğluna ne kadar dargın olsa da yüreği dayanamaz ve şöyle der:

“ – Ne istiyor canım evladım? Beni görmek istiyor. Seni görmek için ben bin km. koşarım ben! Kanatlanırım da gelirim. Ah analar... analar...”(Toprak Ana 2010:56)

Elveda Gülsarı romanında Aytmatov’ da üç tane anne karakteri görülmektedir. Bunlardan birincisi Güları’nın annesidir, ikincisi Caydardır, üçüncüsü ise küçük yavrusunu kaybeden devedir. Romanın başlangıç kısmında Gülsarı annesinden bahseder, annesi ile olduğu o güzel günlerin hayalini kurar.

Aslında Gülsarı annesi ile olduğu o günlerdeki mutluluğunu ve o mutluluğa hasreti düşünmektedir.

“ Gülsarı’nın uzun yelesi anası da ona sıcacık bir süt bulutu gibi görünürdü. Bu sarı kuluncuk, anasının bir süt bulutu gibi görünürdü. Bu sarı kuluncuk, anasının bir süt bulutuna dönüşmesini nasıl da severdi! Memeleri ne kadar yumuşak, ne kadar dolgun, sütü nasıl da tatlıydı! Anasının sütü boldu ve kuluncuk süttten boğulacak kadar çok içerdi. Başını karnının altına sokup o sütü içmek, doyulmaz bir zevk, bir mutluluktan onun için. Ah ne güzeldi o günler! Anasının bir yudum sütünde, anası, kendisi, yeryüzü, gökyüzü, bütün dünya vardı. “ (Elveda Gülsarı 2004:9)

Gülsarı annesinin sütünü ve annesinin kokusunu dünyada yaşamak için var olan diğer gereksinimlerle bir tutmaktadır. Yeryüzü ve gökyüzünün anne sütü ile eş değer olduğunu anlatmıştır. Her anne gibi Gülsarı’nın annesi de onun için değişilmez

ve onu koruyan, besleyen bir varlıktır. İster insan olsun isterse de hayvan olsun anne her zaman ve her şekilde annelik görevini yapan yüce bir yaratıktır. Gülsarı büyüyüp geliştiğinde ise ona annesi pek fazla yüz vermediğini ve onu yanından uzaklaştırdığına şahit oluruz. Bunu yapması Gülsarı'nın gelişmesi için, onun hayat hazırlanması için yapılan bir davranıştır. Anne, yavrusunu yine sever ama onun hayat ile mücadele etmesi için gerekli davranışları yavrusuna zorundadır.

Caydar ise Tanabay'ı karısıdır. Her ne kadar zor şartlar altında hayatlarını sürdürseler de evinin kadını, çocuklarını annesidir. Kocasını gibi o da koyunlara bakar, ağır işlerde çalışır. Çocukları için ise annelik görevini her zaman yapmıştır. Bir baba çocuklarına her ne kadar kusursuz bakmaya çalışsa bile bir anne gibi çocuklarına gereken ilgiyi gösteremez. Anne ile çocuk arasında tarif edilemeyen bir bağ vardır ki bunun nedeni ilahi bir teşekkürdür. Caydar için ise bunların hepsi söylenebilir. Caydar, yatılı okulda okuyan çocuklarını görmek için gider ve hemen gelecektir. Tanabay ise çocuklarına bakmak ile yükümlüdür. Caydar hiç geç kalmadan evine süratle dönmesine rağmen çocukları onu çok özlemiştir. Her ne kadar Tanabay bakmaya çalışsa bile.

“ Ertesi gün anaları dönüp gelince nasıl sevindiler, nasıl! İki iki taraftan analarının boynuna sarılmış, bırakıyorlardı. Zor ayrıldılar annelerinin boynundan. Babaları baba idi, ama analarının yerini tutamazdı.”(Elveda Gülsarı 2004:128)

Her kim olursa isterse baba olsun annenin yerini tutamaz. Aslında anne ile atasözlerine baktığımız zaman annenin kutsiyetini ve hiçbir kişi ile kıyaslanmayacağı aşikardır. Caydar da bir annedir ve çocukları için değişilmezdir.

Romanda geçen diğer bir anne karakteri bozlakta geçen bir devenin yavrusunu kaybettikten sonraki acıları anlatılmıştır. Bu bozlağı ise kopuzunu çalarak Caydar söylemiştir. Bir anne, yavrusunu kaybeden kim olursa olsun onun halini çok iyi bir şekilde anlayacaktır.

Dişi Kurdun Rüyalarında ise Aytmatov yine diğer romanlarında yararlandığı hayvan karakterleri kullanmıştır. Anne olan ve yavrularını büyütme için uğraşan Akbar adlı dişi kurdun kaderi Tolgonay ile benzerlik göstermektedir. Tolgonay nasıl ki bulunduğu çevrede saygın ve farklı bir anne karakteri çizmekteyse Akbar'da Tolgonay gibi doğaya hakim ve güçlü bir annedir. Her iki karakterin de yavrularının ellerinden alınmasına insanoğlu sebep olmuştur. Anne olmaya hazırlanan Akbar'ın hissettiği duygular ve annelik içgüdüleri diğer annelerden farksızdır. “

“ Dişi kurt birden karnının büyüdüğünü, orada bir şeylerin canlandığını ve kımıldadığını hissetti. Akbar bu hissi, ergin çağının ilk günlerinde, bir tavşanı yakaladığı zaman da duymuştu: tavşanın karnında görünmez yaratıkların kımıldadığını anlamış, bu tuhaf olay onu pek şaşırtmış, kulaklarını dikip, boğduğu dişi tavşana kuşku ile bakmıştı. Sonra da, yine kuşklar içinde; bu görünmez yaratıklarla, tıpkı farenin yarı ölü fare ile oynaması gibi oynamıştı. Şimdi, o tür bir canlı ağırlığını kendi karnında hissediyordu. Varlığını böylece hissettiği o yaratıklar onun yavruları idi ve her şey uz giderse on-on beş güne dünyaya geleceklerdi. Ama henüz doğmadıkları için şimdi onun ayrılmaz parçası idiler. “

(Dişi Kurdun Rüyaları 2005:9)

Bir annenin yavrularını vücudunda hissettiği anı ve heyecanı Aytmatov okuyuculara aktarmıştır. Aynı şekilde Akbar adlı dişi kurt anne olarak soyunun devamı açısından önemli bir görevlendirilmiş olarak kendisini hissediyordu. Bir anne içgüdüsel olarak nasıl ki çocuklarını korumak için uğraşırsa Akbar için de durum farksız idi. Her ne olursa olsun yavrularını canı pahasına koruyacaktı. Bir anne çocuklarına nasıl davranması gerekiyor ise Akbar da bu davranışların hepsini sergileyecek ama elinde olmayan nedenlerden dolayı hiçbir yavrusunu gelecek nesillere taşıyamayacaktır. İlk yavruları av esnasında, ikinci yavruları bir yangında üçüncü yavrularını ise kendisinden çalınma sonucunda kaybedecektir. Bunlara neden olan ise insanoğludur. Yavrularının her ölümünde bir annenin feryadı duyulmuştur. Akbar'ın yavruları çalıldıktan sonraki feryadı şu şekilde anlatılmıştır:

“ Kurtlar, yürek parçalayan isyan ulumalarına devam ediyor, bu haksızlığa haykırıyorlardı. Acılardan gözleri dönmüş olarak inatla dolaşıyorlardı ağılın

çevresinde. En çok bağıran Akbar idi. Mezarlıkta ağutlar söyleyerek hıçkıran dul bir kadın gibiydi...”(Dişi Kurdun Rüyaları 2005:306)

“..., dişi kurdun o tarifsiz, çok büyük acısını, bu acının derecesini anlayamazdı. Kurt, bunu anlatacak kelimelerden, konuşmadan yoksundu ama, bu duygudan yoksun değildi. (Dişi Kurdun Rüyaları 2005:336)

Roman içerisinde geçen kadın karakterlerin anne olması ve annelik duygularını roman aksettirmesi roman açısından önemlidir. Aytmatov romancılığının önemli bir özelliği olan efsane, mit, destan gibi türleri kullanması ve romanlarının zeminini hazırlayan bu vakalarda da anne olan karakterlerden bahsetmiştir.

“ İnsan ancak ölümün eşiğine gelince hayatın değerini anlıyor. Çok sevdiğim ve hep seveceğim ama sevgimi tam olarak belli gösteremediğim anneme acıdım.” (Dişi Kurdun Rüyaları 2005:192)

Hız. İsa'nın işkence sırasında ve işkenceden sonra annesini düşünmesi bu fikre bir örnek teşkil etmektedir. Hız.İsa annesinin ne kadar önemli olduğunu, annesinin öneminden bahseder roman içerisinde. Hız. İsa romanda kendi kendisiyle konuşurken annesine gerekli kadar değer gösteremediğinden, onun yanında çok fazla olamamasından hayıflanır.

Ölüm belki yanı başında durmasına rağmen hayatta önemli bir yere koyduğu ve ona hayatta tam anlamıyla oğul sevgisini yaşatamadığı için sanki pişmandır. Abdias'ın sevgilisi İnga da annedir. Bir evlilik yapmış ve bir erkek çocuğa sahip olmuştur. Abdias'ı birkaç günlüğe bırakıp gitmesi ise çocuğun velayetini almak içindir. İnga'nın anneliği ve nasıl bir anne olduğu romanda detaylı bir şekilde incelenmemiştir. Romanın son kısmında anne olarak Gülümhan karşımıza çıkar. Boston ile evlidir ve Kence adında bir oğulları vardır. Bazarbay'ın kurt yavrularını çaldıktan sonra ilk uğradığı evdir ve Akbar yavrularının bu evde olduğunu sanmaktadır bu yüzden sürekli olarak evin çevresinde dolaşır. İşte böyle bir günde Kence tek başına oynamakta iken Kence'nin yanına yaklaşp annelik iç güdüsüyle

onunla oynamaya başlar. Bu olayı gören hizmetçi kadın bağırmaya başlar ve Akbar, Kence'yi aldığı gibi kaçıtır. Boston bu olayı görüp tüfeğine sarılır ateş ettiğinde hem Akbar hem de Kence ölür.

“ Ve Gülümhan birden yere yıkılarak, tıpkı geceler boyu pencerelerinin dibinde uluyan Akbar gibi, acı haykırışlarla dövünmeye başladı.” (Dişi Kurdun Rüyalari 2005:387)

Gülümhan da yavrusunu kaybeden bir anne olmuştur. Yavrusunu ise haksız yere kaybetmiştir. Akbar nasıl ki yavrularını kaybettiğinde çığlıklar atıp adeta kendisini parçaladıysa aynı davranışı Gülümhan'da yapmıştır. Akbar ile Gülümhan'ın kaderleri aynı yolda kesişmiştir.

Romanda geçen anne karakterleri acı çeken ve yavrularını kaybeden karakterler olması bakımından birbirine benzerdir. Hz. Meryem, Akbar, Gülümhan, bu üç kadın çocuklarının acısını görmüşler ve buna şahit olmuşlardır.

Gün Olur Asra Bedel romanındaki anne karakterleri genellikle efsanelerdeki anne karakterinden bahsetmektedir. romandaki kahramanların anne özellikleri çok fazlasıyla anlatılmamıştır. Adilbay'ın karısı çocuklarını iyi yetiştiren bir kadındır. Abutalip'in karısı Zarife ise çocuklarıyla fazlasıyla ilgilenmiştir. Rejimin getirdiği bir sıkıntıdan dolayı hem çalışır hem de çocuklarına annelik yapar. Zarife istasyona geldiğinden beri düşünceli ve gelecek kaygısı taşıyan bir annedir.

Zor şartlara sadece kocası ve çocukları için dayanmaktadır. Abutalip tutuklanıp götürüldükten sonra ise çocuklarını geleceği için istasyonu terk etmiştir.

Romanda geçen anne karakterlerini Efsanelerde Geçen Tipler bölümünde detaylı bir şekilde incelenecektir.

Cengiz Hana Küsen Bulut adlı roman aslında *Gün Olur Asra Bedel* romanının bir devamı niteliğindedir. Romanın ilk bölümünde geçen olaylarda anne karakterine rastlarız. Abutalip'in işkence ve göz altı sürecinde ise Abutalip'in karısı Zarife'nin yavrularıyla çektiği sıkıntılardan bahsedilmiştir. Abutalip gözaltına alındıktan sonra istasyonda yavrularıyla tek başına kalkmıştır. Çocuklarıyla beraber kocasının her an gelmesini ve bu belanın başlarından gitmesi için Allah'a sürekli dua ediyorlardı. Çocuklarına ise bu zamanda bakan, onların geçimlerini sağlayan kişi ise Zarifedir. Hem onları korur ve besler hem de bir erkek gibi ağır işlerde çalışır.

“ Zarife bir ana kuş gibi yavrularına kanat germiş, onları çarpan yüreğiyle koruyor, gözyaşlarıyla, dualarıyla kötü kaderini döndürmeye, acılarını dindirmeye çalışıyor...” (Cengiz Hana Küsen Bulut 2010:11)

Bu romandaki diğer anne ise Cengiz Han'ın ordusunda görev alan ve devletin arma, flamaların işleyen bir kadındır. Bu kadın, hükümdarın emrine uymayarak orduda görevli olan bir subaydan dünyaya çocuk getirmiştir. Togulan adlı bu kadın daha sonra işlediği suçtan dolayı yakalanır ve idam edilir. Suçu ise anne olmasıdır. Kısa süren anneliğinde o da çocuğu için güzel bir gelecek istemiştir. Buna ise mani olmaya çalışan fitneciler bu isteğe engel olmuşlardır. Anne çocuğunun daha sağlıklı olarak büyümesinin buldukları yerden gitmek ile ilişkilendirmiştir. Anne çocuğunun savaş ortamında büyüemeyeceğini bilmektedir.

“ Mademki şimdi bir oğlumuz var, artık geleceği düşünmeliyiz...” (Cengiz Hana Küsen Bulut 2010:46)

Kassandra Damgası'nda anne olarak kadın işlenmiştir. Bu romanda dikkati çeken hususlardan en önemlisi ise kadının annelik görevinin sorgulanmasıdır. Anne rahmine düştükten sonra embriyonun dünyaya gelmek isteyip istemediğine dair bazı işaretlerin annenin alnında belirmesiyle meydana gelen sivilceye verilen addır *Kassandra Damgası*.

Romana bu açıdan bakıldığında isyan eden kişiler aslında annelerdir. R. Bork'un karısı Jessi anne olarak romanda işlenmiştir. Bu anne diğer romanlardaki annelerden farklı olarak entelektüel bir yapıda, sanatçı kimliği olan bir kadındır. Jessi ve Bork'un bir kızları vardır ama kendilerinden ayrı olarak yaşamaktadır. Şehir hayatıyla beraber anne ve babaların çocukları üzerindeki etkileri azalmaya başlamıştır.

“ ... Zaten bizim mahallede hayat çekilmez. Ama hep yaşadık, çocuk arzuladık ve onların doğuşuna sevindik. Şimdi hiç kimse buna karışmasın! Uzay Rahibi de ne karışıyor ? ... ”(Kassandra Damgası 2008:102)

Kassandra Damgası adlı düşüncenin ortaya atılmasında bu fikre en çok karşı çıkanlar anne adayları olmuştur. Onlara göre ulaşılmaz bir güç çocuklarının olup olmayacağına dair karar verme komutasındadır. Bu onların kabul edemeyeceği bir olaydır. Kapitalizmin pençesi altında inleyen insanlar için çocuk sahibi olabilmek hayatlarında yapabildikleri hayata dair en önemli bağlanma aracıdır. İnsanlar sıkıntılarını çocuk ile atacaktır. Bu düşünceye yani ilahi bir anlamı olan annelik kavramına bir insan tarafından müdahale edilmesi kabul edilebilir şey değildir. İşte burada insanlar tepkilerini ortaya koyacaktır. Romanda anneliğin kutsiyetini bozan bazı programlar ve bilimsel araştırma konuları vardır. Bu araştırmalar sürekli annelik, kadın gibi konularla alakalıdır. Sistem kendisine daha sadık bireyler yetiştirmek için X Fert projesi üzerine çalışma yapabilecek bir yapı ortaya çıkarmıştır. Bunun başına ise Krıltsov'u getirmiştir. Bu proje ile mahkum kadınlar sadece doğum yapacak ve çocuklarını koklayamadan yavruları ellerinden alınacaktır. Bu çocuklar anne ve aile şefkatinden uzak bir şekilde sisteme yararlı insanlar olma yolunda işlenecektir. Anne şefkatini göremeyen çocuklar ise acıması ve canı olarak yetişecektir. Bu projeye karşı çıkan Runa adlı mahkûm kadındır. Allah'ın işine karışmaması gerektiğini söylemiştir. X Fert projesini yürüten kişinin yani Krıltsov'un da annesi yoktur.

“ ... Hiç kimse inanmasa bile ben o sabahı hayal meyal hatırlıyorum. Bunun böyle olduğuna yemin ederim. Annemin ayakları altında gıcırdayan sert karın sesini

hatırlıyorum. O kış sabahı, ne kadar hızlı yürüdüğünü hatırlıyorum. Beni sıkı sıkı kucakladığını, ha bire korkudan irkildiğini, kalbinin acıyla çarptığını hatırlıyorum. O, yürürken hızla nefes alıyor ve devamlı, ağlamaklı bir sesle, gözyaşlarını zor tutarak bana bir şeyler fısıldıyordu.”(Cassandra Damgası 2008:202)

Proje her ne kadar annesizlik üzerine kurulmuş olsa bile ve o projenin başındaki kişi de annesiz olsa bile Krıltsov’un asıl düşünce yapısına baktığımızda annesine karşı duyduğu özlemi görüyoruz. belki onun yukarıda söyledikleri bir hayal ve annesi ile geçirdiği günler sayılı ama hala o annesinin duygularını, annesi ile geçirdiği dakikaları hafızasında canlı tutmaya çalışmıştır. Çocuğunu bırakan bir annenin ise burada bir feryadı vardır. Normal şartlarda hiçbir anne çocuğunu bırakıp bakımevlerinde büyümesini istemez. Krıltsov ise annesinin başka çaresinin olmadığına inanmak istemiştir. Koyun sürülerinde annesini kaybeden kuzu bi-çare bir şekilde annesini ararsa Krıltsov’da annesini arama ümidinde bulunmuş ama bunu başaramamıştır.

Aytmatov’un romanlarındaki “anne tipi” olarak karşımıza farklı karakterler çıkmıştır. Bu karakterlerden bazıları anne olmak ümidiyle yaşamış ve anneliğin toplum üzerinde ne kadar etkili bir statü olduğu anlatılmıştır. Çocukları olan anneler ise yavruları için düşünmekte onların hayata tutunmaları için çaba sarf etmişlerdir. annelerin bu çabaları ise başka annelerin evlatları tarafından çiğnenmiştir. Anne her zaman acı çeken kadın karakteriyle romanlarda kendini gösteriyor. Çocukları için yani geleceği için duyulan endişeler anneler üzerinden anlatılmıştır. Bu anneler bir yandan çocukları için üzülürken bir diğer yandan da anne olamamaktan korkmaktadırlar. Çocukları için her şeyini feda eden kadınlar unutulmamalıdır ki aynı zamanda kocalarına sadık birer eştirler.

4.2. Sevgili/ Eş Tipi

Türk topluluklarına baktığımız zaman erkeğin yanında güç ve kuvvet timsali olarak eşleri her zaman bulunmuştur. Bu eşler yeri geldiğinde birer alp, anne ve kocasının yanında en büyük destekçi olarak görülmüştür. Sağlıktan sonra en önemli varlığın erkeğin karısı olduğu söylenmiş ve bir erkeğin akıllı bir kadının eline düştüğü zaman onun yücelip, yükseleceği söylenmiştir. Aytmatov'un romanlarındaki eş/sevgili tipleri de anlattığımız özelliklere sahip olan karakterlerdir. Bu karakterler hem eş olsun hem de sevgili olsun bağlı buldukları erkeklerin her zaman istikbalini düşünmüş, kocaları hangi durumda olursa olsun onların durumlarını hiçbir zaman düşürmemeye çalışmışlardır. Romanlarda geçen bu tipler genellikle ikincil karakterleri oluştururlar ama kahraman için danışılacak bir varlıktırlar veya kahramanlar yaşadıkları fırtınalı olaylardan sonra dinlenebilecekleri, rahatlayabilecekleri en güvenilir bir liman gibi eşlerini görmüşlerdir. Bu görüş aslında Aytmatov'un içinde yaşadığı toplumun eş/sevgili tipine bakışıyla alakalıdır. Romanlarda geçen eş/sevgili tipleri kocaları hayatta oldukları müddetçe onları hiçbir zaman aldatmamış kadın karakterlerdir.

Beyaz Gemi adlı romanda Büke, Orozkul'un karısıdır. Orozkul her ne kadar ona çocuksuzluğunda dolayı şiddet uygulasa da o hiçbir zaman kocasını bırakan bir kadın değildir. Aksine öldüresiye dövüleceğini bile bile kocasına votka alır ve bunun nedenini diğer kişiler anlayamazdı. Büke'nin çocuksuz olması onun iyi bir eş olmasını engelleyen bir durum olmamıştır. Mutsuzdur, kocası tarafından dayak ile cezalandırılır, üvey ninenin iğneleyici sözlerini duymuştur ama ailesini bozan bir karakter değildir. Hem evin işlerini yapan Büke aynı zamanda tarlada ve diğer işlerde çalışmakta yani kocasına yardım etmektedir. Büke'nin Orozkul'un yanında kalması istediklerini yapması aslında onun kaderi olarak verilmiştir romanda. Eğer bunu tersi olması durumunda Büke nereye gidecek? Babası Mümin Dede'ye ne olacak? Küçük çocuğun durumu nasıl olacaktı? Bu soruları düşündüğümüzde Büke aynı zamanda onları maddi olarak doyuran bir karakterdir. Üvey nine, dedenin ikinci karısıdır.

Mümin Dede bu kadınla eski karısı öldüğü için evlenmiştir ama hala akli birinci karısındadır.

“ .. Bir de bütün ömrünü çifte kumrular gibi geçirdiği karısını düşündükçe yüreği, yakan bir özlemle dolardı...”(Beyaz Gemi 2007:47)

Romanda geçen eşlerden en şanslısı ise Gülcemal adlı karakterdir. Onun bir çocuğu vardır ve kocası ile çok iyi anlaşmaktadır. Romandaki çatışma unsurlarından bir tanesi de zaten budur. Büke ve üvey nine eşleriyle anlaşamazken Gülcemal hem evinin kadınıdır hem de kocasıyla mutlu bir hayat sürerler.

Toprak Ana’da ise Tolgonay ilk önce kocasıyla sevgilidir. Kocasını tanıdıktan sonra gelecek hakkında hayaller kurarlar. Burada sevgilikten çıkardığımız anlam ise evlenmek, karı-koca hayatı yaşamak olarak algılanmıştır. Birbirlerine aşık olma safhası romanda anlatılmıştır.

“ ...O gün orada geçirdiğimiz ilk gece oldu. Ondan sonra da hayatımız boyunca hiç ayrılmadık...”(Toprak Ana 2010:11)

Sevgili olan iki karakter artık evlenerek mutlu bir aile olmuşlardır. Tolgonay sevgili tipinin en güzel örneği olmuştur. Yıllar geçmiş ve bir aile olmuşlardır. Çocukları, kocası, gelini ile beraber meydana gelen koca bir aile. Tolgonay, güçlü bir kadın karakterdir. Oğullarını askere gönderirken oluşan dirayeti ile kocasının askere çağrılmasındaki sabrı eski kadınların kocasını askere göndermesi ile aynıdır. Çok ağlamıştır, çok üzülmüştür ama eşinin yerini artık o alacaktır. Kocasının savaşa gitmesiyle beraber evin reisi artık o olacaktır.

Aliman karakteri ise Tolgonay’a göre daha kırılğan bir yapıdadır. Aliman, Kasım’ın karısıdır ve ailenin tek gelinidir. Onların evlenmesi de Tolgonay ile

Suvankul'un evlenmelerine benzemiştir. Onlar da birbirlerini görmüş ve sonunda evlenmişlerdir. Aliman, eşine oldukça bağlı bir kadındır. Diğer ailelerden farklı olarak Tolgonay ile de çok iyi anlaşılır. Aliman, Kasım'ı çok sevmektedir ama savaş haberini aldığı anda ise iki gözü iki çeşme şeklinde ağlamıştır. Tolgonay ona her ne kadar savaşa herkesin gittiğini anlatsa da, hemen geri döneceğini söylese de, güçlü olması gerektiğini belirtse de Aliman için en önemli olan şeyin Kasım'ı bir an önce görebilmesidir.

“ – *Sensiz kalamam, senden ayrılamam, sensiz yaşayamam!..diyordu.*”
(*Toprak Ana 2010:41*)

Romanın geneline baktığımızda ise Aliman'ın söylediği sözlerin tam tersi olmuştur. Aliman ilk önce kocasını savaşa yollamış yani onsuz kalmış ve ayrılmıştır. Daha sonra ise Kasım'ın ölüm haberini almış ve romanın sonunda çocuğunu doğururken ölmüştür. Eş tipi bu romanda acı çeken, kocasını bekleyen bir tiptir. Hem Tolgonay hem de Aliman kocalarını savaşta kaybetmişlerdir. Aliman ise kocasını kaybettiği haberini aldığı anda annesine şu şekilde ağıt yakacaktır:

“ *Anam! Anam! İkimiz de dul kaldık! Zavallı dullarız biz...güneşimiz söndü, artık hep karanlık olacak, hep karanlık!..*” (*Toprak Ana 2010:75*)

Kocalarını kaybeden kadınlar için bundan sonrası artık karanlığı ifade etmiştir. Sonu ve bucağı olmayan bir karanlıktır karşılarında duran. Yıllar geçtikçe iki kadın birbirlerine daha da bağlanacaktır ama Tolgonay kendisi için değil de gelini için üzülmemektedir. Gelini genç ve güzel bir kadındır. Onun yanından ayrılacağını bilmekte ama bu düşünce aklına geldiğinde de üzülmemektedir. Aliman daha sonraları bir çobana aşık olacak bunu Tolgonay anlatsa da bir şey demeyecektir. Çoban, Aliman'ın duygularından faydalanıp onu hamile bırakmıştır işin aksi bir hali ise çoban evlidir. Kim yanına gittiyse Aliman'ı kabul etmeyecektir. Aliman ise

çocuğunu doğururken ölmüştür. Çocuk gayr-ı meşru olmasına rağmen Tolgonay çocuğu alacak ve büyütecektir.

Elveda Gülsarı'da ise Caydar ve Bibican karakterleri Tanabay'ın hayatına giren kadınlar olarak önemli bir yer tutmuşlardır. Caydar, Tanabay'ın karısıdır ve çocuklarının annesidir. Caydar bir eş olarak kocasına ve ailesine bağlı bir karakterdir. Tanabay ile en ağır işlerde çalışmış, kocasına kadınlığını yapmış ve kocasının her zaman yanında olmuştur. Tanabay ise karısının her zaman yanında olacağını, genç bir kız iken evlendiği karısının hayatını kendisi için, kendisiyle geçirdiği o uzun yılları sürekli düşünmüştür. Caydar, kocasının üzerinde sözü geçen ve kocasının üzerinde yaptırımı olan bir kadındır. Tanabay herhangi bir iş yapacağı zaman, çok sinirlendiği zaman yani hayatının dönüm noktalarında Caydar'ı dinlemiş, onun sözlerini ve hareketlerini ciddiye almıştır.

Tanabay köy denetim kuruluna seçildiğinde sürekli olarak köye gitmek zorunda kalmıştır. Bu sık gitmelerde kocası savaşta öldürülmüş Bibican adlı bir kadın ile tanışmış ve ona aşık olmuş, gizli gizli onun yanına gitmiş ve her fırsatta Bibican ile konuşmak için kendisine fırsatlar yaratmaya çalışmıştır. Tanabay, Bibican'ı aslında çok sevmekte ve ona ait olan her şeyi beğenmektedir.

“ ...kadının her halini seviyordu Tanabay : Yürüyüşünü, koyu renkli başörtüsünün içinde daha beyaz görünen yüzünü, kolundan tutup götürdüğü kızını... peşlerinden koşup gelen küçük köpeği bile seviyordu. “(Elveda Gülsarı 2004:49)

Tanabay romanın bu bölümünde adeta bir hayal aleminde gibidir. Asıl gerçek yaşamını düşünmeden kendi duygularının esiri olmuş pozisyonda bir erkektir. Bibican ise Tanabay' a göre daha sahici ve mantıklı bir kadın karakteridir. Birbirlerini sevmelerine ve beraber olmalarına rağmen kadın roman içerisinde Tanabay ile beraber bir hayat yaşamayacaklarını okuyuculara hissettirmeye çalışmıştır.

“ Tanabay evli barklı bir adamdı. Onun yaşında birine aşık olması doğru olmazdı. İyi bir insandı o, ama her şey zamanında olmalıydı. Üstelik Tanabay’ın iyi bir karısı vardı ve onu incitmemeleri gerekirdi... Kadın, kendisini ve Tanabay’ı işte bu gerçeğe inandırmaya çalışıyordu.” (Toprak Ana 2010:50)

Kadın, Tanabay’ a göre daha reel düşüncelere sahiptir. Kendisinin kaybedecek bir şeyi olmadığına inanmış ama sevgilisinin ise kendisiyle beraber olma halinde pek çok şeyi kaybedeceğini bilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Tanabay ile Bibican’ın aşkları başlarken daha ölü doğmuş bir bebeği çağrıştırmıştır. Tanabay bir akşam Bibican ile beraber olmak için evinden çıkmış ve Bibican’ a gitmiştir. Gece yarısında çok şiddetli bir fırtına ile hava iyice bozmuştur bu sırada aklına yılky gelmiş hemen yılkyya doğru hızla gitmiştir. Yılkyı arayan Tanabay ise sürüyü bulamadığından dolayı sinirliydi ama karısı o daha gelmeden Tanabay’ yardım olsun diye komşularıyla atlanmış ve yılkyı bir köşede bulmuşlardır. Herkes Tanabay’ın kaybolduğunu düşünmüştür ama Caydar bunun böyle olmadığını biliyordur.

“ – Giyinmeye de mi vakit bulamadın? Talihin yokmuş! Çizmenle pantolonun ayağında olmasında şükür. Hiç utanmıyor musun? Artık gen ç değilsin. Çocuklar boyuna yetişti! Sen ise...”(Toprak Ana 2010:84)

Yaşanılan bu olay aslında Tanabay’ın sevgilisinden ayrılmasına temel olan olaydır. Karısı Caydar ise kocasına çok büyük bir tepki vermeden o olayı hemen orada sonuca bağlamış ve kocasını tekrar evine dönmesi için bu sözleri söylemiştir. Daha sonralarda ise yılky sürüsünden ayrılıp koyun sürüsüne bakmak için yaylalara çıkacaklardır ki bu olay ile beraber Bibican ile olan ilişkileri sonlanacaktır. Caydar karakteri yaşanılan zor şartlarda kocasını her zaman idare eden konumdadır.

Gülsarı’yı Tanabay’dan almaya geldiklerinde Caydar yine ikna edici pozisyonudadır. Tanabay bu davranışından dolayı kızmıştır ama Caydar’ın açıklaması ile beraber haklı olduğunu ve mantıklı olanın o olduğunu anlamıştır.

“ – Sen.. Sen niçin?..Niçin ver dedin atı? Diye sordu soluk soluğa.

- *Pekala, tamam. Önce kollarını indir bakalım.! dedi Caydar her zamanki seri kanlılığı ile. Şimi beni iyi dinle: Gülsarı senin kendi malın mı? Kendinin olan, sana özel olan neyin var? Bizde olan her şey kolhoza ait. Bizim halimiz hayatımız böyle... Yorga da kolhozun.” (Toprak Ana 2010:85-86)*

Caydar aslında böyle yaparak kocasının daha kötü işler yapmasını engellemiştir. Gerçek olanlar Caydar’ın söyledikleri sözlerdir. Bu sözler aslında kocasının da bildiği gerçekler olmasına rağmen çok sevdiği atını vermemek için yaptığı kavgayı karısı sayesinde anlamsız bir şekilde uzatmamıştır. Tanabay aslında yaptığı önemli olan hayati meseleleri karısıyla konuşup beraber kararlarını vermişlerdir. Koyun sürüleri için Çora’ nın teklifinden sonra Tanabay şu cevabı verecektir:

“ *Bu çobanlık işini bir düşüneyim, karımla da görüşüp tartışmalıyız.”*
(Toprak Ana 2010:111)

Orta Asya toplumunun kadına bakışı bu romanda Caydar üzerinden verilmeye çalışılmıştır. Caydar karakteri aslında sıkıntılı bir kadın karakteridir.

Savaş yıllarında kocasının gelmesini bekleyen bir karakter olan Caydar aynı zamanda kocasının başka bir kadın ile olan çarpık ilişkisini kabul edip kocasının başkaları tarafından ayıplanmaması için kocasına telkinlerde bulunmuştur. Evin direği olan kadın aynı zamanda bunu bu şekilde yaparak evinin ve yuvasının dağılmamasını önlemiştir. Aktif olarak çalışma hayatında bulunmasından dolayı ev işlerinde sözü geçmeye başlayan kadın karakterlerin kocaları tarafından ikincil bir varlık olarak görülmesi bu şekilde sona ermiştir. Evin kadını, kocası tarafından fikirleri sorulan bir yapı içerisine girmiştir. Caydar aynı şekilde romanda aileyi bir

arada tutarak, kocasının sevdiği işleri yapabilen bir karakterdir. Kopuz çalar, şarkı söyler yani eski gelenekleri evin hanımı tarafında yürütülür. Bibican ise her ne kadar “aldatan kadın” pozisyonunda olsa da mantıklı bir kadındır. Tanabay ile bir geleceklerinin olmadığını ve hayatını Tana bay’a göre şekillendirmesinin doğru olmayacağını bilir. Tanabay koyun sürüsü için yaylaya çıktığında o da kızını alarak başka yerlere gitmiştir.

Gün Olur Asra Bedel romanı ile *Elveda Gülsarı* adlı roman kurgu bakımında birbirine bazı yönlerden benzemektedir. Tanabay ile Yedigey ikisi de savaştan sağ olarak karılarının yanlarına dönmüş şanslı karakterlerdir. Yedigey, savaş çıktığında orduya katılmış ve ağır bir yara alarak savaştan evine dönmüştür. Karısı Ukubala ise aynı Caydar gibi onu beklemiştir. Yedigey romanın başlangıcında karısına olan minnettarlığını dile getirmiştir. Yaşlanmış ve bembeyaz saçlarını gördü ardından ise dişlerine bakarak üzüldü. Kimsenin gelmediği bu istasyonda o karısıyla büyük bir hayat mücadelesi içerisine girişmiştir. Bu bakımdan karısı nu hiçbir zaman terk etmemiş ve gençliğini Yedigey’in yolunda harcamıştır. Kocasına kadınlık yapması, vefası açısından romanda Ukubala diğer romanlarda geçen Caydar, Büke Teyze, Tolgonay gibi vefakar kadın karakterleriyle benzerlik gösterir. Yedigey karısının giden gençliğini ise şu şekilde romanda bahsetmiştir:

“Karısının böyle yaşlanmasındaki tüm suç onunmuş gibi , ‘Vah çileli karım, nasıl da ihtiyarlattım seni! diye geçirdi aklından. Yedigey karısına büyük şükran ve minnettarlık duygusuyla susuyordu.’ (Gün Olur Asra Bedel 2010:1)

Kazangap’ın ölümünü kocasına söyleyen Ukubala bu durumu soğuk kanlıkla anlatmıştır. Bir kadın olarak neler yapılmasını anlatmış ve bu haberin kimlere verilmesi gerektiğini kocasına söylemiştir. Evin kadını olan Ukubala bu davranışıyla aslında kocasının en sıkıntılı anında yardımcı pozisyonuna geçmiş ve idareyi eline almıştır.

“ Yanında yürüyen Ukubala, elini onun bacağına koymuş ve bir süre öylece gitmişti. Yedigey onun ne demek istediğini anlıyordu: ‘ Varsın olsun, önemli olan senin sağlığın, senin iyileşmen. Ondan sonrasına bakarız...’ demek istiyordu Ukubala.” (Gün Olur Asra Bedel 2010:94)

Ukubala her zaman kocasına destek olan bir kadındır. Askerden döndüğünde savaşın etkilerini üzerinden atamayan Yedigey’ e her zaman yardım eden Ukubala aynı şekilde onun iyileşmesinde de yardımını esirgememiştir. Kazangap ile Boranlı istasyonuna giderken bile kocasının yanında olmuş ve önemli olanın kocası ile birlikte bir hayat sürmesinin önemli olduğunu kocasına hissettirmiştir. Kazangap ise dişi develerini bu aileye vermeden önce bu fikrini karısıyla konuştuğundan sonra hayat geçirmiştir.

Abutalip ve Zarife çocuklarıyla beraber Boranlı istasyonuna sonradan gelen bir ailedir. İki de öğretmenlik yapmıştır ama başlarından geçen bazı olaylardan sonra buraya gelmek zorunda kalmışlardır.

“ Onunla evlenmeme ailem karşı çıktı. Onları dinlemedim. Hele ağabeyim çılına döndü. ‘ Aptallık ediyorsun, hayatın boyunca pişmanlık duyacaksın! dedi. Doğacak çocukların ve onların çocukları ve onların çocukları da mutsuz olacak bu evliliğin yüzünden. Senin o sevgilinin akli olsaydı, evleneceği yerde gider kendini asardı. Çok daha iyi olurdu bu onun için!” diye bağırdı.”

(Gün Olur Asra Bedel 2010:137)

Zarife, Abutalip ile evlenmelerine karşı çıkan ailesini Yedigey’e bu şekilde anlatmıştır. Zarife de diğer eşler gibi kocasına oldukça bağlı bir kadındır. Kocası ile evlenmeleri ise büyük sıkıntılar sonucunda olmuştur.

Bu sıkıntılara göğüs geren kadın sonunda evliliklerini yapmış ama başlarını hiçbir zaman sıkıntıdan kurtaramamışlardır. Zarife karakteri diğer kadınlara göre eğitilmiş ve kültürlüdür. Bu açıdan bakıldığında bu karakter bu zamana kadar ki romanlarda rastlanılmayan bir eştir. Abutalip gözaltına alındığında ise Zarife

çocuklarıyla baş başa kalmıştır. Kocasına sadık ve ailenin geçimini sağlamak için tüm yük omuzlarına binmiştir. Yedigey, bu aileyi yalnız bırakmamak için sürekli onlara göz kulak olmaya çalışmıştır. Bu geliş gidişler sonucunda ise Yedigey, Zarife'ye aşık olacaktır. Ona aşkından bahsedecek ama karşılık alamayacaktır. Yedigey aslında Zarife'yi bir sevgili olarak görmesine rağmen Zarife'den bir karşılık alamayacaktır. Zarife kocasına ve eşine bağlı bir kadındır çünkü. Aynı zamanda Yedigey Zarife'ye göre oldukça yaşlı ve evlidir. Daha sonralarda ise Zarife bulunduğu yerden çocuklarını alıp Yelizerov'a gitmiş ve burada başka bir adam ile evlendi haberi duyulmuştur.

Cengiz Hana Küsen Bulut romanında da sevgili ve eş karakterlerine rastlanmıştır. Togulan adlı kadın Erdene adlı subayın sevgilisidir. Bu iki sevgilinin aşkların bir nişanesi olarak çocukları olmuştur. Bu çocuğun yanlış yerde ve zamanda doğması bu iki sevgiliyi birbirlerinden ayıran bir sona zemin hazırlamıştır. Bu iki sevgili sanki yasak meyveyi yemiş gibi Cengiz Han tarafından cezalandırılmıştır. Romanın diğer bölümünde ise *Gün Olur Asra Bedel* romanındaki Zarife ile Abutalip'in hikayesi anlatılır. Zarife'de kocasının dönüşünü bekleyen ve ona sadık bir eştir.

Togulan sevgilisinden çocuğu olduktan sonra bir anne ve kocasının karısı olmuştur. Togulan kocasını çok sevmekte ve onun canına bir şey olmaması için sürekli dua etmektedir. Togulan büyük bir aşk ile bağlıdır çocuğunun babasına. Çocuklarının olmasından sonra ise çocuğunu babasına benzeterek yaptığı her işi sevgilisini düşünerek yaptığını kocasına anlatmıştır. Kocasının onun için Buda'dır ve aynı zamanda bayrakların üzerine işlediği ejderha gibidir. Kadın kocasına o kadar bağlıdır ki kocası nereye isterse oraya hiç tereddüt etmeden gidecek yapıdadır.

“ -Ne söylersen yaparız, yeter ki beraber olalım, yan yana olalım...”

(*Cengiz Han'a Küsen Bulut 2010:49*)

Birbirlerini seven aşıkların hayatları bir muhbir yüzünden alt üst olmuştur. Togulan çocuk doğurduğu için ölümle cezalandırılmıştır. İdam edileceği sırada ona çocuğun babasının kim olduğu sorulmuş ama o sevgilisinin de ölmemesi için susmuştur. Bu kadını kocasını ne kadar çok sevdiği ile alakalı bir durumdur. Ama

Erdene bu duruma daha fazla dayanamamış ve sevgilisinin yanına gelerek bu kadının sevgilisinin kendisi olduğu ve çocuğun babasının da kendisi olduğunu itiraf etmiştir. Karısı ile beraber öldürülerek cezalandırılmışlardır. Togulan karakteri eş olarak burada kocasına bağlı ve kocasının geleceği için kendisini feda eden bir karakter ortaya çıkarmıştır.

Cengiz Han'ın ise ilk karısı Merkitler tarafından kaçırılmıştır. Kaçıran Merkitler yakalanmış ve kılıçtan geçirildikten sonra karısının yanına gitmiş ama karısının boynunda başka bir erkeğin kokusunu duyan Cengiz Han bu olaydan sonra karısına bir şey demediyse de olan çocuğuna rağmen karısına güvenmemiştir. Bundan sonra üç tane daha karısı olmuş ama bu olayı hiçbir zaman unutamamıştır. Bu olay ile beraber eşin bir erkek için ne kadar önemli olduğu fikri ortaya çıkmıştır. Eş aynı zamanda bir erkeğin namusunu ve geleceğini temsil etmektedir.

Dişi Kurdun Rüyalarında ise Akbar, Taşçaynar'ın karısı durumundadır. Onunla beraber hayat hazırlığını yapar. Akbar diğer kadınlar gibi aileyi yöneten, avlarda planı hazırlayan bir karakterdir. Nasıl ki diğer romanlardaki erkek karakterler kadınlarını aldattıklarında bir tepki ile karşılaşmışlar ise Akbar'da bu işi yapan kocasına aynı tepkiyi vermiş ve onu yuvasına uzun bir süre kabul etmemiştir. Elveda Gülsarı romanında da aynı şekilde bir aldatma olayı ile karşı karşıya kalan kadın kocasını her ne kadar affetmese ve bu olayı uzun yıllar hatırlasa da sonunda ailenin devamlılığı açısından kocasını ailesine kabul etmiştir. Taşçaynar ise yaptıklarından pişman bir halde Akbar'dan uzun bir süre özür dilemek zorunda kalmıştır.

“ Bu çiftin kılavuzu, emir vereni, Akbar idi. Avı başlatma görevi ve hakkı ona aitti. Taşçaynar ise güvenliği sağlıyordu. Yenilmek bilmeyen gücünü kuvvetini ona adamıştı. Yorulmadan, yüksünmeden onun isteklerini sadakatle yerine getirirdi. Bu işbölümüne ikisi de tam olarak uyuyorlardı. Birbirlerine saygılıydılar. “

(Dişi Kurdun Rüyaları 2005: 11)

Romanın diğer karakteri Abdias ise İnga yüzünden bozkıra gelmiştir. Trende ağır bir şekilde dövülen ve hastaneye yattıktan sonra hastanede İnga adında bir kadına aşık olmuştur. İnga ile tanıştıktan sonra onunla mektuplaşır ve aynı hayatı sürmek için bulunduğu yerden sevgilisinin yanına gitmiştir. İnga’yı beklerken istasyonda tanıştığı adamlar tarafından sayga avı esnasında çarmıha gerilerek öldürülmüştür. Ölüm anında bile hep sevgilisini düşünmüş ve Tozulan gibi ölüm esnasında bile Allah’a sevgilisinin işlerinde başarılı olması için sürekli dualar etmiştir.

“ Benim bir tek dileğim var... Benim bir tek dileğim var, bu mucizeyi yarat: Sevgilimin gemisi hiç durmadan yoluna devam etsin. Gündüzler boyu, geceler boyu, birbirini izleyen çok uzun gecelerde ve gündüzlerde, dünya senin koyduğun yasalara göre devam ettikçe, o hep dosdoğru, topları susmuş olarak rotasını hiç değiştirmeden yoluna devam etsin. Bütün okyanusları aşsın, dalgalar ona çarparak kırılsın, uğuldasın, gürlensinler. Deniz yağmur olup onun üzerine şarıl şarıl dökülsün ve o, acı köpüklerle dolu deniz havasını teneffüs etsin. Güvertenin gıcırdadığını, rüzgara uyararak uçuşan ve bağırsan martılar işitsin. Böylece uzak bir kıyıda hayal ettiği ve asla demir atamayacağı bir ışık şehrine doğru yüzün.. yüzün..Amin.” (Dişi Kurdun Rüyaları 2005: 262)

Romanın son bölümünde ise Bazarbay’ın karısı Tursun bir eş olarak ortaya çıkmıştır. Bazarbay tarafından sürekli dövülen ve hakarete uğrayan bir kadındır. bu bakımdan Büke Teyze ile ararında benzerlik vardır. Gülümhan ise Boston’un karısıdır. Mutlu bir evlilikleri ve bu evlilikten olan bir oğulları vardır. Gülümhan ilk önce Ernazar adında bir adamla evliydi. Ernazar ile Boston çok iyi birer arkadaştır ama bir kazada Ernazar uçumdan düşerek ölmüştür. Arızgül ise Boston’un eski karısıdır ve hastadır. Hastalığı esnasında kocasını yanına çağırarak Boston’un Gülümhan ile evlenmesini kocasına söylemiştir.

“ ... Biliyorsun, Gülümhan sık sık ziyaretime gelir. Onu iyi tanırsın, yabancımız değil. Kader onu, hala bakıma muhtaç iki çocuğu ile dul bıraktı. Çok iyi bir insan. Sen, işte onunla evlenmelisin. Benim tavsiyen budur. Elbette hareketlerinde serbestsin, seni zorlayamam. Ama ben öldükten sonra bu konuşmamızı ona da anlat... belki bu evlilik gerçekleşir. Benim işte isteğim budur. Böylece, Ernazar’ın kızları da yeniden bir babaya kavuşur...”

(*Dişi Kurdun Rüyalari* 2005: 352)

Karısı aslında bunu yaparak kocasının ileride bu kadınla mutlu olacağını anlatmak istemiştir. Sadece kocasını düşünen ve bencilce düşünen bir kadın değildir. Aynı zamanda kişiliği ve duygusal yönü gelişmiş bir kadının da dünyada sahipsiz kalmasını istememesi bu isteğini kocasını açmasında önemli bir etken olmuştur. Burada öleceğini bilen bir eş kocasının gelecek olan hayatını düşünmüş ve kocasının kendisinden sonra ne şekilde mutlu olacağını kocasına anlatmıştır. Bu aslında kadının eş olarak sadece dünyada değil aynı zamanda ölümünden sonra da kocasını düşünmesi açısından önemlidir. Gelişen olaylar sonrasında Boston ile Gülümhan evlenmiş ve iyi birer karı-koca olmuşlardır.

“ Köpek gibi yaşadın, köpek gibi öleceğini biliyordum zaten! diyordu. Boston’a bakarak da: ‘ Beni de öldür katil! Beni de bir köpek gibi ölüdür!’ diye bağırıyordu, ‘Bir an bile rahat yüzü görmedim, sevinmedim ben! Bezdim, bıktım bu hayattan!’ (*Dişi Kurdun Rüyalari* 2005:389)

Tursun her ne kadar Bazarbay’dan şiddet görmüş olsa da Boston’un kocasını öldürdükten sonraki feryatları bir eşin kocasını her ne olursa olsun sevmesi açısından önemlidir. Her ne kadar Büke Teyze ile bir benzerlik gösterebilir bile eş olan kadının kocasını evin direği olarak görmesi bakımından bu karakterler önemli bir kavramdır. Kocaları tarafından eziyet ve mağduriyete uğrayan bu kadınların yine ailenin devamı ve toplum tarafından kötü göz ile bakılmama açısından kocalarına her türlü saygı ve sevgide kusur etmediklerini romanlarda görmekteyiz. Aslında ölen koca okuyucu tarafından kadının kurtuluşu olarak adlandırılrsa da romandaki kadın tarafından dul bir kadının yeni bir hayat başlangıcı olarak adlandırılmıştır. Bu açıdan kocası kaybeden kadın hem toplum tarafından hem de kendi iç dünyası açısından farklı

boyutlarda incelenecek bir karakterdir. Romanın geneline baktığımız da her ne şekilde olursa olsun sevgililerin ve kadınların romanda acı çektiğini görürüz.

Bu romanda diğer romanlara göre eş olarak kadın karakterler daha fazladır. Kadınlar hem eş olarak hem de anne olarak hem de kocalarına yardım etmeleri bakımından romanın omurgasını oluştururlar. Romanın geneline baktığımızda kocalarıyla mutlu bir hayat süremeyen, sürenlerin ise bu hayatlarının belirli bir dönemden sonra sona erdiğini görürüz.

Kassandra Damgasında ise R.Bork adlı fütürolog Jessi ile evlidir. Bu iki eş birbirlerine oldukça bağlı ve uzun yıllardan beri evliliklerini devam ettiren kişilerdir. Bork karısına çok sadık ve her türlü hareketinde karısını bilgilendiren bir fütürologdur. Romanın ilk başlarında gördüğü bir rüyayı bile karısından çok uzakta olmasına rağmen telefonda karısına anlatmıştır.

“ Gördüğü balinaları karısına anlatmak için acele ediyordu. Sanki bunu görüşünce yapamazdı. Arkadaşları boşuna Fütürologla alay etmiyorlardı. O, rüyasında bile karısına sadıktı.” (Kassandra Damgası 2008: 21)

Roman içerisinde ise başlarına gelen tüm felaketleri Jessi'nin soğuk kanlılığı ve kocasına olan bağlılığı ile atlattıklarına şahit olmuşuzdur. Her ne var ki Bork, Jessi'yi bir yerde dinlememiş ve bunun sonucunda da ölmüştür. Belki karısını dinleyip kalabalığın önüne çıkmamış olsaydı Bork hayatını devam ettirecekti. Romanlarda geçen kadın karakterlerin geneline baktığımız zaman daha çok taşradaki kadınlardan bahseden yazar bu romanındaki kadın/sevgili karakterlerini eğitim görmüş kadınlardan oluşturmuştur. Kırıtsov ise bu romanda Runa'yı görmeden önce herhangi bir kadını sevmemiş bir kişidir. Ama Runa'yı görüp ona ilgi duymaya başladıktan sonra bu zamana kadar oluşan fikirleri tamamen değişerek başka bir adam olma yoluna girmiştir. Runa ile bir aşk hayatı yaşamamıştır aslında Kırıtsov, bir kadına ilgi duyması ve onun fikirlerinden etkilenerek uzun bir zamandan beri

üzerinde çalıştığı projeleri bir kadının fikirlerine dayanarak vazgeçmesi bu açıdan önemli bir değişikliktir.

Aşk bu bağlamdan düşünüldüğünde bir kişinin fikirlerinin değişmesi bakımından kuvvetli bir silaha dönüşmüştür. Runa'nın öldürülmesi ise Krıltsov'un iç dünyasını daha da derinden etkilemiştir.

Aytmatov'un son romanı *Dağlar Devrildiğinde* yine sevgili karakterleri bolca incelenmiştir. Arsen Samançin, evlenmiş ve karısı ile anlaşamadığından dolayı boşanmıştır. Boşanma olayı aslında bu zamana kadar olan romanlarda rastlanılmayan bir durumdur. Roman içerisinde ilk karısı ile olan ilişkileri anlatılmamıştır. Romanlarda karşımıza çıkan ilk evlenip boşanma hadisesi bu romanda verilmiştir. Arsen'in sevgilileri romanlarda işlenen diğer önemli bir konudur. Arsen için ilk olarak Aydana karakteri önemlidir. Kapitalizm ve popüler kültür hem hayatı hem de sevgileri, aşkları önemli derecede etkilemiştir. Aydana ile Arsen roman başlangıcında ortak hedefler, ortak düşünce yapılarına sahip iki insan olarak anlatılır. Ama paranın etkisi, şöhret gibi dönemin hastalığına yakalana Aydana sevgilisini bırakarak kendisini daha güçlü olan kişilerin kollarına bırakmıştır. Aydana aslında bu hareketleriyle Aytmator'un romancılığında anlatılan mankurt tipine uygun bir kadın karakterdir. İlk başlarda millet için ve kültüre ait değerleri taşıyan Aydana daha sonra bu düşüncelerden vazgeçerek para için kendi değerlerinden vazgeçmiştir. Bu yüzden romanın ilerleyen bölümlerinde göreceğimiz Eles karakteriyle zıtlık içerisindedir. İlk romanlarındaki eşler artık Aytmator'un bu romanında gelişen dünya ile beraber değişime uğramışlardır.

Arsen daha sonra Eles adlı bir kadın ile tanışır ve düşünceleri birbirleriyle uyduğu için aralarında bir aşk başlar. Bu aşk sadece kör aşkların içinde buldukları bir aşk değildir. Her ikisi de kapitalist ve emperyalist düzene ortak olmayan, bu düzene karşı çıkan karakterlerdir. Eles, Arsen'in aslında ruh ikizi olarak romanda karşımıza çıkmıştır. Hem onun sevgilisidir hem de fikirlerine ve

düşüncelerine sıkı sıkıya bağlı olan bir kadındır. bu açıdan bakıldığında Eles karakteri hem fiziki hem de manevi açıdan Arsen'in en önemli destekçisidir.

“ - *Haklısın. Arsen'siz nasıl yaşayacağım? Sanki yüzyıldır beraber yaşamıştık. Rusya'da kadın manastırları olduğunu duymuştum. İyice araştırıp oraya gideceğim onun için gece gündüz Tanrı'ya dua edeceğim, Tanrı'nın varlığına hiçbir zaman inanmasam da. Sadece bir durumda, kader yüzüme gülüp de çocuğum olursa buna karar veremem.*” (*Ebedi Gelin/ Dağlar Yıkıldığı Zaman 2008:197*)

Arsen, çatışma sırasında öldürüldükten sonra sevgilisi Eles kendisini tanıtırken Arsen'in kadını olarak tanıtacaktır. Aynı şekilde Arsen'in cesedine sahip çıkmayan arkadaşları ve köylülerine inat bir şekilde Arsen'in cenazesini mağaranın içinden alarak cenaze törenin yapılması için uğraşmıştır. Aydana ile Eles arasındaki ayrımı şu şekilde söyleyebiliriz: Eles, milli değerlerine bağlı bir kadın iken Aydana bu değerleri hiçe sayan ve popüler kültürün kucığına atılan bir kadındır.

Romanlarda geçen bu karakterlerin genel hatlarıyla birbirlerine benzedikleri dikkatimizi çekmiştir. Kadın her yönüyle kocasına ve sevgilisine tabi olurken aynı zamanda evin danışmanıdır. Erkek bir iş yapacağı zaman ilk önce karısıyla fikir alış verişinden ondan sonra yapacağı işi yapmıştır.

4.3. Bilge/ Büyükanne Tipi

Aytmatov'un romanlarında geçen bu tipler daha çok kültürün ve milli hafızanın korunması amacıyla kullanılan tiplerdir. Bu tipler romanlarda genellikle iyi-kötü çatışmasını anlatması bakımından okuyucuya örnek olmuştur. *Beyaz Gemi'de* büyükanne olarak üvey nine karakteri ortaya konmuştur. Aslında bu karakter bulunduğu çevreye bir nevi düşman olarak romanda gösterilmiştir. Bulduğu çevreden ve yaşadığı hayattan memnun değildir. Bu memnuniyetsizliğin en önemli sebebi ise romandaki karakterlerin rahat bir hayat sürmemesinden dolayıdır. Orozkul'un zalim bir karakter olmasından dolayı ve iş bölümünün

dengelesizce dağılımından dolayı insanların ağır işlerde ezilmesi insanlara bir nevi iç huzurlarını kaybetmelerine sebebiyet vermiştir. Nine, yaşının geçkin olmasına rağmen diğer romandaki karakterlerden ayrı bir davranış biçimi sergilemiştir. Aslında ninenin bu şekilde davranması ve birleştirici değil de ayrıştırıcı olmasındaki nedenden dolayı da Mümin Dede romanın sonunda kendisi ve toplumu için önemli olan bir inancı ezerek ve öldürerek adeta bir mankurt durumuna düşmüştür. Belki de nine farklı bir karakterde olsaydı romanın gidişatı daha farklı bir şekilde olacaktı. Nine, Mümin Dede'nin ikinci karısı büyük bir olasılıkla Mümin Dede'de ninenin ikinci kocasıdır. Romanda gördüğümüz kadarıyla nine de ilk eşini ve çocuklarını savaş yüzünden kaybetmiştir. Aslında nine karakteri bu romanda diğer romanlardaki kadınların çektiği eziyet, sıkıntılı hallerle benzerlik göstermiştir. Romanda geçen şimdiki zamanda ise nine diğer büyükanne tiplerinden davranışları açısından ayrı bir hale gelmiştir. Üvey nine, romanda aksi bir kişidir. Küçük çocuğun yaptıklarını, Büke'nin çocuksuzluğunu, Mümin Dede'nin saflığı ve iyi niyetini sorgulamıştır. Bu sorgulamaların aslında üveylikten olduğunu romanda hemen anlayabiliriz. Kendi canı olmayana insanların içinde bulunan bir ninenin kendi öz çocuklarına davrandığı gibi davranmasını beklemek aslında biraz hayal olacaktır. Bu üvey ninen olmanın ve davranışların bu şekilde olmasının sebebini aslında küçük çocuk sürekli düşünmüştür.

Ve kimsenin söylemeye cesaret edemediği düşünceleri romanda şu şekilde açıklamıştır:

“... Olsaydı, kim bilir nine gerçekten onu kurtarmak için suya atlar mıydı! Öz torunu olsaydı, belki. Kendisi derdi, o ninenin yabancıtı idi. Yabancı daima yabancıdır. İstediyin gibi onu besle, istediğin gibi bak ona. Yabancı...”

(Beyaz Gemi 2007: 6)

Diğer romanlardaki karakterle karşılaştığımız zaman bu karakterin romanlarda farklı olduğunu görmekteyiz.

Toprak Ana'da ise büyükanne karakteri Tolgonay'dır. Kocasını savaşa gittikten sonra kolhozun işlerine yani kocasının görevini devralmıştır. Bu bakımdan çevresi tarafından becerikli ve hamarat yani bilge bir kadın olma özelliği göstermiştir. Bu görevleri bakımından toplum tarafından saygı gören ve erkeklerin yaptığı işleri yapması bakımından ve her işi becermesi hasebiyle bilgin bir karakterdir. Ardından çocuklarını ve kocasının ölüm haberlerini aldığı anda bir kadın olarak üzülmüş ama hayatının kaldığı yerden devam edeceğini hem kendisine hem de gelinine anlatmıştır. Gelinin ölümünde bile kendisi evinin kalan tek kişisi olmasından dolayı bir erkeğin yapması gereken tüm adetleri kendi başına yapmıştır. Bu açıdan bakıldığında da Tolgonay yüce bir kişiyi temsil etmiştir. Aynı zamanda *Toprak Ana* ile yaptığı konuşmalar bakımında da Tolgonay yüce ve bilge bir kişidir. Dünyanın gidişatı hakkında konuşup birbirlerinin çektiği sıkıntıları anlatırken aynı zamanda Tolgonay romanda yüce bir değer içerisinde incelenmiştir. İnsanların olgunlaşmasında acının önemli bir yeri var ise Tolgonay bu şekilde olgunlaşma süreci geçirmiştir. Tolgonay'ın yaşadığı sıkıntılar sadece savaş esnasında kaybettiği ailesi değildir. Aynı zamanda savaş gerisinde yaşanan tüm sıkıntıları da birebir yaşayan ve bu anlatılan olayların anlatıcısı durumunda bir kadın karakter vardır. Toplum tarafından saygı gören ve bilgelik, büyüklük sıfatıyla bakılan kadın karakter torununa bakmasıyla beraber artık büyükanne sıfatını da üzerine almıştır. Romanın başında ise Toprak Ana ile konuşmasında torunu hakkında konuşmuşlar ve çocuğun geleceği hakkında fikir alışverişinde bulunmuşlardır.

Elveda Gülsarı romanında ise Caydar'ın torunları vardır ama bu kadın torunlarına tam manasıyla büyükannelik görevi yapamaz. Caydar karakter olarak kocası üzerinde bilge bir karakter oluşturmaya çalışmıştır. Kocasını tarafından sözleri dinlenen ve olaylara karşı soğukkanlı, gerçekçi bakışı romanda işlenmiştir. Gün Olur Asra Bedel romanında ise Yedigey'in karısı Ukubala geçmişin geleceğe aktarılması açısından önemlidir. Hem Yedigey'e kadınlığını yapan bu karakter aynı zamanda halk kültürüne ait pek çok bilgiye sahiptir. Bu bilgiler geçmiş nesiller ile gelecek nesilleri birbirine bağlayan sözlü edebiyat ürünleridir. Abutalip bu durumu bildiği için Ukubala'dan bu halka ait olan türkülerini dinlemek istemekte ve bunları

gelecek nesillere aktarmak amacıyla yazıp saklamak istemiştir. Ukubala, Abutalip'in yakalanıp göz altına alındığında ise Zarife'nin çocuklarına bakarak onlara büyükannelik görevini de yapmıştır. Cengiz Hana Küsen Bulut romanında ise Altın adında yaşlı bir kadın karakteri karşımıza çıkmıştır. Altın, iki sevgiliye romanda sürekli yardımlarda bulunmuş ve romanda iki sevgilinin küçük çocuğuna sonunda sahip çıkan bir kadın karakter durumuna gelmiştir. Bunun sonucunda ise ilahi bir mucize kendisine verilerek göğüslerinden süt gelmiş ve çocuğu bu şekilde beslemiştir. Altın aslında bu özelliği ile Tolgonay karakteri ile benzeşmektedir. Her ikisi de kan bağıyla bağımlı olmadıkları küçük çocuklara bakmışlardır. Kassandra Damgasında ise büyükanne tipi ile bilgelik tipinin karıştığı bir karakter olan Krıltsov'un yurttan öğretmeni olan Vava Hala adındaki kadın Krıltsov'a annesi hakkında söyledikleri ve ona dair sakinleştirici tutumuyla romanda yer almıştır. Vava Hala aslında Krıltsov'un annesiz ve babasız olmamasıyla beraber ondaki bu sevgiyi tamamen yok etmeden içine biraz da olsa sevgi tohumlarını atmaya çalışmıştır.

Romanlarında bu karakterlere bakıldığında Aytmatov'un kendi hayatında anladığı büyükanne tipi ile büyük benzerliklerin bulunduğu görülecektir. Genellikle kültürün devamı ve koruyucusu olan bu karakterler romanlardaki eski-yeni çatışmasında eskinin haklılığını ve eski olan olayların günümüzde var olan olaylara göre haklılığını göstermişlerdir. Eğer bu çatışmada herhangi bir söz söylenecek ise bunun geçmişe dair bilgilere hakim olana bu tipler üzerinde söyletilmesini yazar uygun bulmuştur. Bu tipler aynı zamanda toplum tarafından değer gören ve sözleri dinlenen tipler olması bakımından da romanda yüce bir tip olarak geçmişlerdir. Hayatta anne olarak statüsü yükselen kadınların büyükanne olduktan sonra buldukları yere hakim bilge tipinde kadın olduğu görülmüştür.

4.4. Sözlü Edebiyat Ürünlerinde Geçen Tipler

Aytmatov, romanlarına incelediğimizde karşımıza çıkan en önemli kaynaklardan bir tanesi de sözlü edebiyat ürünlerini kullanmadaki özelliğidir. Halka ait olan masal, efsane, hikâye, destan, atasözlerini bolca romanlarında kullanmıştır. Bu kaynaklar adeta romanlarının temelini oluşturmuş bu ürünleri bazen kendisine göre değiştirmiştir bazen de aslına sadık kalarak kullanmıştır. Romanlarında vereceği mesajı halkın kendisine ait olan bu ürünlerden verme yoluna giden Aytmator geçmişten geleceğe bir köprü ile uzanma yolunu da böylelikle seçmiştir. Geçmişteki bu ürünleri daha sonra günümüz olayları ile bir noktada birleştirmiş ve ardından roman konusunu belirli bir zemine oturtmuştur. Sadece Türk milletine ait olan sözlü edebiyat ürünlerini değil aynı zamanda başka medeniyetlere de ait olan mitolojik varlıkları da romanlarında incelediğine şahit olmaktayız.

Beyaz Gemi adlı romanda da bir küçük çocuğun inandığı Maral Ana adlı bir geyiğin efsanesini anlatmıştır. Geyik, Türk mitolojisinde ve destanlarında sıklıkla kullanılan bir motif olmuştur. Aytmator' da geyik motifini aslında sadık kalarak işlemiştir. Destanlarda ve efsanelerde "kutsalîyet" ifade eden geyik motifi romanda da kutsal bir varlık olarak karşımıza çıkmıştır. Türk inanışlarında geyik avlamanın uğursuz olduğu ve avlayan için felaket getireceği gibi anlayışlar mevcuttur. Geyik, sembolik ve imgesel olarak şu anlamlara gelmektedir: Hızlı, çabuk, uzun ömürlü olması gibi vasıflara sahip bir hayvandır. Türk toplumunun atlı-göçebe bir toplum olması sebebiyle geyik efsane ve destanlarda bolca işlenen bir motiftir. Türklerde geyik farklı isimlerle anılmış ve değişik bölgelerde farklı söyleyişler görülmüştür.

Beyaz Gemi romanında da Kırgız soyunun sona ereceği bir sırada Maral Ana adlı geyik Enesay ırmağının kenarında ölümü bekleyen iki çocuğu alarak düşmanlarının elinden kurtarması ve çocukları büyütüp soylarının tekrar devam etmesini sağlayan bir kurtarıcı niteliğinde romanda anlatılmıştır. Bir nevi Maral Ana bir soyun yok olmasını engelleyen bir kadın karakterdir. Bu bakımdan romanda

“*Ana-Tanrı*” gibi işlenmiştir. Çocuklar büyüyüp kendi soylarını çoğalttıktan sonra ise insan oğlunun ihaneti ile karşı karşıya kalmışlardır. Boynuzları için öldürülen geyikler insanın bulunduğu yerlerden kaçarak kendi hayatlarını kurtarmaya çalışmışlardır. Aslında romanda çocukları öldürecek olan kocakarı Maral Ana’ya insan oğlunun gelecekte nasıl olacağını anlatsa da Maral Ana buna inanmamıştır. Romanda Kocakarı ile Maral Ana şu şekilde karşı karşıya gelmiştir:

“*Kocakarı:*

- *Kimsin sen? Neden insan gibi konuşuyorsun? diye sormuş.*

Geyikse:

- *Ben Geyik Anayım demiş. Böyle konuşmasam, benim sana dediklerimi anlayamazsın ki! Sözümü dinlemezsin...*

- *Peki istediğiniz ne Geyik Ana?*

- *Sen bırak çocukları kocakarı, bilgiç kari!*

- *Ne yapacaksın onları?*

- *İkizlerim vardı, küçüçük geyik yavruları! İnsanlar vurdu onları! Şimdi kendime yavru arıyorum!...*

-*Bunları mı besleyeceksin?*

- *Evet bunları besleyeceğim kocakarı...” (Beyaz Gemi 2007: 57-58)*

Geyik Ana aslında insanlar tarafından yavruları öldürülen bir geyiktir. Buna rağmen insanlara küsmemiş ve çocukları kocakarının elinden alarak büyütme çabasına girmiştir. Bu aslında geyik motifi ile ilgili olmayıp aynı zamanda yüce bir varlığın merhameti aynı zamanda kadın yani anne olan bir kadının merhameti olarak

da nitelenmiştir. Kocakarı romanda yavruları geyiğe vermemek için çok uğraşmıştır ve insanın kötü yönlerinden bahsetmiştir. Bu anlatılanlar aslında geyik için gelecek olan olaylara baktığımızda doğru olmasına rağmen geyiğin yavru sevgisi ağır basmıştır. Bu sevgi ile beraber geyik insanın özelliklerine de sahip olduğunu göstermiştir.

“ Oh oh sen insanları tanımıyorsun Geyik Ana! Orman hayvancıkları şöyle bir yana dursun, kendilerine acımıyor insanlar. Sana ben bu iki yetimi vermek isterdim doğrusu, söylediklerimin ne kadar olduğunu göstermek için sana. Ama insanlar bunları yanına bırakmaz ki, nasıl olsa öldürür. Ne diye başına bela arıyorsun? Niçin üzüntüne üzüntü katacaksın? “ (Beyaz Gemi 2007: 57-58)

Kadın karakteri olarak incelenen Geyik Ana aslında “ *anne*” olarak romanda işlenmiştir. Merhamet sahibi olan bu karakter yavrularını kaybetmesine rağmen ve kaybedişine sebep de insan olmasına rağmen insan yavrularını beslemek için çalışması ve yavruları düşmanlarının elinden kaçırmaması bir neslin devam etmesi açısından önemli bir anlatımdır. Bu neslin devamı için uğraşan geyik aslında diğer Türk destanlarında işlenen geyiğe yüklenen motifsel anlayıştan kaynaklanmaktadır. Geyiğin “ *ecdat*” olarak görülmesi ve önemli kahramanların geyikten doğduğuna inanılması bunun en önemli kanıtıdır. Mümin Dede için de geyikler bu bakış açısından değerlendirilmiş ve kutsi bir varlık olarak algılanılmıştır. Küçük çocuk içinse bu efsane aslında bir kurtuluşun hikayesidir. Çocuğun hali ile geyiğin kurtardığı çocuklar arasında pek fazla fark yoktur. Her iki çocuk içinde anne ve baba mefhumu maddesel olarak yoktur. Küçük çocuk dedesinden dinlediği bu efsane ile aslında kurtarıcısını bulmuş olmaktadır. Her nasıl ki geyik çocukları üzerine bindirerek buldukları yerden daha rahat ve huzurlu bir yere götürdüyse çocuk içinde geyik buldukları yere geldiğinde onu anne ve babasının yanına götürecek bir araçtır. Geyik Ana aslında çocuk için her şeyin çözümünü düşünen ve ona yardımcı olacak bir yardımcıdır. Büke Teyze'nin çocuğunun olmayışına karşı çocuk gördüğü rüya ile boynuzla asılan bir beşik görmüştür. Yapılan araştırmalara göre geyik boynuzunun cinsel gücü arttırdığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda boynuz mitolojik olarak da “ *doğurganlığı*” simgelemiştir. Geyiklerin tekrar ormana

gelmeleri ve kendilerini insanlara göstermeleri hem Mümin Dede için hem de çocuk için bir kurtuluş vesikasıdır. Geyiklerin gelmesiyle umutlanan çocuk hiç beklemediği bir olay ile karşılaşmıştır. Mümin Dede, Orozkul'un baskılarına dayanamayarak bir geyik öldürmüş ve çocuğun tüm hayallerinin sona ermesine vesile olmuştur.

Beyaz gemi adlı romanda dikkatimizi çeken diğer bir motif ise Enesay Irmağıdır. Ene sözcüğünün karşılığı "anne", say ise "dere, ırmak kenarı" olarak bilinmektedir. Doğaya ait olan bu kavramlardan yola çıkarak iki sözcüğün birleşiminden "Irmakların anası" gibi terim çıkmıştır. Yenisey ırmağı adını alan bu nehir Bahaeddin Ögel'e göre şu şekilde mitolojik olarak tanımlanmıştır:

"Yenisey ırmağının kenarında oturanlar ise, Dünyanın bütün düzeninin, bu ırmağa göre düzenlenmiş olduğuna inanırlardı. Onlara göre dünya, güneyden kuzeye doğru uzanıyor ve dünyanın diğer bölgeleri de Yenisey nehrine paralel olarak sıralanıyordu. Bunun sonucu olarak da dünya, başlıca iki önemli yön arasında kurulmuş oluyordu. Güney ve kuzey olan bu iki önemli yön arasında en kutsal sayılanı da, güney tarafı idi. Çünkü güney, göğün bulunduğu yerin bir sembolü idi. Yenisey ırmağı da, kaynaklarını gökteki cennetten alarak yere iniyor ve kendi memleketlerin içinde akarak, dünyanın sonu sayılan Kuzey buz denizinde sona eriyordu.(Türk Mitolojisi II 1971: 311)

Bu açıklamadan yolarak çıkarak Yenisey ırmağının ilahi bir yaratılışı vardır. Kaynağını cennetten alan bu ırmağa göre diğer ırmaklar sanki bir yan kol veya bu ırmaktan beslenen bir yapı içerisinde olduklarıdır. Bir anne nasıl ki çocuklarını besleyip onları doyuyor ise Yenisey ırmağı da bu şekilde bir görev üstelenmiştir. Beyaz Gemi romanında söylenen türkü de bu ırmağın ne kadar kutsal olduğunu göstermiştir.

Senden geniş ırmak mı var, Enesay?

Senden daha güzel ana toprağı mı var, Enesay?

Senden daha derin keder mi olur, Enesay?

Senden daha özgür hayat mı olur, Enesay?

Olamaz senden geniş ırmaklar, Enesay?

Olamaz senden daha geniş ana topraklar, Enesay?

Olamaz bir keder senden derin, Enesay?

Olamaz senden daha özgür, Enesay? (Beyaz Gemi 2007:52)

Ögel'in açıkladığı mitolojik bakış ile Aytmatov'un romanında geçen türkü birbirini tamamlamaktadır. Irmak için anne özelliklerinin hemen hemen hepsi kullanılmıştır. Koruyuculuğu, merhameti, toparlayıcılığı gibi tüm özellikleri anlatılmıştır.

Beyaz Gemi romanında kadın temasını işleyen iki tane sözlü edebiyat ürünü karşımıza çıkmıştır. Bir tanesi Maral Ana adlı geyik diğeri ise Türk mitolojisinde de genişçe yer bulan ve anne özelliği taşıyan Yenisey ırmağıdır. İki kavramda da "anne" özellikleri üzerinde durulmuştur.

Dişi Kurdun Rüyalari adlı roman tabiat-insan arasındaki çatışmayı ortaya koyan bir romandır. Kadın noktasında ele aldığımızda romanda adı geçen hemen hemen her kadın acı ve ızdırap çekmiştir. Akbar yavrularını kaybetmiş ve diğer kadınlar da evlatlarını kaybetme acısını yaşamışlardır. Bu romana geniş bir açıdan baktığımız zaman sözlü kültüre ve halk kültürüne ait pek çok mefhumu görmekteyiz. Çobanlık kültüründen, halka ait atasözlerinden, ve halk hikayelerinden bahsedilmektedir. Aynı zamanda Hz. İsa'nın hayatı ve yaşadığı olaylar Abdias karakteri ile örtüştürülerek anlatılmıştır. Gök Tanrı inancı, Börü Ana, isim koyma geleneği ve geleneğe ait unsurlar romanda anlatılmıştır.

Kadın' a ve kadın özelliklerine ait atasözleri ise oldukça dikkat çekicidir.

“ Kurtlarda soyunu sopunu, dölünü koruma iç güdüsü vardır.”

“ Kadın gündüz bir kedidir, gece yılan”

Romanda diğer önemli bir olay ise isim verme geleneğidir. Akbar adlı dişi kurt eşi Taşçaynar'a göre daha baskın bir karakterdir. Romanda geçen olaylar Akbar'ın yani dişi kurdun bakış açısına göre anlatılmıştır. Bu yüzden Türklerde adet olan isim verme geleneğinde de Akbar yavrularının isimlerini düşünmüştür.

“ Akbar'ın yavruları büyümüşü. Çocukluktan sıyrılmış, hala biraz acemi iseler de, güçlü genç kurt olmuşlardı. Dişi kurt onlara birer ad veremezdi. Tanrı'nın takdirinin tersini yapamazdı elbet. Ama, koku almada insanlara göre çok üstündü. Bu yeteneği ve daha başka farklı duyularla, yavrularını birbirinden kolayca ayırıyor, içlerinden herhangi birini ayrı olarak çağırabiliyordu. En büyüğünün, Taşçaynar'ın ki gibi geniş alını vardı ve ona ad verebilse ‘ Kocabaş’ diyebilirdi. İkincisi de boylu poslu idi ve ayakları çok uzundu, iyi bir sürücü olabilirdi. Herhalde ona da ‘Hızlı’ adını verirdi. Üçüncüsüne gelince o, tıpkı annesi gibi mavi gözlü, oyunu çok seven bir dişi idi. Yine annesininki gibi kasiğında beyaz bir leke vardı. Akbar en çok onu seviyordu. Ana kurdun gözünde o bir ‘ Gözde’ idi. (Dişi Kurdun Rüyalari 2005:30)

Bu romanda kurtların atası olan “ Börü Ana” karakteri kullanılmıştır. Her nasıl ki insanoğlu dara düştüğünde ve başı sıkıştığında yaratana dua edip ondan bazı isteklerde bulunuyor ise Akbar adlı dişi kurtta kendi ilahına seslenip ondan yardım dilemektedir. Börü' nün dişil özellikler göstermesi ve *tanrı-kurt* şeklinde romanda işlenmesi önemlidir.

“ Ey kurtların anası Börü Ana! Bana iyi bak. Karşımda ben varım, ben Akbar. Bu soğuk dağlarda karşıma dikilen benim. Yapayalnız, talihsiz Akbar. Acılarım çok büyük. Nasıl ağladığımı işitiyor musun? Nasıl uluduğumu, nasıl hıçkıra hıçkıra ağladığımı duyuyor musun? Bütün varlığım ıstırap dolu, memelerim yararsız sütle doldu.. süt verecek besleyecek kimsem yok. Yavrularımı yitirdim. Nerde yavrularım, nerde?”

Aşağılara in Börü Ana , in de yanıma otur, sen ve ben birlikte ağlayalım. Aşağılara in kurtların tanrıçası. Seni doğduğum topraklara götüreyim, artık kurtların orada, bozkırda yaşama hakları yok. Bu hakkı aldılar bizden. Dağlarda yaşama hakkımız da yok. Hiçbir yerde kurtlara yaşama hakkı yok.. Aşağıya inmek istemiyorsan beni de oraya çek Börü Ana! Ben Akbar yavruları çalınan ana kurt! Seninle birlikte Ay' da yaşamak, oradan kanlı gözyaşlarımı yeryüzüne akıtmak istiyorum. Beni işit Börü- Ana ! Börü- Anaaa ! Börü- Anaaa ! Beni anla, gözyaşlarımı anla Börü- Anaaa ! (Dişi Kurdun Rüyalari 2005:339)

Börü Ana kurtların tanrıçası olarak bilinmektedir. Akbar ise yavruları kaybolduktan sonra ininden çıkmış ve sanki bir insanın Allah'a dua etmesi gibi kendi tanrıçasına içinde bulunduğu kaos ortamını anlatmıştır. Aslında insanlar kurt yavrularını çalarak ve onları öldürerek geçmişteki destani olaylarda anlatılan insanın “*Kurt'tan türeme, insana yol gösterme, yardım etme*” gibi özelliklerini de bir nevi hiçe sayma davranışında bulunmuşlardır.

Ergenekon ve Oğuz Kağan gibi destanlarda kurtların insanın her zaman yanında var olduğunu ve insanın en yakın yardımcısı olduğunu bilmekteyiz. Kurtlara bu şekilde davranışın sonucunda nasıl ki Maral Ana'nın insanları terk edip başka diyarlara gitme olayı var ise Akbar'a yapılan bu kötü olayların sonucunda insanların rehbersiz kalacağı mesajı verilmiştir. Yavruların ölümü ve Akbar'ın yakarışı aynı zamanda bir totemin yıkılışı ve yok olması demektir.

Toprak Ana adlı roman Aytmatov'un en önemli romanlarından bir tanesidir. Tolgonay adlı kadının gençlik yıllarından başlayarak başından geçen olayları anlatan roman daha sonra Tolgonay'ın yaşlılık dönemlerini anlatarak son bulmaktadır. Burada anne olarak anlatılan farklı karakterler vardır. Bu karakterlerden bir tanesi de Toprak Ana'dır. Bu karakter ile Tolgonay karakteri aynı özellikleri içlerinde barındırmaktadır. Tolgonay'ın çektiği sıkıntıları ve ızdırapları Toprak Ana ile konuşurken “savaş” konusu her ikisinin de dertleridir. Tolgonay savaş esansında kocasını ve oğullarını kaybederken Toprak Ana daha da evrensel bir ruh ile savaşta

ölen tüm insanlık için üzülmüştür. Roman, Tolgonay'ın Ölülere Anma Günü'nde Toprak Ana ile konuşmasıyla başlayıp başından geçen olayları düşündükten sonra tekrar bu anma töreniyle sona erdiği bir romandır. Her ikisi de savaşın ve savaş sonucunda çekilen acılara şahitlik yapan karakterlerdir.

“*Toprak Ana*” terim olarak tüm insanların yaşadıkları yer olarak adlandırdıkları yerin adıdır. İnsanlar karınlarını doyurmak, üzerinde hayatlarını sürdürmek ve diğer yaşam faaliyetlerini sürdürmek için buldukları bir yerdedirler. Toprak için farklı söylemler vardır. İnsanoğlunun topraktan yaratılması ve topraktan gelip, toprağa dönme gibi söylemler mevcuttur. Toprak insanların hayatta beslendikleri ve karınlarını doyuran bir ana gibi var olurken insanların ölümden sonra da yatacakları yer olarak görevini tamamlar. Tolgonay aslında Toprak Ana ile konuşması onun tüm insanlığa seslenişidir.

Kendisi nasıl bir anne olarak acı çekiyor ise savaş yüzünden ölen ve öldürülen pek çok savaş mağdurunun da annelerine düşüncelerini açıklama yolunu Toprak Ana ile konuşarak yapmaya çalışmıştır. Savaşın sona ermesi, insanların acı çekmemesi için Aytmatov insanlığın tümüne Toprak Ana ile seslenmeye çalışmıştır.

“Ey gökyüzünde parlayan güneş, sen bütün küreyi dolaşıyorsun, onlara sen anlat! Ey yağmur bulutu, dünyanın üzerine sağnak sağnak boşal, her damlan bir konuşmacı olsun da onlara sen anlat! Ey besleyici Toprak Ana, hepimizi bağrına basan sensin. Onlarla sen konuş Toprak Ana, insanlara sen anlat!”

(*Toprak Ana 2010:142-143*)

Atlı ve göçebe bir topluluk olan Türkler at'ı her zaman kullanmıştır. Elveda Gülsarı adlı romanda da at merkeze alınarak roman konusu işlenmiştir. Tanabay'ın çektiği sıkıntılar aynı zamanda Gülsarı adlı atın çektiği sıkıntılarla paralel olarak işlenmiştir. Sözlü edebiyat ürünlerinde ise at bütün anlatımlarda işlenmiştir.

Romanda geçen kadın tiplerini ve kadın karakterlerini diğer bölümde detaylı bir şekilde işlenmiştir. Bu bölümde kadından ziyade at'ın Türk toplumunda yeri ve eski dönemlerde nasıl bir yapıda olduğu üzerinde duracağız.

“Şamanist törenlerde at şamanın gökyüzüne çıkacağı bineği ve kurbanlık hayvan olarak önem kazanmıştır.” (Türk Mitolojisinin Ana Hatları 2010: 161)

Bu anlayış İslam dininde var olan Miraç anlayışı ile de örtüşmektedir. Hz. Muhammed'i gökyüzüne çıkaran da Burak adlı bir attır.

At, Türkler ve diğer milletler için bir ulaşım aracıdır. Bu yüzden at Türkler tarafından evcilleştirilmiş ve Türkler kıyafetlerini bile at'a nasıl rahat binebilirse o şekilde yapmaya çalışmıştır. Aynı zamanda Çin'e at satarak ekonomik gelirlerini yükseltmişlerdir. Bu bakımdan at önemli bir geçim kaynağıdır. Türkler inanç bakımından diğer dünyada da bir hayatın inancında oldukları için mezarlarına atlarıyla beraber gömülmüştür.

“Kurgan denilen eski Türk mezarlarında da öteki dünyada ölüye hizmet etmek üzere gömülmüş at kavrularına rastlanmıştır. Çoğu kere yas işareti olmak üzere bunların kuyruklarının kesilmiş ya da düğümlemiş olması da dikkat çekmiştir.

...

Kesilmiş ağaçlar üzerinde kabrin başına asılan at, cennete giderken binilecek hayvan olarak tasavvur edilir. İslamiyet döneminde de bazı Türk hükümdarların atıyla beraber gömüldüğü ya da atın tek başına gömülmesi için mezar yapıldığına dair bilgiler vardır. (Türk Mitolojisinin Ana Hatları 2010: 162)

Gün Olur Asra Bedel adlı roman sözlü edebiyat ürünlerinin bolca işlendiği ve kullanıldığı bir eserdir. Aytmatov'un bu romanında geçmiş ve gelecek bir arada verilmiştir. Aytmatov diğer romanlarında olduğu gibi dönemin sosyal ve siyasi olaylarını anlatmak için halkın kendi içerisinde anlattığı farklı efsaneleri, hikayeleri romanında kullanmıştır. Aytmatov, bu romanında yeni kavramları da edebiyatımız

içerisine sokmuştur. Mankurt tabiri ile beraber dönemin Sovyet anlayışı, eğitimi üzerine bir eleştiri yapmıştır. Kazangap'ın ölümünden sonra çocuklarını cenaze işlemleri için çağıran Yedigey ilk defa Mankurtlaşan insan tipini yani Kazangap'ın oğlu Sabitcan'ı görmüştür. Sabitcan karakter olarak milli ve manevi değerleri hiçe sayan bir tiptir yani geçmişini unutan, ötekileşen bir yapı içerisindedir.

Gel şuraya otur da biraz konuşalım, dedi.

Yere oturdular.

-Beni tanıdın mı?

Mankurt ' hayır' anlamında başını salladı.

- Adın ne senin?

-Mankurt.

-Bu senin şimdiki adın. Eski adın neydi? Asıl adını hatırlamaya çalış bakalım.

...

-Peki babanı hatırlıyor musun? Babanın adı neydi? Kimsin, kimlerdesin? Hiç olmazsa doğduğun yeri, memleketini hatırla..(Gün Olur Asra Bedel 2010:165)

Nayman Ana ise savaşta oğlunu Juan Juanlara esir vermiş bir anadır. Burada anne karakteri ve oğlunu arayan kadın olarak karşımıza çıkmıştır. Nayman Ana aslında oğlunun etini, kemiğini yani onun fiziksel bedenini isteyen bir anne değildir. Juan Juanlar tarafından işkencelere maruz kalarak kendi benliğini ve özgeçmişini unutmuş bir insandır. Nayman Ana oğlunun esir olduğu yere gittiği zaman ona geçmişten bazı olayları anlatarak, kendi türkülerini söyleyerek ve nereye ait olduğunu anlatarak oğlunun tekrar kendi bilincine dönmesi için uğraşmıştır. Bu bakımdan törenin ve neslin devamını sağlamak için bir uğraş vermiş olan bir kadın

vardır. Nayman Ana bu uğraşlarında başarılı olamamıştır. Oğlu yeni efendisinden aldığı emirle kendi annesini hiç düşünmeden öldürmüştür.

Romanda geçen başka bir hikaye ise Raymalı Ağa ile Begümhan'ın hikyesidir. Burada yaşlı olan Raymalı Ağa, Begümhan adlı genç bir kıza aşık olmuş ve bunun sonucunda onunla beraber olmak için uğraşlar vermiştir. Toplum ise aralarında yaş farkının çok olması sebebiyle bu birlikteliğe izin vermemiştir. Buradaki kadın karakteri ise 'aşık' olan bir kadın ve sevdasına ulaşamayan bir kadın karakterini canlandırmaktadır.

Aytmatov' un ilk romanından son yazdığı romanına kadar olan süreçteki roman yapısını incelediğimizde halka mal olmuş olan ürünlerin kullandığını görmekteyiz. Son romanı Ebedi Gelin adlı romanında da böyle bir zemin kullanarak romanını ortaya çıkarmıştır. Romanda geçen bu ürünün özetini anlatacak olursak;

“ Tanrı Dağlarının eteklerinde, olağanüstü bir güce ve çevikliğe sahip genç bir avcı yaşamış. Kurt ve parsları kolayca avlar, kürkleriyle geçimini sağlarmış. Bir defasında avcı, akrabalarıyla komşu vadiye şölene gider. Orada çok güzel bir kızla karşılaşır. Birbirlerini sever, aşık olurlar. Avcı neredeyse her gün atına biner, dağları aşar, sevdiği kızın yanına gidermiş. “Ben seninle evlenmek için dünyaya gelmişim” der. Müstakbel nişanlısı da ona ömür boyu yanında olacağına dair söz vermiş. Sonunda avcı-damat neredeyse tüm akrabalarını yanına alarak kızı istemek üzere kız tarafına gider. Gelinin ailesi ve akrabalarına öyle hediyeler takdim ederler ki! Yüklüler, sürülerle hayvanlar, keseler dolusu altınlar... Avcı- damata gelince; o da türlü türlü postlar, samur ve sansar kürkleri hediye eder. Fakat hepsinden değerlisi, hediye etmek amacıyla iki omzuna atıp getirdiği göz kamaştıran pars kürkleri idi. Çünkü anlayışlarına göre böylesine değerli kürkleri ancak büyük bir avcı avlayabilirdi. Coşkun topluluk büyük bir heyecan içerisinde nehrin kıyısına gelir ve yeni çiftin nişanı yapılır. Kırgızlar en büyük önemi, geleneksel oyun olan ve atlar üzerinde iki sevgili tarafından oynanan “Nişanlıyı yakala” adlı oyuna veriyorlar. Genç kız nişanlısından bir kuş hızıyla uçarcasına uzaklaşıyor, nişanlısı da peşinden gidiyor. Karşidan esen rüzgâr her ikisini de âdeta sarmalıyor, öpüyor ve onlara hayatlarında bu yarıştan daha büyük bir mutluluğun olmadığını ve olmayacağını fısıldıyordu. Irmak gözükiyormuş ve artık nişanlısının kendisine yetişmesini istiyormuş... Derken arkadan gelmekte olan atın nal sesleri ve horultuları

yaklaştıkça yaklaşıyormuş. Artık bir çift halinde yan yana, üzengileri yapışık olarak gidiyorlarmış. Ama ne çare böylesine mutlu bir tablo sonsuza dek sürmezmiş! Genç avcı atların hızını kesmeksizin nişanlısını kucaklıyor, öteki atın üzerinde yol alan nişanlısı ise ona iyice sokuluyormuş.

“Seni seviyorum, sen benimsin!” diye haykırmış genç avcı.

“Her zaman seninle olacağım!” diyerek karşılık vermiş kız.

Düğünü ise yedi gün sonra avcının dağların ardında bulunan köyünde yapmaya karar verirler. Fakat burada da kıskanç ve niyeti kara olanlar ortaya çıkar. Onların kin ve hasetleri sadece onun avcılıktaki başarısından dolayı değildi. Aynı zamanda bu yakınlaşma ve akraba olma neticesinde tüm boyların lideri, beyi olacağı yönündeki dedikoduların halk arasında yayılmaya başlamış olmasıydı. Aralarında korkunç bir plan yaptılar ve acımasız bir tuzak hazırladılar. Nihayet düğün arifesi gelip çatmıştı. Sabahleyin erkenden genç avcı, iki kardeşiyle birlikte saygın misafirlerine etini ikram, postunu da hediye etmek üzere ava çıkmış. Fakat öğle saatlerine doğru uzaklardan beklenmedik feryatlar duyulmuş. Bunlar avcı ve kardeşlerinin arkasından kendilerini aramaya gelen akrabalarıymış. Çok kalabalık ve öfkeliymiş. “Felaket! Felaket! Dur! Geri dön!” diye haykırıyor, bağırılarını döverek korkunç bir haber getirdiklerini söylüyorlarmış. Ona nişanlısının önceki gece eski sevgilisiyle kaçtığıнын haberini vermişler. Avcı-damat şaşkınlıktan donakalmış, rengi solmuş, dili tutulmuş ve sessizliğin karanlıklarına gömülmüş. Akrabaları alelacele kaçanların peşine düşmek için hazırlanırken, o an avcının dili çözülmüş; “Durun ve susun! Ben hiçbir yere gitmiyorum! Eğer bu, başıma gelen bir lanet ise ben de onu, o namussuzu lanetliyorum! İnsan olarak yaşamaktansa hayvan olmak evladır! Şimdi defolun gidin! Artık yeryüzünde bir insan yüzü bile görmeyeceğim ve beni de hiçbir insan gözü görmeyecek. Beni duydunuz değil mi? Şimdi defolun, gözüm görmesin sizi! Ve beni sakın aramayın!” diyerek atından inmiş ve yürüyerek dağa doğru yola koyulmuş.

Bir daha gören olmamış onu. Aslında nişanlı kızın kimseyle kaçmadığını, bu olayın kahpece ve haince planlanmış bir iftira olduğunu henüz kimse bilmiyormuş. İşin gerçeği o gece ellerini bağlayarak ata bindirip onu gizlice kaçırmışlar. Fakat nişanlandıkları nehrin kıyısına geldiklerinde iki kolundan tutup karşıya geçirmek istediklerinde ellerini çözmek mecburiyetinde kalmışlar. Bu durum kurtuluşuna vesile olmuş. Bir hamlede ellerinden sıyrılıp kendini suya atmış. Kendisini kaçırılanlar da arkasından suya atlamışlar, ama o çoktan ırmağın taşkın dalgalarında gözden kaybolmuş. Irmak onu kurtarmış, kendisini kaçırılanları ise akıntı boyunca aşağılara sürüklemiş taşlara çarpa çarpa parçalamış.

Mucize eseri kurtulan nişanlı kız, bir kuş gibi nişanlısının akrabalarının yanında belirivermiş. Avcı-damadın yakınları kızın başına gelenleri öğrenmeye çalışmışlar. O da nişanlısının arkasından gözlerden kaybolup gitmiş. O gün bu gündür “neredesin, neredesin avcım benim, ses ver sesime” sesleri duyulur dağlarda. İşte o günden beri dağlarda "ebedi nişanlı" sırrı yaşamakta ve uzaklarda, çok uzaklarda, onların sonsuz feryadı duyulmaktadır.” “(Ebedi Nişanlı, Yeni Şafak-Harun Tokak ,2008)

Ebedi Gelin efsanesinde anlatılan olaylar aslında romanın başlangıcını, gelişim sürecini ve sonucunu anlatan bir düzen içerisindedir. Arsen Samançin'in başından geçen olaylar ile efsanede anlatılan damat arasında sevgilisine kavuşamama ve toplumun üzerlerinde kurduğu baskı sonucunda gayelerine ulaşamama sonucu vardır. Pars, kaplan gibi hayvanlar sözlü edebiyat ürünlerinde Orta Asya coğrafyasında bolca kullanılmış bir totem olarak bilinmektedir. Güç ve yiğitliğin simgesi olarak kullanılan bu hayvanlar aynı zamanda yapılan resimlere de konu olmuştur. Romanın başlangıç kısmında da pars yani “*Jaabars*” ın gençlik yılları ve ardından eşini kaybetme olayı anlatılmıştır. Dişi pars nasıl ki Jaabars'ı bırakıp güçlü bir erkeğe gittiyse Samançin' in de sevdiği kadın tüm manevi ve kültürel inanışları bir yana atarak paranın yani güçlü erkeğin yanına gitmiştir.

Ebedi Gelin ise sevgilini arayan, fedakar bir kadın karakterdir. Bu özelliği ile Eles, Ebedi Gelin'dir.

4.5. Emekçi Tipi

Aytmatov'un romanlarındaki kadın karakterlere genel olarak baktığımızda ilk romancılığa başladığı kadın karakterler ile son romanlarındaki kadın karakterler arasında sosyal ve ekonomik olarak büyük farkların olduğunu görmekteyiz. Bu farkların oluşmasında toplumsal ve teknolojik alandaki değişimlerin kadınların sosyal hayatta daha çok yer bulmasına neden olmuştur. Orta Asya Türk kültürünün genel özelliklerini romanlarında işleyen Aytmatov aynı zamanda kültürün değişmezi olan “*kadın*” karakterlerini de toplumdaki yerlerine göre vermeye çalışmıştır. Romanlarda geçen kadın karakterler aynı zamanda kolhoz hayatında, tarlalarda, hayvan sürülerinin peşinde, erkeklerin yaptıkları ağır işlerde çalışan karakterlerdir. Bu kadın karakterlerin ise ilk romanların karakterleri olduğunu tespit etmekteyiz. Daha çok savaş zamanını anlatan romanların kadın karakterleri kolhoz hayatına köle olmuş olan kadınlardır. *Kassandra Damgası* ve *Ebedi Gelin* romanlarında ise kadın

karakterlere baktığımız zaman küreselleşen ve modern dünyanın kurallarına göre kendini her anlamda yetiştiren, medeni hayata uyum sağlayan kadın karakterlerin olduğunun farkına varırız.

Beyaz Gemi adlı romandaki ‘‘ Büke Teyze’’ karakteri ile aslında kadınların toplumdaki yeri hemen anlaşılacaktır. ocuğu olmayan ve kötü bir kocaya sahip olan bu kadın karakterin hayatı zindan hayatından farksızdır. Kocas  tarafından Şiddet gören bu kadın ekonomik olarak herhangi bir özgürlüğe sahip olmadığı için aslında içinde bulunduğu durumu kabul etmek zorunda kalmıştır. Büke Teyze aynı zamanda ev işlerini yaparken bir yandan da zamanı geldiğinde içinde bulunduğu küçük kolhoz hayatının bir iŐçisi olarak çalıŐmaktadır.

“... Samanı hep birlikte taŐımıŐlardı. Büke Teyzemle birlikte yabalarla topladılar samanı...(Beyaz Gemi 2007: 20)

“ ... Büyük bir fabrikada dokuma iŐiyimiŐ...” (Beyaz Gemi 2007:35)

Çalışma hayatındaki başka bir kadın ise romandaki küçük çocuğun annesidir. Romanda ocuğun annesi ve babasının ayrı olduğunu annesinin ise Şehirde başka bir adam ile evli olduğu ve o adamdan da çocuklarının olduğunu bilmekteyiz ve bu yüzden küçük çocuğu yanında alamadığını babasına yani Mümin Dede’ye anlatmıştır.

Toprak Ana romanında ise bir kadının gençlik yıllarından başlayıp başından geçen mutlu, acı ve daha çok ızdırap ile geçen yılların anlatıldığı bir romandır. Tolgonay karakteri romanda anlatılırken fiziksel özellikleri, giyim-kuŐamı, ruhi durumları ve sosyal olarak içinde bulunduğu toplumdaki yeri romanda anlatılmıştır. Orta Asya kadınlarının giyim-kuŐamı romanın ilk başında Şu Şekilde Tolgonay üzerinden verilmiştir:

“ Üzerinde yeni yıkanmış beyaz entarisi ve koyu renkli beşmenti, başında beyaz yazmasıyla, bir ana, biçilmiş tarlaların arasında geçen yolda ağır ağır ilerliyordu. “ (Toprak Ana,2010:5)

Romanda aynı zamanda evlilik öncesi aşk önemli bir yer tutmuştur. Tolgonay’ın, Suvankul’a aşık olması ve onu sevmesi detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bu aşkın ise dönemin rejim anlayışına uygun mekanda meydana gelmesi ve sevgilerini iş, emek ve çalışmayla meydana getirmeleri dönemin anlayışını anlamamız açısından önemlidir. Suvankul ile tarlada çalışırken birbirlerini görürler ve birbirlerine aşık olurlar.

“ bir çiftçi için mutluluk, kendi tarlasını sürüp ekmek ve ürün almaktır.”
(Toprak Ana 2010:12)

Tolgonay kocasını ve çocuklarını savaşta kaybettikten sonra bile tarlalarda çalışmış, köylüye yardım etmiş, emek-iş noktasında hiçbir zaman geriye düşmemiştir. Savaş zamanında kolhozun başına geçip kolhozda işleri idare eden bir kadın olarak görevlerini yapmıştır. Bu da göstermektedir ki kadın olarak her işin üstesinden gelebilecek bir yeteneğe sahiptir.

Aliman karakteri ile Cemile adlı hikâyedeki Cemile karakteri ile benzerlik göstermektedir. Her iki kadının kocası da savaştan geriye dönememişler ve “yasak aşk” yaşayan karakterler olarak bilinmişlerdir. Cemile sevdiği adam ile uzak diyarlara kaçmayı başarmış olmasına rağmen Aliman için yasak aşk büyük bir hüsrana ve ölümle sonuçlanmıştır. Bu duruma rağmen Tolgonay, Aliman’ı ve Aliman’ın gayr-i meşru çocuğunu sahiplenmiştir. Gün Olur Asra Bedel romanında Abutalip’in karısı Zarife ise kendisini seven Yedigey’ e ret cevabı vermiş ve bunun sonucunda bulunduğu yeri terk ederek hem çocuklarına karşı hem de toplumun hoş

karşılamağı davranışlarda bulunmamıştır. Aliman ile Zarife karakterleri romanlardaki *yasak aşk* yaşama noktasında zıt karakterler olmuşlardır.

Caydar karakteri Elveda Gülsarı romanında Tanabay'ın karısıdır. Kocasını savaş yıllarında bile bekleyen bu kadın kocası savaştan döndükten sonra da ailesini toparlayan ve kocasının başka bir kadınla yaşadığı ilişki sonrasında bile yuvasını dağıtmaması açısından önemli bir karakterdir. Caydar kocası ile beraber rahat ve huzurlu bir hayat yaşama çabası içindeyken partinin ve kolhozun verdiği ağır görevlerde her zaman kocası ile beraber çalışmıştır. Bu açıdan bakıldığında en az Tanabay kadar Caydar da işçi görevinde bulunmuştur. Aynı şekilde Gün Olur Asra Bedel romanındaki Ukubala da aynı şekilde kocası Yedigey ile beraber uzun yıllar kimselerin uğramadığı, تنها bir istasyonda yaşamını sürdüren bir kadındır. Kocasını ile beraber tren istasyonunda çalışan bu kadın Caydar gibi emekçi ve aynı zamanda evine annelik eden bir kadındır. Cengiz Han'a Küsen Bulut adlı romanda, Togulan, savaş esnasında ordunun bayrak ve flamalarını diken, çadırların üzerlerindeki işlemleri işleyen yani ordu için çalışan bir emekçi kadındır. Aynı şekilde Altın da Togulan'ın yanında çalışan bir emekçidir.

İlk dönem romanlarına genel olarak baktığımızda kadın karakterlerin daha çok kocalarına ve sevgililerine bağlı olan bir karakterde olduğunu görmekteyiz. Bu kadınlar hem çocuklarına hem de kocalarına kadınlık görevlerini yaparken aynı zamanda evlerine daha çok yardımcı olabilmek için en ağır şartlarda çalışma görevinden de kaçmamışlardır.

Kassandra Damgası ve Ebedi Gelin romanları ise diğer romanlar açısından bakıldığında kadın ve kadının statüsü bakımından farklı romanlardır. Kassandra Damgasında Bork'un karısı oldukça medeni ve sanatkar bir yapısı vardır. Aynı şekilde Ebedi Gelin romanında da kadın karakterler şehir hayatına alışmış ve kendi ekonomik özgürlüklerini kazanmış karakterlerdir. Aydana, diğer karakterlerden farklı şarkı söyleyerek hayatını kazanan bir kadındır. Eğitim fakültesini okurken

kütüphanecilik yapmış olan Eles, kitap-büs denilen bir otobüs-kitaplık tarzında bir yerde çalışmıştır ama o da özelleşince 10 -15 dolar paraya çalışmamak için bavul ticareti yapma gereği duymuş ve geçimini bu şekilde sağlamaya çalışmıştır.

Aytmatov'un kadın kahramanlarına genel olarak baktığımızda çalışan ve emek veren kadınlardan bahsettiğini görürüz. Bu kadınlar hayatlarını kazanırken bir yandan da kocalarına, ailelerin geçimlerine yardım eden insalardır. Kadınların erkeklerle beraber ve onlarla eşit şartlarda çalışmaları ise sosyalizmin getirdiği bir yükümlülüktür. Kadınlar hem evde çocuklarına ve kocasına emek harcarken sosyal yaşamında ise dış işlerle uğraşarak hayatlarını kazanma çabası içerisinde olmuşlardır. Kadınlar işte bu yüzden erkeklere göre daha çok yorulmakta ve daha çok emek harcamaktadırlar. Aytmatov'un kadınlarının çalışması ise yaşadığı toplumun bir etkisidir.

5. Sonuç

Aytmatov'un eserlerini verdiği döneme bakıldığında Rusya'nın yapısı hızla değişmekle birlikte bunu etkileri Kırgız, Kazak yani Orta Asya'da yaşıyan Türk toplumlarında da görülmüştür. Bu değişimleri yerinde inceleyen Aytmator toplumların bu kadar hızlı bir şekilde değişmesinin insanlığa ve toplumun gelişimi açısından zararlı bir hale geldiğini görmüştür. Bu zararlı değişime karşı kendi milli kimliğiyle bir karşı koyuş hareketini başlatmış ve bunu başlatırken de Orta Asya'da yaşıyan toplulukların binlerce yıldan beri oluşturduğu sözlü kültüre ait ürünleri kullanmıştır. Aytmator ise kendi kültürünün izlerini taşıyan efsane, hikaye,şarkı gibi ürünleri kullanırken en önemli kaynak olarak ise Manas Destanı'nı kullanmıştır.

Romanlarına bakıldığında çeşitli çatışma unsurlarını görmekteyiz. İyi-kötü, güzel-çirkin, ötekileşen-ötekileşmeyen gibi zıtlıklar üzerinden romanlarının ana iskeletini oluşturmuştur. bunların yanı sıra anlatacağı olaylara paralel olarak sözlü kültüre ait ürünleri anlatacağı şeylere bir zemin olarak kullanmıştır. Bu şekilde yaparak aynı zamanda okuyuculara iynin de örneğini vermiş olur.

Romanlarındaki kadınlar ise sözlü kültürün adeta birer elçisidir. Gelecek nesillere aktarılmak istenilen halk bilimine ait konular kadınlar üzerinden aktarılır. Kadınlar bu ürünleri hafızalarında canlı tutmakla kalmayıp aynı zamanda bunların yaşanması için gerekli ortamları sağlayan karakterlerdir. Kadın karakterler aynı zamanda yaşanan ekonomik ve siyasi rejimler arasında sıkışıp kalan, farklı görevleri olan kişileridir. Toplumun beklentisini karşılamaya çalışan kadınlar diğer taraftan da aile geçimine katkı sağlamaya çalışan birer işçi niteliğindedir. Aytmator'un romanlarında geçen kadın karakterleri gerçekçi kişilerdir. Kadınlar romanın zaman-mekan-olay çerçevesinde düşünölmüş ve bu öğeler etrafında geliştirilmiş karakterlerdir. Toplumdaki gerçekçi anlayış ile kadının yaşadığı gerçeklik aynıdır. Kadınlar hem mekan ile bütünleşirken aynı zamanda yaşanan

zaman içerisindeki sosyal ve siyasi olaylardan etkilenen kişilerdir. Aytmatov, kadınlar aracılığıyla romanlarında verilmek istenilen mesajları vermeye çalışmıştır. Kadın karakterler romanlarda verilirken belirli bir çerçeveye içerisinde verilmiştir. Romandaki bu karakterler hiçbir zaman baş karakterler olmamışlardır ama asıl kahramanların yanında her zaman bir kadın karakter olmuştur. Romanlarında çatışma unsurlarını sıkça işlemiş olan Aytmatov için çatışma unsurlarında kullandığı en önemli ana kişiler kadınlar olarak vücuda gelmiştir. Kullanılan mitolojik öğelerde bile önemli olan karakterler genel manasıyla kadın yani doğurganlık özelliği olan karakterlerdir. Bu doğurganlık özelliği olan kadınlar Aytmatov'un anlatmaya çalıştığı düşünce yapısını hem kendi dönemlerinde hem de ileriki kuşaklara aktarılması bakımından en önemli araçtır. Aytmatov'un anlatmaya çalıştığı düşünceler bakımından kesinlikle kadınların sorunlarını anlatma gibi bir düşünce yapısında değildir. Bu düşünceler daha çok toplumu ve içinde yaşadığı sosyolojik yapıyı anlatması bakımından önemlidir. Topluma ve dünya insanlarına bir sosyolog gibi yaklaşan Aytmatov bu açıdan bakıldığında anlatımlarında kadın karakterleri ve kadınları bir araç olarak kullanmıştır. Hedefe yaklaşmak için ve anlatımlarını güçlendirmek için her manada kadınları kullanmıştır. Anne, sevgili, eş, büyükanne gibi kadınları işlemiş ve bu işleme esnasında da hiçbir zaman kendi toplumuna ait olmayan tipleri işlememiştir. Bu tipleri işlediği andan itibaren anlatmak istediği asıl düşünceyle bu tipleri birbirlerine bir sentez oluşturmayı düşünmüştür.

Aytmatov romanlarına genel olarak bakıldığında mankurt olan ile olmayanların mücadelesi şeklindedir. Mankurt olanların hali ve durumu romanlarda adeta filmlerdeki kötü karakterlerden esinlenerek anlatmıştır. Mankurt olan karakterlerin hemen hepsinde milli şuura ve milli olana bir karşı çıkış vardır. Bir de içinde yaşanan toplumun değerlerine sahip çıkan ve mankurtlar tarafından acı ve ızdıraplara maruz bırakılan karakterler vardır. Bu maruz bırakılan karakterlerin her ne şekilde olursa olsun haklılıkları romanlarında anlatılır. Ne şekilde davranırlarsa ötekileşmeyen ve kendi kültürüne sadık karakterleri anlatmıştır. Kadın karakterler de mankurt olmayan bu karakterlerin en önemli destekçileri veya mankurtların tekrar eski hallerine dönüşmesi için çarpınan karakterlerdir. Romanlarda geçen kadınlar

ister köyde, ister şehirde her ne durumda olursa olsun duyguların ve düşüncelerin zenginleşmesine katkı sağlayan önemli bir kaynak olarak romanlarda incelenmiştir.

Romanlarda geçen en önemli olay ise savaştır. Savaşın başlaması, savaş anı ve savaşın sona ermesi romanlarda işlenen en önemli temadır. Kadınlar savaş yüzünden ve savaş sonrası durumda sürekli acı çeken bir durumdadır. Bu durum insanların halini ve romanlarda verilmek istenilen düşünceleri yansıtmaları bakımından önemlidir. Kadınlar halka ait olan tüm şarkıları, ninnileri, efsaneleri kendi halkına anlatan temel kişilerdir. Bu açıdan yola çıkıldığında kadınlar toplumun milli mirasın yegane koruyucusu durumundadırlar.

Aytmatov'un romanlarında kadın, en önemli kişilerden bir tanesidir. Erkek karakterlerin en önemli yardımcısı ve toplumun gelişimini sağlayan bir öğedir. Kadın, Aytmatov romanlarında her zaman kullanılmış ve romanın asıl kahramanına yol gösterici bir yardımcıdır. Aynı zamanda ise törenin devamlılığı ve halka ait olan malzemenin gelecek nesillere aktarılmasında kadın en önemli kaynak durumundadır.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Şerif. Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991
- ANDI, M. Fatih. Roman ve Hayat, Akademik Kitaplar, İstanbul, 2010
- AYTMATOV, Cengiz. Beyaz Gemi, Elips Kitap, Ankara, 2007
- AYTMATOV, Cengiz. Cengiz Han'a Küsen Bulut, Elips Kitap, Ankara, 2010
- AYTMATOV, Cengiz. Dişi Kurdun Rüyalari, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2005
- AYTMATOV, Cengiz. Ebedi Gelin/ Dağlar Devrildiğinde, Elips Kitap, Ankara, 2010
- AYTMATOV, Cengiz. Elveda Gülsarı, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2004
- AYTMATOV, Cengiz. Gün Olur Asra Bedel, Ötüken Neşriyat, 2010
- AYTMATOV, Cengiz. Cassandra Damgası, Elips Kitap, Ankara, 2008
- AYTMATOV, Cengiz. Toprak Ana, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2010
- AYTMATOV, Cengiz- ŞAHANOV, Muhtar. Kuz Başındaki Avcının Çılgılığı, Tolkun Yayınları, Ankara, 1998
- ÇORUHLU, Yaşar. Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2010
- Doğumunun 70.Yıl Dönümünde Cengiz Aytmatov Uluslararası Bilgi Şöleni, 8-10 Aralık, Ankara, 1998: bildiriler/Yayına hazırlayanlar Elmas Kılıç ve Neval Konuk.- Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkez Başkanlığı, 1999.

- ERBAY, N. Kübra. Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Tabiat, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002
- KABAKLI ÇİMEN, Latife: Türk Töresinde Kadın ve Aile, IQ Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul,2008
- KAFESOĞLU, İbrahim (1987), Türk Bozkır Kültürü, TKAE, Ankara
- KOLCU, Ali İhsan. Bozkırdaki Bilge Cengiz Aytmatov, Akçağ Yayınları, Ankara,2002
- KOLCU, Ali İhsan: Cengiz Aytmatov Üzerine Yazılar, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum,2008
- ÖGEL, Bahaeddin Türk Mitolojisi I, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1933,
- SEVİNÇ, Necdet. Türklerde Kadın ve Aile, BİLGEOĞUZ Yayınları, İstanbul, 2007
- SÖYLEMEZ, Orhan. CENGİZ AYT MATOV Hayatı ve Eserleri Üzerine İncelemeler, Karam Yayınları, Ankara, 2002